

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 31

FÖRSTA KAMMAREN

1967

24 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 24 maj	Sid.
Svar på interpellation av herr Sveningsson ang. övergången till och övningskörning i högertrafik	3
Vuxenutbildningen	8
Studiehjälp vid lokal vuxenutbildning	58
Luftfartsverkets organisation	60
Delning av byggnadsstyrelseorganisationen	85
Höjning av ansökningsavgiften i patentärenden	97

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 24 maj	
Statsutskottets utlåtande nr 117, ang. vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m.	8
Andra lagutskottets utlåtande nr 45, ang. vissa åtgärder på vuxenutbildningens område m. m.	58
Statsutskottets utlåtande nr 107, ang. riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation	60
— nr 108, ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m.	85
— nr 109, ang. anslag till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum	96
— nr 110, ang. anslag till byggnadsstyrelsen m. m.	96
Första lagutskottets utlåtande nr 37, om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen angående patent	97

Onsdagen den 24 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Ang. övergången till och övningskörning i högertrafik

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Sveningssons* interpellation angående övergången till och övningskörning i högertrafik, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Sveningsson har bitt mig lämna en sammanfattande redogörelse för hur övergången till högertrafik har planerats och organiserats fram till övergångsdagen och den närmaste tiden därefter samt frågat om jag är beredd att medverka till att övningskörning i högertrafik får äga rum före den 3 september.

Jag har i skilda sammanhang — senast i årets statsverksproposition — redovisat för riksdagen hur högertrafikkommissionen driver förberedelserna inför övergången och hur man lagt upp informationsverksamheten. Utöver den information som lämnats via TV, radio, press och andra massmedia bedrivs en mer personlig informationsverksamhet med hjälp av olika organisationer. Ett väsentligt led i informationsverksamheten har varit att genom en saklig upplysning om motiven för beslutet skapa ökad förståelse hos allmänheten för reformen. Man har vidare informerat om hur övergången kommer att gå till och om de olika åtgärder som vidtas för att skapa förut-

sättningar för att övergången skall kunna genomföras utan ökning av trafikolyckorna. Denna del av informationsverksamheten har säkerligen varit betydelsefull. Högertrafikkommissionens attitydundersökningar visar att andelen negativt inställda minskat väsentligt — från 50 procent i slutet av 1964 till 30 procent i mars i år.

Detaljerade planer föreligger färdiga för informationsverksamheten fram till årsskiftet. Vidare har utarbetats program för en intensiv uppföljning av utvecklingen efter dagen H — med bl. a. snabbrapportering av inträffade olyckor, tillbud m. m. Detta material blir säkerligen av stort värde för bedömning av de kompletterande åtgärder som kan visa sig erforderliga.

Herr Sveningsson har även berört frågan om övningskörning i högertrafik före övergångsdagen. Jag vill erinra om att min företrädare våren 1965 på en enkel fråga av herr Sveningsson redovisade de skäl som ligger bakom högertrafikkommissionens beslut att avråda från övningskörning i högertrafik. Undersökningar har givit vid handen att det inte finns något att vinna på en organiserad högerträning före dagen H. Däremot skulle en sådan träning vara förenad med risker inte minst för den enskilde trafikanten. Den som under vänstertrafikperioden tränar högerkörning riskerar nämligen en sammanblandning mellan högerbeteende och vänsterbeteende i trafiken. Riskerna ger sig till känna i felaktiga reaktioner och förlängda reaktionstider. Särskilt stora blir dessa risker i kritiska situationer, då en snabb manöver är påkallad.

Enligt min mening måste dessa skäl alltså tillmätas avgörande betydelse.

Ang. övergången till och övningskörning i högertrafik

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vill jag uttala mitt tack för svaret på min interpellation. Riksdagsmännen besväras ju numera statsråden med så många frågor. Men vi kanske kan vara överens om att det är en stor apparat som skall fungera och fungera så bra som möjligt den 3 september. Eftersom reformen är av denna storleksordning ansåg jag att det fanns anledning till ett par frågor även här i riksdagen.

Jag vill gärna erkänna att det är en mycket omfattande verksamhet som inför övergången bedrivs ute på gator och vägar och inte minst när det gäller information. Allvarliga försök har gjorts att få med hela Organisations-sverige i den upplysningskampanj som pågått under de senaste månaderna. Statsrådet framhåller att ett väsentligt led i informationsverksamheten har varit att genom en saklig upplysning om motiven för beslutet vinna ökad förståelse för reformen. Även om jag i denna intensiva upplysningskampanj inte har uppmärksammat den avsikten tidigare har jag i detta avseende samma uppfattning som statsrådet, nämligen att något av det allra viktigaste är just att vinna förståelse för reformen.

Statsrådet redovisade också siffror som visar att de som var negativt inställda har minskat från 50 procent i slutet av år 1964 till bara 30 procent i mars i år. Jag hoppas verkligen att det här har skett en förändring till det bättre. Jag kan inte bevisa att dessa siffror är riktiga. Däremot vet jag att det alltså finns många människor som känner stark oro och hyser stora bekymmer inför övergången till högertrafik. Man har en känsla av att om i något avseende detta förberedelsearbete inte har lyckats särskilt bra, så är det när det gäller att vinna förståelse för denna stora reform, som på intet sätt är något politiskt reformverk. Man kan nog ha den uppfattningen att denna organisationskampanj och organise-

randet av medhjälpare till själva övergångsdagen påbörjades litet väl tidigt. Skulle vi haft att räkna med att denna upplysningskampanj med ökande intensitet pågått hela sommaren, då hade nog många människor tyckt att det hela verkat tjatigt. Jag tror många redan nu är trötta på allt ståhej med övergången. Det gäller dock bara att byta sida i trafiken.

Vi fick ett lugnande besked helt nyligen. Det var säkert en uppgift från den konferens som hölls här i riksdagshuset sistförlidna lördag och söndag om organisationsfrågor. Upplysningen innebar att även de som arbetar med förberedelserna till högertrafiken skall få en tids semester i sommar. Det skall bli en lugnare period innan man drar i gång ännu mer upplysning och propaganda.

Jag vill inte kritisera denna undervisnings- och upplysningskampanj samt den intensiva verksamhet som har bedrivits, men jag anser inte att man kan dölja att det även finns en negativ sida i allt detta. Det gäller de dagliga och stora rubrikerna i våra dagstidningar. Det skrivs t. ex. en dag att det blir värst för de gående vid övergången till högertrafik; de kommer att utsättas för de största riskerna. En annan dag läser man att det särskilt gäller de gamla och barnen. Det skrivs också att de handikappade, som utgör en mycket stor grupp, får det riskfyllt. En annan dag heter det att cyklisterna får det besvärligt. Strax därefter kan man läsa att cykeln är det bästa fortskaffningsmedlet under den första tiden efter övergången.

Ingen skall bli förvånad om många människor kommer att känna bävan och fruktan samt bli stärkta i tron att vi går en ytterst riskfylld tid till mötes som varar under både själva övergångsdagen och den närmaste tiden därefter. Jag är inte så säker på att man, som man hoppas, lyckas få ut folk i trafiken i stor omfattning omedelbart efter övergången. Viktigare än att gångtra-

Ang. övergången till och övningskörning i högertrafik

fikanterna håller varandra i handen tiden närmast efter övergången är att bilisterna och alla förare av motorfordon tar det försiktigt och far varligt fram under ganska lång tid.

Vi har i olika sammanhang hört frågan framställas, vilken extra beredskap sjukhusen har den 3 september. Den har till och med framställts i medkammaren. Man kan verkligen fråga sig vad det skall tjäna till att skrämma svenska folket med sådana uttalanden. Jag kan bara med tillfredsställelse konstatera att i den mån jag från ansvarigt håll hört någon svara på denna fråga, så har det sagts att man inte räknar med ett ökat antal olyckor efter övergången, så att det skall behövas någon extra beredskap på sjukhusen.

Jag hade nog, herr statsråd, inte framställt denna interpellation om det inte varit för att få ett tillfälle att på nytt framställa frågan: Hur skall det bli med övningskörning före övergångsdagen? Jag minns mycket väl det svar jag fick av statsrådet Palmes företrädare våren 1965. Jag hade dock en viss om än svag förhoppning att statsrådet Palme, som är ung och livlig och orädd, möjligen skulle ha en annan uppfattning än företrädaren och här redovisa den.

För två år sedan fick jag besked om vetenskapsmännens uppfattning om hur riskfyllt det skulle vara med övningskörning, som jag för min del menar skulle bedrivas under mycket betryggande former. De vetenskapsmän som sysslat med denna fråga anser tydligen att bilisterna, om de fick tillfälle att övningsköra, efteråt inte skulle vara på det klara med vilken vägkant de skall hålla närmast när så behövs. Och skulle det på våra gator och vägar förekomma både höger- och vänstertrafik samtidigt, ja då behöver man ju inte vara vetenskapsman för att förstå att detta inte skulle vara så bra. En sammanblandning av vänster- och högerbeteendet i trafiken skulle självklart

vara olyckligt — om det är det man befarar.

Med all respekt för vetenskapsmän och forskare tror jag att man här har gjort ett misstag. Jag tycker det är ett nedsättande, ja nästan kränkande omdöme om landets bilister och andra förare av motorfordon att de skulle — som man här misstänker — blanda ihop begreppen. Det är så vanligt med försöksverksamhet i vårt samhälle, varför kunde man då inte inom ett begränsat område ha börjat med litet försöksverksamhet, så att man i detta avseende fått litet praktisk erfarenhet?

Jag har vid tidigare tillfällen sagt att om övningskörning fått förekomma och man på nära håll i sin hemort kunnat få erfara hur lätt det är att köra i högertrafik, så kunde på själva övergångsdagen denna reform bli mycket mer populär än den sannolikt kommer att bli.

Jag vet inte om man i en interpellationsdebatt får ta upp en helt ny frågeställning. Helt korrekt är det naturligtvis inte, men jag hoppas statsrådet har överseende med det. När vi i radio och TV i lördags kväll fick upplysning om att det skall placeras ut skyltar vid vägarna med vissa kilometers mellanrum, undrade jag vad som i detta avseende skall hända på alla enskilda vägar. Jag tror att vi i vägdebatten för en tid sedan nästan var överens om att vi sannolikt har lika många kilometer enskilda vägar som allmänna här i landet. Vi är säkert också överens om att så många riskmoment som möjligt skall undanröjas. På de enskilda vägarna finns nog ett riskmoment som behöver uppmärksammas. Skall trafikanterna så mycket som möjligt påminnas om övergången till högertrafik, så behöver de många enskilda väghållarna få en viss hjälp av de myndigheter som sysslar med denna sak.

Även om jag inte i alla delar gillar uppläggningsen av högertrafikreformen, vill jag till sist ändå uttala förhopp-

Ang. övergången till och övningskörning i högertrafik

ningen att denna reform skall komma att genomföras utan några allvarligare överraskningar för dem som har ansvaret, och för oss alla.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! På de sista frågorna i herr Sveningssons anförande har jag anledning förmoda att man i trafiksäkerhetsarbetet inte gör åtskillnad mellan olika vägtyper. Var skyltarna skall stå är emellertid en fråga som högertrafikkommissionen får avgöra.

I fråga om övningskörning på väg inför högertrafikreformen har ju en fullständigt enhälligt expertis faktiskt avvisat det förslaget. Att stänga av vissa områden i landet och låta bilisterna träna högertrafik där, skulle kunna skapa väldiga svårigheter. Expertisen har sagt att detta skulle innebära att man under ett par månader hade två olika typer av trafik i landet, och det skulle medföra risker. Det är alltså i trafiksäkerhetens intresse som man inte har velat följa herr Sveningsson.

Beträffande informationsarbetet är det klart att högertrafiken har ett utomordentligt stort nyhetsvärde. Tidningarna skriver mycket om den, rubrikerna blir väl ofta tillspetsade. Jag kan inte ta ansvaret för varje enskild rubrik en tidning skriver, när man talar om riskerna för pensionärer, gående, cyklister, barn och det ena med det andra.

I upplysningsarbetet rent generellt har vi anledning dels att uppmärksamma de positiva effekterna och dels att särskilt inrikta informationen på de problem som kan uppkomma för olika grupper. Det är klart att de gamla har sina problem, liksom grupper av handikappade har sina, och utlänningarna — som herr Nyman och jag skulle ha diskuterat — har sina speciella problem. I upplysningsverksamheten måste därför ingå också en realistisk värdering av de problem som kommer att dyka upp.

Det är riktigt att det blir ett uppe-

håll i upplysningsarbetet under sommaren. Det har varit en viss stegring nu på sista tiden, sedan dämpas det, och därefter kommer en mycket intensiv upplysning under allra sista slutskedet.

Under våren har arbetet i organisationerna spelat en stor roll. Man kan naturligtvis inte avge något omdöme som gäller varje insats på organisationsidan. Det har väl varierat något för olika grupper. Generellt sett vill jag dock begagna detta tillfälle att uttrycka min stora tillfredsställelse över det intresse och det engagemang som folkrörelserna i detta land har visat för frågan. Det har varit ett positivt intresse för hela detta arbete från medlemmarnas sida när det gäller att ta del i studiecirklar, informationsträffar och sådant kring högertrafiken. Den positiva värderingen av detta arbete på organisationsidan är väl en av de faktorer som gör att man kan se fram mot övergången med förhoppning om att det skall bli en trygg övergång till högertrafik.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Palme framhöll att en enhällig expertis stod bakom beslutet att övningskörning inte skall få förekomma före övergångsdagen. Övningskörning betecknas som något mycket riskfyllt. Jag förstår att såväl statsrådet Palme som hans företrädare här har varit i en svår situation, även om deras mening hade varit en annan än experternas. Också jag hoppas att det verkligen är i trafiksäkerhetens intresse att man följt den linje som man stannat för.

Att statsrådet Palme skulle ha något ansvar för alla stora tidningsrubriker har jag inte försökt göra gällande. Jag bara konstaterade ett faktiskt förhållande, och även jag hälsar naturligtvis med tillfredsställelse allt positivt intresse för denna reform.

Ang. övergången till och övningskörning i högertrafik

För att återgå ett ögonblick till övningskörningen vill jag säga att jag inte kunnat förstå att det går så bra för svenskarna när de reser utomlands och kör bil mot bakgrunden att det skulle vara så olyckligt och farligt med övningskörning inom landet före övergångsdagen. Jag vet inte om det finns någon statistik — jag har i varje fall inte kunnat upptäcka någon — som visar att svenskar förorsakar många olyckor utomlands och när de kommer hem igen. Det går också så bra för alla dessa som reser utomlands på charterresor och sällskapsresor. I propositionen om sällskapsresorna redovisas att ungefär 400 000 svenskar varje år reser utomlands bara på sådana resor. De får ju ingen undervisning innan de reser ut, men det går bra ändå. Just detta gör att jag har litet svårt att förstå det ställningstagande som gjorts.

Man skall väl inte tala om vad man själv upplever, men jag har själv under de senaste tio åren kört utomlands varje år en eller flera turer, och jag har för min personliga del aldrig upplevt omställningsbekymmer. Jag har inte funnit det besvärligt att köra högertrafik utomlands eller att köra vänstertrafik när jag kommit tillbaka igen. Det kanske i någon mån inverkar på min uppfattning i den här frågan.

Herr **SKÄRMAN** (fp):

Herr talman! Vad herr Sveningsson senast sade skulle väl närmast tala för den inställning statsrådet Palme tagit i den här frågan, nämligen att man inte behöver övningsköra i förväg. Jag deklarerar helt statsrådets uppfattning i den frågan. Man bör akta sig mycket noga för blandkörning innan man gör den definitiva övergången för en enda gångs skull. Man behöver då inte gå tillbaka till vänstertrafiken, som man måste göra tidigare när man varit utomlands.

Emellertid var det inte denna fråga som uppkallade mig, utan det var den fråga herr Sveningsson gjorde om de

enskilda vägarna, som i längd ju är ungefär jämställda med de allmänna. Jag skulle nästan tro att de enskilda vägarna är längre, om man räknar med en rad mindre utfartsvägar. Jag tror att dessa kommer att vara de stora riskkällorna, inte därför att man naturligtvis inte kan sätta ut varningsmärken på varannan kilometer eller så, ty det är otänkbart på dessa vägar, men därför att de är smala och därför att de som kör på dem är invanda vid att köra fort i krökarna och kör ganska oförsiktigt. Det styrker mig i den uppfattning som jag tidigare gjort mig till tolk för, nämligen att varningsmärket inte skall finnas på var och varannan kilometer, utan det skall finnas framför föraren hela tiden, t. o. m. på vindrutan, även om det skulle hindra sikten något litet. Föraren skall ha denna varning med sig hela tiden, och den skall inte vara för diskret även om den, som sagt var, skulle skymma något. Hastigheten kommer att bli begränsad, och för övrigt har vi kört med bilar tidigare som haft skymmande stolpar i mitten på vindrutorna, och det har inte medfört så stora olycksrisker. Varningen skall vara klar och väckande, och den skall vara med i varje sekund av körningen.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Veterligen kommer det att finnas ett sådant där märke att sätta på vindrutan.

Till herr Skärman vill jag säga att jag har blivit mycket imponerad av det svenska folkets uppfinningsrikedom. Jag har under det senaste året fått ett oerhört stort antal brev med förslag om hur man på lämpligaste sätt skall kunna göra trafikanterna uppmärksamma på att det är högertrafik. Jag skall inte trötta kammaren med att redovisa de olika förslagen, även om en del av dem har sina poänger. Jag kom dock mycket snart till den slutsatsen att förslagen inte var någonting som jag skulle ta ställning till. Jag har därför vidarebe-

Ang. vuxenutbildningen

fordrat alla dessa förslag till högertrafikkommissionen, som får bestämma vilken typ av anordning och reklam man skall begagna. Det är ju inte jag expert på. Men, som sagt, vindrutemärken kommer det mig veterligen att finnas möjligheter att få.

Herr Sveningsson har herr Skårman redan besvarat. Gick det så lätt och smidigt och alla var sådana trafikens gudar när det gäller omläggningen som herr Sveningsson, skulle man inte behöva någon informationsverksamhet alls inför högertrafiken, utan det var bara att lägga om. Men så enkelt är det ju inte. Man kan se på antalet olyckor med svenska fordon utomlands. Från år 1959 har de ökat från 1 770 till 3 744. Antalet olyckor med utländska fordon i Sverige har ökat från 716 till 2 036 på fem år. Det är en utomordentligt kraftig ökning. Den har delvis berott just på de svårigheter som omställningen mellan olika typer av trafiksystem för med sig. Därför krävs information och träning. Expertisen är dock enig om att den träningen inte bör sättas in före övergången.

Herr Sveningsson antydde att det skulle ha varit ett mycket svårt ställningstagande för mig. Nej, det har det inte alls varit. Det är kommissionen som har tagit ställning och då enhälligt tagit ställning. Att stödja högertrafikkommissionen innebär bara ett uttryck för det förtroende som vi har anledning känna för kommissionen, när den nu skall lösa sin mycket svåra uppgift.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att det är en missuppfattning av herr Skårman att tolka mitt anförande på det sättet att det inte behövs någon upplysning och utbildning inför högertrafiken.

Jag vill särskilt understryka vad herr Skårman sade angående riskerna på de enskilda vägarna, ty det är riktigt. Jag ville i mitt första anförande inte

alltför mycket gå in på det problemet, ty det var inte medtaget i interpellationen. Många människor kör oförsiktigt på dessa vägar, eftersom de tror att de när de kommer in på en sådan väg är ensamma på vägen. Det är de dock inte. Som jag redan har sagt behöver detta problem uppmärksammas i arbetet inför övergången.

Jag fick inte någon riktig klarhet i om de siffror som statsrådet Palme nämnde om antalet olyckor utomlands som svenska bilister vållar och om antalet olyckor i Sverige när de kommer hem igen är onormalt många i förhållande till det antal svenska förare som kör utomlands och sedan kommer tillbaka igen. Jag hoppas att statsrådet Palme skall lyckas bra med att lösa problemen inför övergången och vill redan nu uttala en lyckönskan. Även om vi från oppositionen inte har någon önskan att herr Palme skall vara utan bekymmer på dagarna den 3—5 september, vill jag hoppas att de för statsrådet skall bli någorlunda bekymmersfria.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 132, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Belgien för undvikande av dubbelbeskattning och för reglering av vissa andra frågor beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Ang. vuxenutbildningen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till Pedagogiskt utvecklingsarbete i utbildningsväsendet ett reservationsanslag av 14 660 000 kronor, till Statliga skolor för vuxna: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 236 000 kronor, till Statliga skolor för vuxna: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 451 000 kronor, till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna ett förslagsanslag av 8 021 000 kronor, till Studiebidrag m. m. ett förslagsanslag av 403 000 000 kronor, till Brevskolestipendier ett reservationsanslag av 100 000 kronor samt till Allmänna studielånefonden ett investeringsanslag av 61 000 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 85, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 mars 1967, föreslagit riksdagen att, såvitt nu vore i fråga,

1. besluta, att från och med den 1 juli 1968 skulle enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet, få anordnas särskild kommunal gymnasial utbildning för vuxna, vilken skulle bedrivas som ämneskurser i olika ämnen vid skolenhet under skolstyrelsens ledning,

2. godkänna, att statliga vuxenskolor, som rekryterade elever från hela landet, skulle finnas enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet,

3. godkänna, att yrkesskolornas deltidskurser omorganiserades enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet,

4. godkänna de riktlinjer för en utbyggnad av vuxenutbildningen i övrigt, som angivits i statsrådsprotokollet,

5. besluta, att för ämneskurser vid kommunal gymnasial utbildning för vuxna och i statliga vuxenskolor skulle finnas skolledare, lärare och annan

Ang. vuxenutbildningen

personal enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet, samt godkänna de grunder för deras anställnings- och tjänstgöringsförhållanden, som förordats i statsrådsprotokollet,

6. godkänna, att statsbidrag utginge enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet, dels till lönekostnader för skolledare och lärare vid den särskilda kommunala gymnasiala utbildningen för vuxna, dels för studiecirkelverksamhet inom sådan utbildning,

7. godkänna, att statsbidraget till studiecirkelverksamhet höjdes enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet,

8. bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om ersättning mellan kommuner för elever vid särskild gymnasial utbildning samt för vuxna elever vid gymnasium, fackskola eller yrkesskola enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet,

9. besluta, att statens aftonskola för realexamen och studentexamen skulle avvecklas med början läsåret 1967/68,

10. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder och riktlinjer utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidtaga de åtgärder, som fordrades för den i statsrådsprotokollet förordade reformeringen av vuxenutbildningen,

11. till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 610 000 kronor,

12. till Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 550 000 kronor,

13. till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 535 000 kronor,

14. till Statliga skolor för vuxna: Avlöningar för budgetåret 1967/68 un-

Ang. vuxenutbildningen

der åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 227 000 kronor,

15. till Statliga skolor för vuxna: Omkostnader för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 451 000 kronor,

16. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8 021 000 kronor,

17. till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 403 000 000 kronor,

18. medgiva, att för budgetåret 1967/68 högst 210 000 kronor finge utdelas till brevskestipendier,

19. till Brevskestipendier för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor,

20. till Allmänna studielänefonden på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 69 500 000 kronor.

Huvudsyftet med Kungl. Maj:ts förslag vore att vidga den enskildes möjligheter att deltaga i utbildning och studier. Radio och television skulle i högre grad utnyttjas för utbildning av vuxna och ungdom. Förslag hade framlagts om övertagande av en enhet för produktion av televisions- och radioprogram för utbildningsändamål. Avsikten vore vidare att inom bland annat ungdomsutbildningen inleda en försöksverksamhet med lärarersättande program. Verksamheten skulle enligt förslaget ledas av en särskild kommitté. Medel beräknades för igångsättning för vuxenutbildningen av bland annat en radiokurs i engelska på gymnasiestadiet och en radiokurs i företagsekonomi på gymnasiestadiet.

Den utvidgning av den arbetsmarknadsinriktade vuxenutbildningen, som genomfördes vid förra årets riksdag, skulle kompletteras med förstärkningar av resurserna för folkbildning samt lo-

kal- och riksrekryterande vuxenutbildning.

Utbildningsprogrammet inom den gymnasiala vuxenutbildningen hade föreslagits omfatta utbildning enligt kursplanerna för grundskolans högsta stadium, fackskola, gymnasium och yrkesskola. Kommun föresloges bliva huvudman för lokal vuxenutbildning, som i regel skulle inordnas i skolenheter med ungdomsutbildning. En förstärkning hade föreslagits av den administrativa och pedagogiska ledningen vid sådana enheter. En höjning föreslogs av statens bidrag till den lokala utbildningen, så att det täckte 100 procent av kostnaderna för löner till skolledning och lärare.

Vid de riksrekryterande skolorna skulle även studerande, som enbart studerade per korrespondens, kunna tagas in. Särskilda laborationskurser skulle vidare anordnas. I samband med bland annat utvidgningen av utbildningsprogrammet hade föreslagits en betydande personalförstärkning vid de båda skolorna i Norrköping och Härnösand.

I propositionen hade kraftigt betonats den roll, som folkbildningen och folkhögskolorna borde hava inom vuxenutbildningen. Åtgärder föresloges för att åstadkomma en klarare gränsdragning mellan studiecirkel och nuvarande deltidskurser vid yrkesskolorna. Den förstärkning av folkhögskolornas statsbidragsgivning, varom beslut fattades vid förra årets riksdag, fullföljdes med förslag om förbättrade arbetsvillkor för studiecirkelverksamheten.

Förslag hade bland annat framlagts om höjning av maximibeloppet för lån ur allmänna studielänefonden för studerande med försörjningsplikt mot barn, om införande av resekostnadsersättning för studerande vid den riksrekryterande vuxenutbildningen samt om höjning av resetillägget till studiebidrag.

Åtgärderna hade föreslagits träda i kraft successivt med början nästa budgetår.

Propositionen hade, såvitt anginge ändring i studiehjälpsreglementet, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrarn *Bengtson* och *Dahlén* (I: 132) samt den andra inom andra kammaren av herrarn *Hedlund* och *Ohlin* (II: 171), i vilka hemställts, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet, att riksdagen måtte besluta, att

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om förslag, att den målinriktade vuxenutbildning, som bedreves i korrespondensinstitut och studieförbunds regi, skulle samordnas med övrig vuxenutbildning i en integrerad och flexibel organisation av vuxenutbildning;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag dels om ett radio-TV-korrespondensuniversitet som komplement till nuvarande universitetsorganisation, dels om en flerårsplan för uppbyggnaden av en sådan utbildning;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt förslag beträffande den s. k. särskilda rundradion och dess möjligheter att sända undervisningsprogram;

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om införande av en särskild utbildningskanal i TV (TV-3) med riktpunkten att sändningsmöjligheten borde föreligga under mitten av 1970-talet;

5. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag dels om att professurer skulle inrättas i »pedagogik, särskilt vuxenpedagogik», dels att till dessa skulle knytas institutioner för vuxenpedagogisk forskning, dels att lärarutbildning för vuxenundervisning snarast möjligt skulle anordnas;

6. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att privatistens examination

skulle vara kostnadsfri samt begära, att Kungl. Maj:t måtte utfärda föreskrifter härom;

dels två likalydande motioner, väckta den ena i första kammaren av herr *Schött* och fröken *Stenberg* (I: 271) samt den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors m. fl.* (II: 352), i vilka anhallits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t vid beredning av frågan angående ökat utnyttjande av radio/TV inom vuxenutbildningen även måtte undersöka möjligheterna härtill med avseende på den reguljära akademiska utbildningen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrarn *Holmberg* och *Virgin* (I: 493) samt den andra inom andra kammaren av herr *Cassel* och herr *Magnusson* i Borås (II: 617), i vilka yrkats,

a) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa dels om förslag till bildande av ett radio-TV-bolag med representanter för staten, näringslivet, bildningsorganisationerna och arbetsmarknadens parter, med uppgift att producera och å ordinarie TV-nätet sända undervisningsprogram för vuxenutbildning, och dels om förslag till härför erforderlig ändring av gällande lagstiftning,

b) att riksdagen skulle besluta att för budgetåret 1967/68 till vuxenutbildning i TV anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor och att i avvaktan på särskild proposition i ärendet för budgetåret 1967/68 till pedagogiskt utvecklingsarbete i utbildningsväsendet beräkna ett reservationsanslag av 4 600 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrarn *Arvidson* och *Svenungsson* (I: 762) samt den andra inom andra kammaren av fru *Sundberg* och herr *Werner* (II: 950);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson* (I: 763) och den andra inom

Ang. vuxenutbildningen

andra kammaren av herr *Jonsson* (II: 949);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svenungsson* (I: 764) och den andra inom andra kammaren av herr *Werner m. fl.* (II: 951), i vilka föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om att yrkesskolornas deltidskurser borde omfatta jämväl husligt arbete av sådant slag, som i motionerna framförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Andersson m. fl.* (I: 790) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 995), i vilka hemställts, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet, att riksdagen måtte besluta

1) att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ett mera energiskt grepp på vuxenutbildningen och anhålla om en samlad översyn genom en parlamentariskt sammansatt kommitté av hela vuxenutbildningsområdet, varvid särskild uppmärksamhet borde ägnas

a) av företag, organisationer och myndigheter m. fl. bedriven vuxenutbildning,

b) det fria folkbildningsarbetet och dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen,

c) radio-TV:s verksamhet för vuxenutbildningen,

d) korrespondensundervisningens möjligheter att komplettera annan vuxenutbildning och samordnas med denna,

e) de vuxenstuderandes speciella studiesituation med hänsyn till deras förkunskaper och studieförutsättningar m. m. samt

f) frågan om införande av ett effektivt studiesocialt stöd åt de vuxenstuderande, varvid en samordning med studiemedelssystemet borde övervägas,

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag dels om inrättande av ett radio-

TV-korrespondensuniversitet som komplement till nuvarande universitetsorganisation, dels om en flerårsplan för uppbyggnaden av en sådan utbildning,

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag beträffande den s. k. särskilda rundradion och dess möjligheter att sända undervisningsprogram,

4) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om införande av en särskild utbildningskanal i TV (TV 3) med riktning att sändningsmöjligheter borde föreligga under mitten av 1970-talet,

5) att som komplement till den centrala enhet för produktion av utbildningsprogram för TV, som nu föreslagits inrättad, produktion också skulle kunna läggas ut som beställningar hos fria producenter,

6) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag dels att professorer skulle inrättas i praktisk pedagogik, särskilt vuxenpedagogik, dels att till dessa skulle knytas institutioner för vuxenpedagogisk forskning, dels att lärarutbildning för vuxenundervisning snarast möjligt skulle anordnas,

7) att i varje kommun och län vid sidan av skolstyrelse och länskolnämnd skulle finnas vuxenutbildningsråd respektive vuxenutbildningsnämnder med i princip den sammansättning och de uppgifter yrkesutbildningsberedningen föreslagit och med särskild uppgift att kartlägga behovet av och upprätta plan för den lokala vuxenutbildningen,

8) att minimiantalet aktiva studerande för att få anordna ämneskurs skulle fastställas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, dock att minimiantalet med hänsyn till glesbygdernas förhållanden kunde av Kungl. Maj:t eller myndighet Kungl. Maj:t förordnade sänkas till lägst 8, och att antalet aktiva studerande för delning av ämnesgrupp skulle fastställas till 30 mot av Kungl. Maj:t föreslagna 35,

Ang. vuxenutbildningen

9) att inga andra inträdesspärar än behörighet för studier i vald ämneskurs borde gälla för rätt till inträde vid kommunal eller statlig vuxenskola,

10) att i samverkan med Stockholms stad inrätta en riksrekryterande vuxenutbildningsinstitution i Stockholm med de uppgifter och den inriktning, som angivits i motionerna,

11) att vid förgymnasial och gymnasial utbildning de korrespondensstuderande — i den mån de ej antoges vid de statliga vuxenskolorna — borde beredas kostnadsfri undervisning enligt i motionerna angivna riktlinjer;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 791) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 990), i vilka yrkats, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet,

I. att riksdagen skulle besluta

1. uttala, att en tvåbetygskurs i statskunskap i radio borde komma till stånd,

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära klarläggande av frågan om Sveriges Radios skyldighet att sända undervisningsprogram samt frågan om riksdagens inflytande på dessa enligt i motionerna angivna riktlinjer,

3. att i kommun och län vid sidan av skolstyrelse och länskolnämnd skulle finnas vuxenutbildningsråd respektive vuxenutbildningsnämnder med i princip den sammansättning och de uppgifter, som yrkesutbildningsberedningen föreslagit,

4. att minimiantalet aktiva studerande vid anordnande av ämneskurs vid lokalt rekryterad vuxenutbildning skulle vara åtta,

5. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en plan för utbyggnaden av skolor för riksrekryterande vuxenutbildning enligt i motionerna anförda riktlinjer,

6. uttala, att folkhögskola borde äga att anordna ämneskurser enligt läroplanerna för grundskolan, fackskolan och

gymnasiet på i motionerna anförda grunder,

7. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning syftande till ett klarläggande av gränsdragningen mellan kommunernas och bildningsorganisationernas uppgifter på vuxenutbildningens område och härmed sammanhängande spörsmål som aktualiserats i motionerna,

8. om ett förslagsanslag om 2 000 000 kronor från och med budgetåret 1967/68 för bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för brevkurser, preparandkurser och tentamina på i motionerna anförda grunder,

9. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning syftande till en kartläggning av de möjligheter, som brevstudier kunde erbjuda för olika slag av utbildning,

II. att vad i motionerna i övrigt anförts skulle beaktas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 792) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 998), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att deltidskurser inom det husliga området borde anses vara yrkesutbildning av speciell karaktär och i första hand borde bedrivas inom yrkesskolans ram med bibehållande av de statsbidragsbestämmelser, som i övrigt gällde för yrkesskolans verksamhet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 793) och den andra inom andra kammaren av herr *Turesson m. fl.* (II: 997), i vilka föreslagits,

A. att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

a. att en utredning måtte tillsättas med representanter från statsmakterna, näringslivet och organisationsväsendet med uppgift att utreda frågan om hur fort- och vidareutbildningen borde organiseras och finansieras,

Ang. vuxenutbildningen

b. att ersättning motsvarande avgifterna måtte utgå till de korrespondensstuderande, som deltog i preparandkurser och avlade tentamina,

c. att utredningar och försök beträffande radio- och TV-undervisningen inom vuxenutbildningen måtte bedrivas i samverkan med universitetskanslersämbetet på sådant sätt, att resultaten kunde utnyttjas även vid utformningen av en kommande organisation för akademisk lågstadieundervisning via radio och television,

d. att Kungl. Maj:t vid utformning av direktiv till skolöverstyrelsen rörande gränsdragningsbestämmelser mellan studieförbunden och den lokala vuxenutbildningen måtte beakta vad i motionerna framförts; samt

B. att riksdagen skulle besluta

1. att avslå förslaget om att inrätta en statlig brevskola i Norrköping,

2. att, därest yrkandet under 1 icke skulle bifallas, statens skola i Norrköping skulle konkurrera på lika villkor med redan befintliga korrespondensinstitut;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Paul Jansson m. fl.* (I: 794) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammarberg m. fl.* (II: 988);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 795) samt den andra inom andra kammaren av herrarna *Norrby* och *Enskog* (II: 994), i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning i samråd med näringslivets organisationer om lämpliga åtgärder i syfte att stimulera yrkeslivets vuxenutbildning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* (I: 796) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i *Tvärålund m. fl.* (II: 992);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 797) och den

andra inom andra kammaren av herr *Björkman* (II: 986);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard* (I: 798) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nordstrandh m. fl.* (II: 993), i vilka anhållits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförts angående

1) gränsdragningen mellan studiecirklar och deltidskurser vid yrkesskolor,

2) kurser som ej borde anordnas inom lokal vuxenutbildning,

3) statsbidraget till studiecirklar,

4) statsbidraget till studieförbundens centrala verksamhet, samt

5) eventuell tjänstebrevsrätt för studieförbunden;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (I: 799) och den andra inom andra kammaren av fru *Ryding m. fl.* (II: 996), i vilka hemställts, att riksdagen — med bifall i övrigt till propositionen — måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning måtte tillsättas med uppgift att utarbeta ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen med särskilt beaktande av de vuxenstuderandes studiesociala situation, radio/TV-undervisningen och korrespondensundervisningen samt likaledes med uppgift att inventera samhällets totala utbildningsresurser;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wirtén* (I: 800) och den andra inom andra kammaren av herr *Mundebo* (II: 991);

dels en inom andra kammaren av herr *Eliasson* i *Sundborn* och herr *Boo* väckt motion (II: 987);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hamrin* i *Kalmar* väckt motion (II: 989).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

Ang. vuxenutbildningen

1. att motionerna I: 790 och II: 995, I: 793 och II: 997, I: 795 och II: 994 samt I: 799 och II: 996, de fyra förstnämnda motionerna såvitt de avsåge utredning om en vidgad vuxenutbildning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 794 och II: 988, såvitt de avsåge statligt stöd till löntagarorganisationernas vuxenutbildning och vidareutbildningen av kommunalt förtroendevalda, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att motionerna I: 797 och II: 986 om utveckling av det nordiska samarbetet i radio och television icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge frågan om Sveriges Radios skyldighet att sända undervisningsprogram och riksdagens inflytande på dessa program, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

5. att motionerna I: 793 och II: 997, såvitt de avsåge utredningar och försök beträffande radio- och televisionundervisning inom vuxenutbildningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. att motionerna I: 271 och II: 352 om utnyttjande av radio och television i den reguljära akademiska undervisningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7. att motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, samtliga motioner såvitt de avsåge utredning och förslag om ett radio-TV-korrespondensuniversitet m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

8. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge en tvåbetygskurs i statskunskap, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

9. att motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, samtliga motioner såvitt de avsåge den s. k. särskilda rundradion samt införande av en särskild utbildningskanal i televi-

sionen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

10. att motionerna I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge beställning av undervisningsprogram hos fria producenter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

11. att motionerna I: 493 och II: 617, såvitt de avsåge bildande av ett fristående radio-TV-bolag m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

12. att motionerna I: 794 och II: 988, såvitt de avsåge frågan om de vuxnas studieförutsättningar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

13. att motionerna I: 762 och II: 950 om förgymnasial vuxenutbildning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

14. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge utredning av frågan om gränsdragningen mellan kommunernas och bildningsorganisationernas uppgifter på vuxenutbildningens område m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

15. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 764 och II: 951, I: 792 och II: 998, I: 793 och II: 997 samt I: 798 och II: 993, de fyra sistnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört angående gränsdragningen mellan kommunernas och bildningsorganisationernas uppgifter på vuxenutbildningens område;

16. att motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge professorer och institutioner i pedagogik samt lärarutbildning för vuxenundervisning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

17. att motionerna I: 796 och II: 992 om utredning av frågan om huvudmannaskapet för de gymnasiala skolorna och vuxenutbildningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

18. att motionerna I: 790 och II: 995 samt I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge inrättande av vuxenutbildningsråd och

Ang. vuxenutbildningen

vuxenutbildningsnämnder, icke måtte bifallas av riksdagen;

19. att motionerna I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge minimiantalet studerande för anordnande av kurs, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

20. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge minimiantalet studerande för anordnande av kurs, icke måtte bifallas av riksdagen;

21. att motionerna I: 790 och II: 995, såvitt de avsåge det antal studerande som skulle erfordras för att ämnesgrupp skulle få delas, icke måtte bifallas av riksdagen;

22. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 790 och II: 995 samt I: 791 och II: 990, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört angående krav på ett klart angivet studiemål som förutsättning för inträde i lokal vuxenutbildning;

23. att motionerna I: 794 och II: 988, såvitt de avsåge statsbidraget till studiecirkel, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

24. att motionerna I: 798 och II: 993, såvitt de avsåge statsbidraget till studiecirkel, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

25. att motionerna I: 800 och II: 991 om statsbidraget till studiecirkel icke måtte bifallas av riksdagen;

26. att motionerna I: 798 och II: 993, såvitt de avsåge statsbidrag till studieförbundens centrala verksamhet samt tjänstebrevsrätt för studieförbunden, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

27. att motionen II: 987 om inrättande av en riksrekryterande vuxenskola i Borlänge icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

28. att motionerna I: 763 och II: 949 om inrättande av en riksrekryterande vuxenskola i Borlänge icke måtte bifallas av riksdagen;

29. att motionen II: 989 om inrättande av en riksrekryterande vuxenskola i Kalmar icke måtte bifallas av riksdagen;

30. att motionerna I: 790 och II: 955, såvitt de avsåge inrättande av en riksrekryterande vuxenutbildningsinstitution i Stockholm, icke måtte bifallas av riksdagen;

31. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge en plan för utbyggnaden av skolor för riksrekryterande vuxenutbildning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

32. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge utredning angående brevstudier, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

33. att riksdagen måtte besluta,

a) att motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt de avsåge ersättning till korrespondensstuderande för avgifter för deltagande i preparandkurser, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

b) att motionerna I: 132 och II: 171, I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt de avsåge ersättning till korrespondensstuderande för avgifter för avläggande av tentamina, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

c) att motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt de avsåge att sådan undervisning för korrespondensstuderande, som icke utgjordes av preparandkurser, skulle vara kostnadsfri, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd;

34. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge anvisande för budgetåret 1967/68 av ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor till bestridande av de korrespondensstuderandes kostnader för brevkurser, preparandkurser och tentamina, icke måtte bifallas av riksdagen;

35. att motionerna I: 791 och II: 990, såvitt de avsåge anordnande vid folk-

Ang. vuxenutbildningen

högskola av ämneskurser enligt läroplanerna för grundskolan, fackskolan och gymnasiet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

36. att motionerna I: 132 och II: 171, såvitt de avsåge förslag om samordning inom vuxenutbildningens område, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

37. att riksdagen måtte besluta att från och med den 1 juli 1968 skulle enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 mars 1967 och med hänsynstagande till vad utskottet i utlåtandet anfört, få anordnas särskild kommunal gymnasial utbildning för vuxna, vilken skulle bedrivas som ämneskurser i olika ämnen vid skolenhet under skolstyrelsens ledning;

38. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 793 och II: 997, såvitt de avsåge brevskolundervisning vid statens skola för vuxna i Norrköping, godkänna, att statliga vuxenskolor, som rekryterade elever från hela landet, skulle finnas enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet;

39. att riksdagen måtte godkänna, att yrkesskolornas deltidskurser omorganiserades enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet, dock med hänsynstagande till vad utskottet i utlåtandet anfört;

40. att riksdagen måtte godkänna de riktlinjer för en utbyggnad av vuxenutbildningen i övrigt, som angivits i statsrådsprotokollet, dock med hänsynstagande till vad utskottet i utlåtandet anfört;

41. att riksdagen måtte besluta att för ämneskurser vid kommunal gymnasial utbildning för vuxna och i statliga vuxenskolor skulle finnas skolledare, lärare och annan personal enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet, samt godkänna de grunder för deras anställnings- och tjänstgöringsförhållanden, som där förordats;

42. att riksdagen måtte godkänna, att statsbidrag utginge dels enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet, till lönekostnader för skolledare och lärare vid den särskilda kommunala gymnasiala utbildningen för vuxna, dels enligt därstädes angivna grunder med den ändring utskottet i utlåtandet förordat till studiecirkelverksamhet inom sådan utbildning;

43. att riksdagen måtte godkänna, att statsbidraget till studiecirkelverksamhet höjdes enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet, dock med iakttagande av vad utskottet i utlåtandet anfört;

44. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om ersättning mellan kommuner för elever vid särskild gymnasial utbildning samt för vuxna elever vid gymnasium, fackskola eller yrkesskola enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet;

45. att riksdagen måtte besluta, att statens aftonskola för realexamen och studentexamen skulle avvecklas med början läsåret 1967/68;

46. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder och riktlinjer samt med beaktande av vad utskottet i utlåtandet anfört utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidtaga de åtgärder, som fordrades för den i statsrådsprotokollet förordade reformeringen av vuxenutbildningen;

47. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 493 och II: 617, såvitt nu vore i fråga, till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 610 000 kronor;

48. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 493 och II:

Ang. vuxenutbildningen

617, såvitt nu vore i fråga, till Pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. vid universitet och högskolor för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 550 000 kronor;

49. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 493 och II: 617, såvitt nu vore i fråga, till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 535 000 kronor;

50. att riksdagen måtte till Statliga skolor för vuxna: Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 227 000 kronor;

51. att riksdagen måtte till Statliga skolor för vuxna: Omkostnader för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 451 000 kronor;

52. att riksdagen måtte till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8 021 000 kronor;

53. att riksdagen måtte till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 403 000 000 kronor;

54. att riksdagen måtte till Allmänna studielånefonden för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 69 500 000 kronor;

55. att riksdagen måtte

a) medgiva, att för budgetåret 1967/68 högst 210 000 kronor finge utdelas till brevskolestipendier,

b) till Brevskolestipendier för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan om fortsatt utredning på vuxenutbildningens område, av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad, Nordstrandh, Mundebo* och *Elmstedt*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 790 och II: 995, I: 793 och II: 997, I: 795 och II: 994 samt I: 799 och II: 996, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en parlamentariskt sammansatt utredning måtte tillsättas i syfte att utreda hur en vidgad vuxenutbildning borde organiseras och finansieras;

2. beträffande frågan om inrättande av ett radio-TV-korrespondensuniversitet, av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad, Nordstrandh, Mundebo* och *Elmstedt*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 132 och II: 171 samt I: 790 och II: 995, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag om utbildning på akademisk nivå genom radio och television samt genom korrespondensstudier i anslutning därtill;

3. beträffande handhavande av utbildningstelevisionen, av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad, Nordstrandh, Mundebo* och *Elmstedt*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt

att utskottet bort under 11 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 493 och II: 617, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört beträffande handhavandet av utbildningstelevisionen;

4. beträffande ersättning åt korrespondensstuderande, av herrar *Kaijser, Bengtson, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Nihlfors, Mattsson, Källstad, Nordstrandh, Mundebo* och *Elmstedt*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 33 hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att ersättning skulle utgå till korrespondensstuderande för avgifter för deltagande i preparandkurser,

b) i anledning av motionerna I: 132 och II: 171, I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att ersättning skulle utgå till korrespondensstuderande för avgifter för avläggande av tentamina,

c) i anledning av motionerna I: 790 och II: 995, I: 791 och II: 990 samt I: 793 och II: 997, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om ersättning till korrespondensstuderande, som ej vore elever vid statens skola för vuxna i Norrköping, för deras utgifter för sådan undervisning, som ej utgjordes av preparandkurs;

dels ock att utskottet — under förutsättning av bifall till yrkandet beträffande punkten 33 — bort under 34 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 791 och II: 990, såvitt nu vore i fråga, till Bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för preparandkurser och tentamina för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten

under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor;

5. av herr *Larsson, Thorsten*, som dock ej antytt sin mening.

Herr talmannen yttrade, att överläggningen rörande förevarande utlåtande jämväl finge omfatta andra lagutskottets utlåtande nr 45; yrkanden beträffande sistnämnda utlåtande skulle dock framställas först sedan utlåtandet föredragits.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Man kan väl konstatera att näringspolitiken under den senaste höstsessionen och den nu snart tilländalupna vårsessionen har tilldragit sig allt större uppmärksamhet. Så småningom kommer kanske denna sektor att få den plats i kamrarnas debatter som den förtjänar. I förra veckans debatter, då näringspolitik i allmänhet och den statliga investeringsbanken i synnerhet diskuterades, framhöll statsrådet Sträng att svenskt näringslivs framtid ligger i dess förmåga att skapa nya och bättre produkter. Det är inte någon särskilt originell slutsats — otvivelaktigt är den helt korrekt, men det har ju varit kännetecknande för svenskt näringsliv under alla år hittills att möjligheterna att hävda sig i den internationella konkurrensen hängt samman med förmågan att skapa konkurrenskraftiga produkter.

Svenskt näringslivs framtid vilar, som jag ser det, på tre hörnpelare. Den första är ett intensivt forsknings- och utvecklingsarbete för att skapa nya och välutvecklade produkter. Den andra är att det skall finnas en högkvalificerad medarbetarstab på alla nivåer. Om de två förutsättningarna finns kan man anta att svenskt näringsliv är konkurrenskraftigt, och då krävs det även att den tredje förutsättningen uppfylles, nämligen att tillräckligt med riskvilligt kapital för investeringar finns. Den senare frågan diskuterades väl intensivast i förra veckan, och jag har därför inte någon anledning att beröra den

Ang. vuxenutbildningen

i dag. Jag vill bara göra den kommentaren att det i och för sig inte är något fel om en viss brist på kapital råder — det innebär att investeringarna analyseras ytterligt noggrant och att pengarna i princip går till de investeringar som är mest lönande.

Forsknings- och utvecklingsarbetet har också diskuterats dels i samband med ärendet om investeringsbanken men dels även vid behandlingen av petita tidigare under årens lopp. Glädjande initiativ har tagits på detta område, men fortfarande saknar man kanske en verklig vilja till satsning från statsmakternas sida för att åstadkomma den väsentligt ökade innovationsprocess som jag tror är behövlig för att svenskt näringsliv skall förmå att hävda sig i den allt skarpare konkurrensen.

Vad vi framför allt i dag skall uppehålla oss vid är vad jag kallar för hörnpelaren nummer två, nämligen den kvalificerade medarbetarstabben. Jag kan väl säga att det är den allra första förutsättningen för att vi skall lyckas med vårt näringsliv i dess framtida arbete. Forsknings- och utvecklingsarbete kan ju inte bedrivas utan att vi har kvalificerade människor i näringslivet. I så måtto var det väl helt korrekt när ecklesiastikministern vid något tillfälle talade om att utbildningspolitiken kanske är den mest dynamiska källan till den mest dynamiska utvecklingen. Inte hela det området finns det anledning att diskutera i dag. Ungdomsutbildningen har vi diskuterat i andra sammanhang. Det är alltså nu fråga om den fortbildning och vidareutbildning som vi är nödsakade att kontinuerligt underkasta oss i utvecklingen. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen inom näringslivet ställer ständigt nya krav på vetande och kunskande. Om vi inte klarar dessa uppgifter har vi inga möjligheter att hävda oss i den hårda internationella konkurrensen.

Vuxenutbildningsfrågorna har ju va-

rit föremål för uppmärksamhet från en lång rad utredningar; gymnasieutredningen, yrkesutbildningsberedningen, radio- och TV-utredningen, arbetsmarknadsutredningen, studiesociala utredningen o. s. v. Olika initiativ som har tagits under årens lopp har i kamrarna strandat på uttalanden om att vi väntar en proposition om vuxenutbildningen och att frågorna skall tas upp i det sammanhanget. Så sades det när vi behandlade det arbetsmarknadspolitiska förslaget föregående år, och i propositionen 52:1966 sägs det att förslag beträffande såväl lösning av studiefinansieringsfrågan för de vuxenstuderandes del som vuxenutbildningens framtida organisation skulle komma att framläggas.

Nu har vi fått propositionen om vuxenutbildningen. Även om man kanske inte kan säga att det har blivit en spänd förväntans upplösning i ingenting har den väl i alla fall vållat en stor besvikelse i mycket vida kretsar; det är väl ingen hemlighet.

De förslag som har lagts fram är i och för sig värdefulla och intressanta — det skall ingalunda förnekas — och det framgår väl också av det förhållandet att till utskottsutlåtandet har fogats beträffande själva propositionen endast tre gemensamma borgerliga reservationer, vilket kanske kan tolkas så att propositionen i huvudsak har godtagits. Jag vill inom parentes säga att utskottet har gjort vissa justeringar i enhällighetens tecken. Det gäller exempelvis det i och för sig mycket viktiga husliga området. På den punkten tror jag därför att motionärerna kan vara helt tillfreds.

En av reservationerna — och det är den jag främst tänker uppehålla mig vid — gäller den framtida organisationen. Det är alltså reservation 1 som berör sådant som saknas i propositionen.

Av de olika oppositionspartierna — och även från kommunisthåll — har förslag väckts om en total översyn av

vuxenutbildningsområdet. Utskottet har emellertid avvisat förslagen med en ytterst märklig formulering som jag skall återkomma till.

När jag sade att propositionen har vållat en viss besvikelse sammanhänger detta med att man endast har fångat in en relativt liten del av det stora problemet. Vad som sammanhänger med näringspolitiken och svenskt näringslivs möjligheter att hävda sig i den internationella konkurrensen har i stort sett kommit bort; i varje fall har man undvikit att gå in på dessa frågor. Problemen avfärdas i propositionen på några få rader, där det framhålls att organisationer och näringsliv i vårt land i viss utsträckning sysslar med vuxenutbildning men att det egentligen inte är någon som vet hur mycket — detta får bli föremål för uppmärksamhet och kartläggning. Man lägger tyvärr en alltför lätt hand på den, såsom jag ser saken, kanske viktigaste delen av vuxenutbildningen.

Om vi ser på frågan rent internationellt kan vi konstatera att en lång rad med oss konkurrerande industriländer för flera år sedan har uppmärksammat dessa problem, analyserat dem och fått fram system som förefaller vara ganska vettiga och kloka. Jag tänker exempelvis på Holland, Frankrike och England. Statsutskottets andra avdelning har också besökt England och Holland och studerat systemen i dessa länder, varvid man funnit att det där finns synnerligen mycket av värde att överta.

Om vi över huvud taget skall kunna åstadkomma en ordentlig förkortning av innovationstiden, är det absolut nödvändigt att vi förmår att överföra de nya aktuella kunskaperna till medarbetarna på olika nivåer. Vi producerar ju en ganska ringa del av dessa nya kunskaper i det egna landet. Huvuddelen av dem kommer från främmande länder. Det är dock alldeles nödvändigt att varje medarbetare kontinuerligt får del av alla dessa nya kun-

Ang. vuxenutbildningen

skaper för att vi skall kunna tillämpa dem i vår produktutveckling, i vår produktionsutveckling, i vår marknadsföringsteknik o. s. v.

Näringslivet har ju funnit nödvändigt att på egen hand och på eget initiativ syssla med dessa saker. Man har inte någon klar uppfattning om hur mycket pengar som läggs ned härpå, men uppskattningar talar om 300—400 miljoner kronor om året, och jag tror ändå att denna siffra är för lågt räknad. Det visar vilken utomordentlig vikt man fäster vid dessa frågor.

Aktiviteten är emellertid synnerligen ojämn. Vissa av företagen är utomordentligt aktiva och intensiva i detta avseende. Andra gör mindre. Hela detta problem, har vi i reservation 1 anfört, måste bli föremål för en ordentlig analys.

Utskottet anser på denna punkt att den närmaste framtiden för vuxenutbildningens del för den händelse att riksdagen bifaller propositionen enligt utskottets mening främst bör vara en verkställighetsperiod och att man bör koncentrera sig på den föreslagna reformens genomförande. Med hänsyn till den tidsutdräkt som en ny utredning innebär kan utskottet inte finna det motiverat att riksdagen på sätt som yrkas i vissa motioner anhåller om en översyn av hela vuxenutbildningsrådet.

Det är en ytterligt märklig formulering som utskottet på denna punkt åstadkommit. Den överensstämmer såvitt jag förstår också med andemeningen i propositionen. Hela utbildningsväsendets expansion har ju kännetecknats av att vi varit sena med utredningarna och det har fått bli något av ett lappverk. Det är väl mot denna bakgrund helt naturligt att man parallellt med att man genomför etapp 1 också utreder och analyserar etapp 2. Det har för reservanterna framstått såsom den naturliga processen.

Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att man inom utskottsmajorite-

Ang. vuxenutbildningen

ten och naturligtvis också inom departementet är ointresserad av dessa stora, vida och viktiga frågor. Det är så mycket mer beklagligt som detta, vilket jag tidigare framhållit, är grundvalen för svenskt näringslivs möjlighet att hävda sig i konkurrensen. Det går icke att arbeta med gamla kunskaper. Man kan naturligtvis säga att näringslivet självt får klara upp den saken. Men de utredningar och analyser som i samförstånd mellan det allmänna och näringslivet gjorts i de tre industriländer som jag nämnde visar att det allmänna behöver vara med, inte bara därför att det allmänna är en mycket stor arbetsgivare, utan också för att det allmänna skall sköta organisationen. I England och i huvudsak också i Frankrike står näringslivet — ordet då taget i sin allra vidaste mening — för kostnaderna, men den organisatoriska delen måste det allmänna vara med om. Jag har i många sammanhang framhållit att näringslivet inte skall leva på statsbidrag. Men klara bestämmelser om hur finansieringen skall gå till och hurdan organisationen skall vara är en nödvändig sak.

Jag kan alltså när det gäller reservation 1 verkligen djupt beklaga att det inte blivit enighet på denna punkt, som ju inte borde vara någon politiskt kontroversiell fråga. En tillstyrkan hade visat en framsynthet när det gäller svensk näringspolitik som hade varit utomordentligt glädjande.

Bland andra ting som helt saknas i propositionen är de studiesociala frågorna. Dem har man tills vidare skjutit på. Den departementala utredningen är ännu inte färdig med dem. Det är ostridigt att det är svåra och viktiga frågor. Men vi har en sådan splittring här i landet, vi har dels de regler som riksdagen antagit på förslag av ecklesiastikdepartementet, dels de regler som gäller för arbetsmarknadsverket, och det är nödvändigt att snarast få en samordning till stånd. Nu kan det gå till på det sättet att exempelvis en studentska

som får barn plötsligt avstår från det studiesociala stöd som hon får enligt de regler som gäller för att gå till arbetsmarknadsverket och få studielån, som är skattefria och icke återbetalningspliktiga. Det visar att det är något fel i det system som tillämpas. Snara åtgärder är alltså nödvändiga för att vi skall få en ordentlig samordning till stånd.

Beträffande reservationerna 2, 3 och 4 står som jag sade de borgerliga reservanterna eniga bakom dessa. Det finns ingen anledning för mig, herr talman, att utveckla några synpunkter på dessa tre reservationer. Vi har gjort den arbetsfördelningen att andra kommer att tala om dessa tre.

Jag vill avsluta med att yrka bifall till samtliga fyra reservationer.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Vuxenutbildningen är en fråga som engagerar många. Den berör inte bara oss som kommit ut i förvärvslivet utan över huvud taget alla vuxna. Någon har sagt att ingenting kostar så mycket som okunnighet. Vi borde med lika stor energi råda bot på okunnigheten som på alla de sjukdomar som möter oss i livet. Alla vi gamla och unga behöver bot för vår okunnighet. Samhället har gjort stora ansträngningar för att bota okunnigheten, inte minst genom vår utomordentliga ungdomsskola. Men vi har i ett dynamiskt samhälle erfarit starkare för varje år som gått att utvecklingen kräver »life long learning», som amerikanerna så träffande säger, d. v. s. utbildning livet igenom. Vi erfar hur fort kunskaper föråldras och därför behöver förnyas av oss alla som vill följa med i utvecklingen. Herr Wallmark har starkt understrukit nödvändigheten av denna förnyelse av kunskaperna inom arbetslivet. Samhället har också gjort en hel del, men kanske på mera begränsade områden när det gäller vuxenutbildningen.

Sista tåget får inte gå, hette det en gång i Englands ödestimma under and-

Ang. vuxenutbildningen

ra världskriget. Sista tåget får inte gå, det skulle jag vilja säga om vuxenutbildningen i samhället, och det betyder för mig att liksom vi velat ge de unga rätt till utbildning så bör också vi vuxna få det. Varje svensk borde utan alltför stora ekonomiska och geografiska hinder och vid vilken tidpunkt som helst i livet ha möjlighet att fortsätta sina studier till den nivå och med den inriktning han har intresse av och som hans anslag medger.

Bildligt talat borde det alltså finnas ett tåg för var och en att färdas med eller ett fordon att åka med på kunskapsvägen. För alltför många vuxna gick sista tåget alltför tidigt i livet.

Vuxenutbildningen har blivit ett samlingsbegrepp som kommit att innefatta utbildnings- och bildningsverksamhet i många olika former och med skilda mål, för att citera statsutskottet i dess utlåtande nr 117. Vuxenutbildningen liknar därför inget annat utbildningsområde. Den spänner över det hela — från grundskola till universitet, från mångårig skolning till studiecirkel ett fåtal timmar, från hobby till vetenskap. Någon har liknat den vid ett paraply spänt över all kunskapsförmedling, som enligt skolöverstyrelsen kräver en samordning av befintliga och okonventionella lösningar.

I proposition nr 85 har framlagts vissa förslag till vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område. Det är mer fråga om en skiss till en vuxenutbildningsreform än en färdig reform. Det är mera en etapp mot den utlovade reformen än en färdig stor reform.

Herr Wallmark har uttryckt det missnöje som många kanske känner över att statsmakterna nu inte velat ta det stora greppet om vuxenutbildningen utan givit oss en delreform. Vi har också fått förklaring till orsaken till en sådan begränsning. Det är inte minst det statsfinansiella läget. Men det har också framhållits att man ju inte kan ta hur många vuxna som helst ur produktionslivet. Vi får naturligtvis också ac-

ceptera ett sådant synsätt, men det skulle såsom framhållits ha varit värdefullt om vi kunnat få en översyn och en samordning av detta komplicerade utbildningsområde inför den stora reformen i framtiden.

Det är angeläget att gapet minskas mellan vad ungdomen i dag så småningom i dagens skolor får inhämta och vad den arbetande befolkningen har fått i den hedervärda 7- eller 8-åriga folkskolan. Det är angeläget att folket av rättviseskäl får möjlighet att utvidga sina kunskaper. Givetvis kan detta förslag till reform hjälpa till en hel del, men jag har frågat mig hur många vuxna som egentligen kan komma att underkasta sig en sådan mer eller mindre grundläggande utbildning som här erbjödes i de förgymnasiala och gymnasiala skolorna för vuxna.

Det rör sig ändå om kanske en å två miljoner människor i förvärvslivet, vilka har behov av en viss fortbildning. Vi vet tyvärr alltför litet om förutsättningarna för att dessa skall kunna få denna fortbildning. Väsentliga områden har utelämnats. Det är ju speciellt bara den postgymnasiala utbildningen och den förgymnasiala utbildningen som här har tagits upp, medan utbildningsverksamheten inom industri, hantverk, servicenäringar, den kommunalt och statligt bedrivna verksamheten, organisationernas omfattande verksamhet etc. har utelämnats.

Inte heller jag vill fränkänna propositionen förtjänster men har endast velat framhålla dess begränsande karaktär. Nu har det framlagts ett flertal motioner från alla partier, t. o. m. en kommunistisk motion, där tanken på en vidareutveckling av vuxenutbildningen tagits upp, inte minst med motivering av näringspolitikens behov i ett pressat samhällsekonomiskt läge. Även jag anser att det är synnerligen önskvärt att statsmakterna redan nu griper sig an med en sådan utredning, gällande etapp 2 i vuxenutbildningen. I uppgiften bör bl. a. också ingå att se

Ang. vuxenutbildningen

över de vuxenstuderandes situation med hänsyn till deras speciella förkunskaper, studieförutsättningar och eventuella hinder för studier. I USA har man inte minst studerat de hinder som särskilt arbetare möter. En annan amerikansk undersökning har funnit att de vanligaste hindren för vuxna är dålig ekonomi, bristande tid, trötthet och bundenhet till hemmet, vilket speciellt gäller kvinnan. Det synes mig vara svårt att inte allvarligt ta upp utredningskravet även om i proposition nr 85 vissa åtgärder har vidtagits. De största bitarna i fråga om vuxenutbildningen finns enligt min och många uppfattning kvar.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord om reservation nr 2 om inrättande av ett radio-TV-korrespondensuniversitet. Den postgymnasiala utbildningen, särskilt eterburen akademisk undervisning på ett- och tvåbetygsnivå, bör i en nära framtid inordnas i vuxenutbildningssystemet. På den punkten innebär propositionen ingen förändring i nuläget utan skjuter frågan på framtiden. Målsättningen borde vara att åstadkomma ett öppet universitet i etern, ett radio-TV-korrespondensuniversitet, varom förslag har framförts vid tidigare tillfällen från de borgerliga partierna. Exempel på ett sådant öppet universitet finns i flera länder, bl. a. vid det amerikanska universitet som jag själv haft tillfälle att studera, nämligen University of California, vars Extension Programme just riktar sig till icke universitetsstuderande på universitetsnivå. Där utnyttjas även korrespondensstudierna jämte eterburen undervisning. Man har t. ex. egen TV-station.

Tiden är inne, som departementschefen har framhållit, »att låta dessa medier bli undervisningsbärande, d. v. s. helt eller delvis ersätta av lärare ledd undervisning, varigenom en reell expansion av vuxenutbildningen kan ske». När det gäller radio- och TV-undervisning är det emellertid viktigt att

denna inte ses isolerad från övriga utbildningsformer, utan kompletteras med korrespondensstudier, studiecirklar, muntliga kurser o. s. v.

En ökad användning av radio och TV i undervisningssyfte kräver emellertid kompletterande utredningar om den rätta avvägningen mellan olika media ur såväl kostnads- som pedagogisk synpunkt. I vissa sammanhang kan TV-undervisning och i andra sammanhang radioundervisning eller bandat program vara den lämpligaste formen för studier. Frågor som i vilka ämnen självinstruerande material, korrespondensundervisning m. m. bäst kan användas och på lämpligaste sätt integreras med övriga media bör troligen också bli föremål för utredning. Det förutsätter, vad jag kan förstå, att såväl skolöverstyrelsen som universitetskanslersämbetet i framtiden får betydligt ökade resurser, speciellt då det gäller insatser för planering och uppföljning av produktion av undervisningsprogram. Detta är inte minst viktigt för att ett dubbelarbete skall undvikas vid programproduktionen, när det här rör sig om mycket stora kostnader. När det gäller programproduktion har jag anledning att återkomma.

Departementschefen har i år tillsatt en särskild kommitté för försöksverksamhet med radio och television i utbildningsväsendet med inriktning i första hand på de gymnasiala skolformerna genom radiokurser i engelska och företagsekonomi enligt gymnasiets läroplan. Det är anmärkningsvärt att regeringen trots dokumenterat vuxenutbildningsbehov, t. ex. i samband med radiokursen i statskunskap, icke velat anslå medel redan nu för en utbyggd radio-TV-undervisning på postgymnasial nivå annat än då det gäller slutkrets-television, för vilket två lokala TV-kommittéer tillsatts.

Utskottet förutsätter att nämnda kommitté även i framtiden skall utreda frågan om användning av radio och TV utan begränsning till de förgym-

nasiala och gymnasiala stadierna. Reservanterna anser dock att i propositionen saknas en klart angiven inriktning mot det viktiga utbildningsområdet som den lägre akademiska utbildningen utgör för vuxna och att därför en utredning bör komma till stånd genom vidgning av nyssnämnda kommittés uppdrag eller genom särskilt kallade utredningsmän. Jag hoppas att departementschefen kan ge oss synpunkter på denna viktiga fråga.

Goda möjligheter torde finnas att på ett nytt och stimulerande sätt möta växande utbildningsbehov, vilket den akademiska kursen i statskunskap gav ett gott bevis för. En sådan utveckling förutsätter emellertid att nya kanaler för radio samt en andra TV-kanal i en framtid realiserar. Departementschefen säger därom »att på lång sikt det dock torde vara realistiskt att behovet av eterdistribution främst för vuxenundervisningens del blir så stort att det kan tänkas svara mot hela eller i varje fall större delen av sändningstiden för en programkanal i ljudradion».

Min förhoppning är att den särskilda rundradion skall förverkligas mycket snart och att en andra TV-kanal skall kunna erbjuda större möjligheter till studieprogram inom en icke alltför avlägsen framtid. Men det får bli nästa etapp i vuxenprogrammet liksom ett radio-TV-korrespondensuniversitet, som jag tror kommer att verkligen revolutionera vuxenutbildningen.

Reservation 3 tar upp frågan om produktion av utbildningsprogram för televisionen. Det gäller inte bara att ha tillgång till radio och TV, utan också att kunna utveckla speciella program och kunna producera undervisningsprogram för dessa media. Produktion av program för skolradio och skoltelevision sker inom Sveriges Radio samt inom ett fåtal privata företag. En försöksverksamhet för s. k. slutkrets-television skall inledas vid tekniska högskolan i Stockholm och vid universitetet i Uppsala. Den av departe-

Ang. vuxenutbildningen

mentschefen tillsatta kommittén för försöksverksamhet med radio och television i utbildningsväsendet skall få en produktionsenhet till förfogande för framställning av program i undervisningssyfte i radio och TV och då i första hand, som tidigare framhållits, i ämnen för högskole- och gymnasiet. Detta förslag får betraktas som en central nyhet i propositionen då det gäller vuxenutbildningen.

Vi reservanter anser att framställning av program säkerligen i framtiden skulle gynnas av fri konkurrens, så att även andra företag än det statsägda Nord-Art får beställningar genom den statliga kommittén. Enligt utskottets åsikt föreligger inget hinder därför. Vidare borde, anser vi, inflytandet på utbildningstelevisionen utövas inte enbart av utbildningsmyndigheter och andra statsorgan utan även av arbetsmarknadens parter, näringslivet och bildningsorganisationerna. I reservation 3 föreslås därför att nämnda statliga kommitté borde utvidgas med representanter för dessa organ.

Vad gäller reservation 4, som tar upp frågan om ersättning åt korrespondensstuderande, kommer en annan talare att framföra reservanternas synpunkter. Låt mig endast få göra en randmärkning. I propositionen nr 85 föreslås nu enligt departementschefen att brevkoleundervisningen på förgymnasial och gymnasial nivå skall inordnas i vuxenskolorna med riksrekrytering. Det betecknas som en elegant lösning av ett länge diskuterat problem. Det är ju fråga om att kanske framöver cirka 1 000 brevkolestuderande skall få ansluta sig till vuxengymnasiet i Norrköping. Men det finns ju åtskilliga andra brevkolestuderande, som går igenom Hermods-NKI och som tar upp samma förgymnasiala och gymnasiala studier men som inte får samma förmåner. Jag tycker att lösningen skulle ha varit ännu elegantare, om de elever som studerar vid Hermods-NKI hade fått göra det på samma villkor och i

Ang. vuxenutbildningen

övrigt jämställt med dem som studerar vid vuxengymnasiet i Norrköping.

Herr talman! Det sägs i utskottsutlåtandet att denna reform i vuxenutbildningen pekar framåt, och man får väl hålla med om att genom reformen har lagts en organisatorisk grund för fortsatt utvidgning av vuxenutbildningen, inte minst genom dess lokala förankring. Men jag är övertygad om att det, om riksdagen följer reservanternas förslag i de fyra reservationerna, kan bli fråga om en verkligt stor reform i framtiden.

Jag vill med detta yrka bifall till de fyra reservationerna.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Vuxenutbildningen har tidigare signalerats som nästa stora utbildningsreform. Har dagens förslag då blivit detta? Debatten här i riksdagen skall väl ge oss svar på den frågan.

Det finns, som jag ser det, främst tre motiv för en aktivare vuxenutbildning. Det första är att arbetsmarknaden har behov av en ständig förnyelse av vidareutbildningen både för den redan sysselsatta men också för det merbehov av sådan arbetskraft som är till förmån, särskilt hos de expanderande näringarna och företagen.

Utbildning och kunskapsinhämtande är alltså inte något som man avslutat i ungdomsåren eller tiden däromkring. Nej, det måste kompletteras och fortsättas. Det gäller över hela fältet. Även på det akademiska området säger man, att dagens kunskaper blir allt hastigare föråldrade. Vetenskap, näringsliv, forskning, framtidskridande förutsätter alla ett kontinuerligt uppföljande av vidareutbildningen för stora delar av vårt folk. Det är alltså ett av de mest påtagliga motiven som jag här för fram.

Som motiv nummer två skulle kunna anges de många vuxnas önskan om att skaffa sig en kunskapsför djupning av mera ideella skäl, mera för sin egna personliga trivsel. Orsakerna härtill kan variera och behöver inte alls vara för-

ankrade i de skäl som jag tidigare har redogjort för. Men vi tycker ändå att det är skäl tillräckligt för ett tillmötesgående.

Ett tredje huvudmotiv kan sägas vara sådant som till sina väsentliga delar har gett upphov till de båda föregående — och här kanske angelägenhetsgraden är störst — nämligen att den nu aktiva generationen till så stor del som 80 procent endast haft tillgång till den sex- eller sjuåriga folkskolan. In på 1970- och 1980-talen kommer bilden att bli omvänd. Då kanske siffran 80 procent i stället kommer att gälla dem som fått någon form av gymnasial utbildning. Det är alltså ett rättvisekrav att ökade möjligheter för vuxenutbildningen ges.

Herr talman! Det är således nu som det verkligen är bråttom att komma i gång med en aktivare kompletteringsundervisning åt vår egen generation av vuxna människor. Denna brådska tycker jag ger ett försoningens drag åt att föreliggande proposition rörande vuxenundervisningen, som många tidigare påstått, är något ofullständig. Den har kanske blivit en besvikelse för den som hoppats att den skulle innebära ännu en mycket stor utbildningsreform. Departementschefen betonar även själv i propositionen att förslaget endast är ett steg på vägen. Men då uppkommer osökt frågan: När kommer nästa steg att tas? Den postgymnasiala vuxenutbildningen t. ex. bör också behandlas ganska snart.

I denna proposition, såväl som i den tidigare om lärarutbildningen, finns antydningar, som ibland är något dunkla, med hänvisning till utredningar etc. Orsaken till detta är svårbedömlig, och jag skall inte försöka analysera den. Så mycket större skäl finns uppenbarligen till den av propositionen begärda parlamentariska utredningen. Jag skall dock inte uppehålla mig vid detta, emedan herr Wallmark här fört fram en del av dessa synpunkter. Får jag bara anmärka, att det i propositionen sägs att

gymnasieutredningen och yrkesutbildningsutredningens respektive förslag innebär en relativt måttlig expansion av vuxenutbildningen. Uppenbarligen finns alltså fog för reservationen med krav på en särskild utredning på detta viktiga utbildningsavsnitt.

Utskottsmajoriteten har ansett, att det inte är rätt tidpunkt. Man får fråga: Hur länge skall vi vänta för att den rätta tidpunkten skall komma?

Radions och TV:s roll i undervisningens tjänst kan vi säkerligen för framtiden vänta oss mycket av, har det sagts. På detta tyder också främst erfarenheterna från USA, där undervisningstelevisionen under senare år mycket snabbt expanderat och kommit att användas inom en mängd områden. En effektiv samordning och inriktning på vuxenutbildningens behov av dessa massmedia, skulle säkert ganska väsentligt bidra till en förbättrad studiesituation för de vuxna. Exempel härpå fick vi genom den akademiska ettbetygskursen i statskunskap som Sveriges Radio anordnade häromåret och som väckte så stort intresse. Centern har i sin motion velat väcka tanken på att det nu borde vara tid att få en tvåbetygskurs i samma ämne.

I propositionen anmäles, att en kommitté tillsatts för att utreda användningen av radio och TV i utbildningsväsendet. Då det av propositionen synes oklart huruvida frågan om vuxenundervisningen på akademisk nivå ligger inom kommitténs uppdrag, har vi reservationsledes framfört, att kommittén borde ha detta uppdrag klart angivet, eller att man borde få en särskild utredning på detta viktiga område.

Herr Nyman har här ingående fört fram synpunkter på detta. Jag vill ytterligare understryka några.

Vi har litet svårt att förstå varför regeringspartiet är så rädd för att utreda frågan om ett radio-TV-korrespondensuniversitet. Är det verkligen så att den redan tillsatta kommittén skulle kunna få detta uppdrag? Det vore in-

Ang. vuxenutbildningen
tressant om herr statsrådet, som vi har äran ha här i kammaren, skulle vilja i debatten ge oss ett litet klarare besked på denna punkt.

I centerns motion har vi fört fram ett förslag att man i det kommande avtalet mellan staten och Sveriges Radio borde, med hänsyn till det växande behovet av undervisningsprogram, sända en skyldighet för bolaget att sända sådana program. Vi i centern anser att därigenom riksdagens inflytande på innehållet och arten i dessa program kan klargöras.

Det kan tyckas som en alltför hårt ingripande åtgärd att ge riksdagen sådant inflytande. Jag vill då bara erinra om att riksdagen nu som bekant har möjlighet att ta upp exempelvis innehållet i skolans läroböcker till debatt. Detsamma gäller andra detaljer på undervisningsområdet.

Hur kommer det då att bli med undervisningsprogrammen i radio och TV? Ställer vi en fråga till statsrådet Palme om vad som sker i radion, får vi med detsamma det svaret att det är något som regeringen strängt taget inte har med att göra, beroende på det avtal som nu gäller. Man är alltså fullständigt fri från det ansvar som vi gärna skulle vilja ta upp till diskussion här i riksdagen.

Under behandlingen i utskottet har vi blivit överens om att motionens krav kanske är litet väl starka, men i utskottsutlåtandet har de modifierats dithän att undervisningsprogrammen bör utformas i ett nära samarbete mellan Sveriges Radio, universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen. Utskottet anser alltså att statsmakternas intresse i fråga om programutformningen bör kunna tillgodoses på det sättet och föreslår att vad utskottet anfört med anledning av motionsyrkandet av riksdagen ges till kända för Kungl. Maj:t. Enligt min uppfattning har riksdagens möjlighet att diskutera i sammanhanget ansvariga myndigheters medverkan blivit något så när tillgodosedd, och däri-

Ang. vuxenutbildningen

genom har motionskravet tillmötesgått i vissa delar.

Låt mig sedan säga ett par ord om studieorganisationerna. Departementschefen har givit dem vidgade möjligheter i fortsättningen, och till detta har jag ingen annan kommentar än att vi tycker detta är bra.

Frågan om gränsdragningen mellan yrkesskolornas deltidskurser och studiecirkelarna har emellertid varit föremål för en rätt stor diskussion. Den obligatoriska grundskolans allmänna kunskaps- och bildningsnivå kan väl anses utgöra den allmänna referensramen för hela folkbildningen. Detsamma kan man säga om innehållet i de gymnasiala skolformerna, så långt det blir gemensamt för en mycket stor del av våra ungdomar. Utifrån den grundutbildning som tillämpas på dessa områden kan man sedan bedöma vad som bör höra till det ena eller andra området eller ämnet. En bestämd gräns kan givetvis vara svår att dra. Mycket av den allmänna skolningen kan även få största betydelse och värde för förmågan att verka inom det yrke man har som vuxen. Språk och matematik är väl ett par exempel härpå.

Principen att vad som närmast hör till dessa skolors ämnesområde bör ligga till grund för gränsdragningen, tycker jag måste vara en riktig linje. Dessa ämnesområden bör ligga naturligt till för den kommunala vuxenutbildningen. Andra områden, som mera kan anses vara av hobbykaraktär, bör överlämnas till andra huvudmän, exempelvis bildningsorganisationerna.

Utskottet har funnit det angeläget att slå fast detta också när det gäller utbildningen på speciellt ett område, nämligen det husliga. Jag måste säga att för de personer som har sitt arbete i hemmet är detta yrkesområde lika viktigt som varje annat. Nog måste man erkänna att den grundutbildning som kan ges i fråga om hemmens ekonomi och hushållning är av så stor och vital betydelse för varje familj att den måste

anses böra höra hemma inom yrkeskolans ram. Därom har vi väl också i stort sett nått enighet i utskottet.

Även vad beträffar rätten till tillträde till lokal vuxenutbildning har utskottet varit angeläget att göra ett uttalande. Propositionen säger att den som vill bli antagen till vuxenutbildning som regel bör ha ett klart angivet studiemål, men man har nog tyckt att det är litet väl kategoriskt. Något sådant krav finns ju inte på t. ex. det gymnasiala skolområdet i övrigt. Detta krav behöver säkerligen inte heller tillämpas alltför bokstavligen på vuxenutbildningen. Det är därför mera tillfredsställande med en mjukare tillämpning av bestämmelserna.

Den sista reservationen i statsutskottets utlåtande gäller stödet till korrespondensstuderande. Propositionens förslag innebär här, att de korrespondensstuderande skall tas in vid den riksrekryterande skolan i Norrköping. De kommer härigenom att få kostnaderna för kurserna täckta genom statsmedel. Detta är givetvis att hälsa med stor tillfredsställelse, även om olika meningar kan råda om huruvida utformningen av stödet har blivit den bästa. Tveksamheten i detta fall grundar sig framför allt på det förhållandet att endast ett begränsat antal studerande kommer i åtnjutande av förbättringar. Departementschefen räknar med att cirka 1 000 elever av denna kategori skall tas in i Norrköping. Antalet brevkolestuderande är emellertid avsevärt större. Många kommer sålunda att ställas utanför de aviserade förbättringarna. De kommer att få det sämre genom att de i och för sig blygsamma brevkolestipendierna skall upphöra.

Vi för vår del har inte velat motsätta oss förslaget om brevkolestuderande vid Norrköpingsskolan, men vi har inte kunnat acceptera att många studerande skall ställas utanför. Det är inte rättvist. Enligt vår mening bör avgifterna för preparandkurser och tentamina för korrespondensstuderande vid de nuvarande brevskolorna bekostas av staten.

Ang. vuxenutbildningen

För detta ändamål begär vi till bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för preparandkurser och tentamina för nästa budgetår ett förslagsanslag på 500 000 kronor. Vi anser dessutom att den som efter brevstudier klarat en tentamen av statsmedel skall få ett belopp motsvarande vad som erlagts i kursavgifter. På den punkten har vi nöjt oss med ett utredningskrav, vilket inte på något sätt innebär att denna fråga skulle vara mindre angelägen. Jag beklagar att den socialdemokratiska utskottsmajoriteten inte velat vara med om att skapa rättvisa åt de brevstuderande som inte kommer in i skolan i Norrköping. Det är ett rättvisekrav — som jag sade — som vi för fram, men det finns också anledning peka på betydelsen av att brevstudier stimuleras. Det är en för samhället föga kostnadskrävande studieform, som jag tror att man framöver måste begagna sig av i större utsträckning än hittills, om man skall kunna tillfredsställa den ökande efterfrågan på utbildning — inte minst då i vuxenutbildning.

Jag vill sedan säga några ord om det studiesociala stödet. Detta ämne kommer att behandlas av andra talare och även av representanter för det parti som jag tillhör. Från det särskilda utskott, som först behandlade det studiesociala stödet år 1964, har jag kunnat följa en viss frågas öde. Jag tänker då närmast på problemet med resvägen. Det har väl egentligen fått en smått sensationell behandling under detta år. Resvägen och det införda fågelvägsbegreppet har ju varit mycket diskuterat. Jag kan väl säga, att vi vid behandlingen i det första utskottet modifierade bestämmelserna om resvägens längd för att nå så stor rättvisa som möjligt. Vi fann ganska snart, att begreppet fågelväg medförde ganska stora orättvisor. Det är alldeles givet att de flesta av oss här i riksdagen har mött klagomål ute i landet över denna bestämmelse. Därför blev de motioner med yrkande om utredning, som här-

omåret väcktes i riksdagen, inte tillstyrkta av utskottet. Studiehjälpnsämnden har dock utrett frågan och föreslagit en ändring. Man blev därför litet förvånad, herr statsråd, när man inte i propositionen fick se ett mera påtagligt resultat av denna utredning. Dess bättre har nya framställningar nu gjorts i frågan, och utskottet har lyckligtvis tillmötesgått motionärernas önskemål att fågelvägsbegreppet skall tas bort. Jag tror att vi alla hälsar det med tillfredsställelse, eftersom fågelvägsbegreppet har vållat så mycken irritation.

Slutligen, herr talman, har jag till detta betänkande fogat en blank reservation som avser folkhögskolornas roll i förslaget till vuxenutbildning. Departementschefens positiva resonemang i propositionen om folkhögskolans stora insatser i folkbildningens tjänst är att notera med tillfredsställelse. Både utskottet och departementschefen anser att folkhögskolan bör kunna infogas i vuxenundervisningen, även s. k. målinriktad undervisning. Man undviker dock med tanke på folkhögskolans speciella undervisningskaraktär att ta steget fullt ut till att ge sådana kurser som direkt betygsättes på samma vis som man betygsätter i andra skolor, alltså inte bara genom ett studieomdöme. Jag kan i långa stycken förstå utskottets inställning även på denna punkt. Vi måste nämligen — därom är väl meningarna inte alls delade — vara rädda om folkhögskolans fria kursform. Och jag betecknar som sagt inte den här föreslagna skrivningen om folkhögskolans roll i vuxenutbildningen som negativ. Tvärtom, där pekas exempelvis på kompetensutredningens nyligen framlagda förslag som en ytterligare vidgad möjlighet för dem som bedriver folkhögskolestudier. De får exempelvis större möjlighet till inträde vid andra utbildningslinjer. Men jag vill i alla fall här inför kammaren uttala en viss oro för att folkhögskolans möjligheter eventuellt begränsas när det gäller att hävda sig som alternativ utbildningsform för

Ang. vuxenutbildningen

de i morgondagens samhälle aktuella behoven, speciellt på den målinriktade vuxenutbildningens fält. Det har tidigare inte saknats exempel på att även denna skolform måste anpassas till krav som ligger i linje härmed. Jag har svårt för att tro, om man samtidigt arbetade med två kursinriktningar, att det skulle nödvändiggöra att man ger avkall på den fria studieformens princip som huvudalternativ i fortsättningen. Ännu går folkhögskolan dess bättre för fulla hus, men om så inte skulle bli fallet bör dess olika kapaciteter i alla fall väl tillvaratagas i fortsättningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! 1950- och 1960-talets stora skolreformer börjar mogna ut. Inom några få år kommer, som vi räknar med, 80 procent av våra ungdomar att beredas möjlighet till en elva- eller tolvårig utbildning. Men de som solidariskt skapade resurserna för det s. k. utbildningssamhället får inte själva glädje av sin framsynthet. I stället har iveren att reformera skapat en betydande klyfta mellan generationerna i fråga om utbildningsstandard.

Vi lever mitt uppe i ett utbildningssamhälle. Ändå har en majoritet av vårt folk aldrig fått prova hur långt den egna förmågan räcker, aldrig fått prova den väg som leder till ökade kunskaper med alla möjligheter till stimulans och berikande upplevelser. De växte upp märkta av det gamla klass-samhällets kanske värsta handikapp: att stå utanför när bättre lottade kamrater från hem med studietraditioner och god ekonomi fördes vidare in genom nästa skolport till ett skolsystem uppbyggt för ett privilegierat fåtal. Det systemet har vi gemensamt slagit sönder med grundskolan, det nya gymnasiet, många andra utbildningsreformer och det studiesociala stödet. Men ändå

är orättvisorna kvar. Vi bär onekligen på en skuld till de människor som lämnades utanför den vidare utbildning som samhället nu ger deras barn.

Man talar ibland — dock inte här i kammaren — så lättvindigt om den »förlorade» generationen som vore det något förutbestämt att den för alltid skulle vara förlorad. En cynisk samhällsekonom kan måhända också konstatera att utbildning av ett stort antal vuxengrupper är föga rationellt ur ekonomisk synpunkt. Detta är emellertid en prövning för ideologin, en prövning av oss själva och för partierna. Solidariteten måste här gälla också *mellan* generationerna. Det är ett rättvisekrav att den sista resten av ett utbildningssystem präglad av som jag sade klass-samhällets gamla värderingar försvinner.

Den proposition om vidgad vuxenutbildning som i dag debatteras i kammaren är inte den slutliga lösningen; det erkänner jag gärna — det har ju också framhållits av alla talare hittills, och jag föreställer mig att det kommer att framhållas av alla talare i debatten, både här i kammaren och i medkammaren. Men propositionen innebär att grunden är lagd till att skapa rättvisa i efterhand, om det uttrycket kan tillåtas. Den syftar till att brygga över de skillnader i utbildningsstandard som lätt leder till främlingskap mellan generationerna. Den innehåller — och det står jag verkligen för — visionen av ett samhälle där vem som helst utan inkomstbortfall skall kunna lämna sin plats i produktionen och finna en studieform avpassad för den vuxnes speciella förutsättningar. Och sedan komma tillbaka med bättre kunskaper och större konkurrenskraft på arbetsmarknaden.

Jag vet också att stora förväntningar ställs på en reformerad vuxenutbildning. Flera utredningar har lagt fram förslag om vuxnas studie- och utbildningsmöjligheter. Vuxenutbildning har blivit ett samlingsbegrepp, kanske till

och med ett modeord för många, för en verksamhet i många olika former och med skilda mål. Ambitionerna är många och välmotiverade, men som alltid måste tågordningen bestämmas, prioriteringar göras. De möjligheter som nu byggs ut för vuxenstuderande inriktas på att skapa förutsättningar för studier på fritid — det är viktigt att det understrykes. De studiesociala åtgärderna får därmed i stort sett vänta, jag säger gärna tyvärr. Det har frågats i inlägg här i dag av en del talare, senast av herr Thorsten Larsson, när den stora vuxenutbildningsreformen kommer. Ja, herr Larsson och övriga ärade kammarledamöter, den kommer när samhällsekonomin kan bära ett fullt utbyggt studiesocialt stöd med möjlighet för alla att utbilda sig oberoende av ålder, yrke och formella meriter. Vi väntar här bl. a. på ett stort utredningsarbete inom Landsorganisationen. Vi är övertygade om att näringsorganisationerna över huvud taget och arbetsmarknadens parter här måste komma in i bilden. Men regeringen har inte velat uppskjuta vuxenutbildningens reformering i väntan på att de studiesociala problemen skall kunna lösas över hela linjen.

Vi måste med andra ord komma i gång på detta viktiga område. Genom tidigare utredningsarbete och genom den debatt som har förts vet vi ändå tillräckligt för att angripa vuxenutbildningsfrågorna på allvar.

Att skapa utbildningstillfällen för vuxna är till stor del en fråga om distribution. Pedagogiskt utbildad personal måste i tillräcklig utsträckning göras fri för att möta de vuxenstuderandes behov. Med en viss given lärarvolym måste sådana distributionsvägar sökas som kan utnyttja lärarkapaciteten maximalt. Vill man väsentligt vidga de vuxnas studie- och utbildningstillfällen utan att ungdomsskolans behov åsidosättes — och det är väl en självklarhet — är lärarersättande åtgärder nödvändiga.

Ang. vuxenutbildningen

Det är i denna situation en insats av radio och television måste prövas, om vi inom överskådlig tid skall kunna realisera ambitionerna. Etermedierna, våra förnämsta masskommunikationsmedel, som så överlägset skildrar den värld vi lever i, kan också tjäna utbildningsområdet och bli en möjlighet till vidare studier i varje svenskt hem.

Jag vill, herr talman, i just denna kammaren uppehålla mig något utförligare vid radio och television.

Radio och television i undervisningen är ju numera inga okända företeelser i skolans värld. Sveriges Radio har alltid känt ett ansvar för folkbildningen och för behoven i det reguljära skolväsendet. Men verksamheten har med existerande organisation av radioföretaget endast kunnat ske i form av ett frivilligt erbjudande till utbildningsväsendet. Inför den kraftiga expansionen av radio och television bl. a. för vuxenutbildning, där lärarersättande insatser i väsentliga avsnitt kommer att krävas, är ett erbjudande inte nog. Samhället måste i stället på ett mer direkt sätt ta ansvar för programmen. Nya utbildningsaktiviteter som varit främmande för radioföretaget kommer att aktualiseras, där myndigheternas insyn och direkta styrning av programverksamhetens huvudinnehåll kommer att krävas. Även andra distributionsformer, t. ex. intern television, måste prövas i ökad omfattning, och programverksamheten kommer därmed att ske i former som ligger utanför Sveriges Radios primära målsättning.

Jag har i andra sammanhang pekat på den positiva erfarenhet man redan har i utlandet av intern television på olika skol- och utbildningsstadier. Fördelen är ju här att man är oberoende av utrymmet i etern och att man därigenom kan sända flera program samtidigt. Framväxten av de slutna sändningskretsarna skapar ett nytt problem för masskommunikation med undervisningsprogram. Det kräver en noggrann avvägning av resurserna med hänsyn

Ang. vuxenutbildningen

till var eterdistribution bäst kan göra nytta. Det vore ett misstag att här splittra krafterna.

Etermediernas möjligheter måste beaktas som en del av ett lands undervisningssystem. Det är min personliga och bestämda mening. Därav följer att de som planerar och administrerar utbildningspolitiken måste få ett avgörande inflytande på dessa mediers dimensionering och inriktningen av verksamheten. Som ansvarig i regeringen för utbildningssektorn kan jag inte nog understryka hur väsentligt det var att riksdagen förra året bestämt avvisade en kommersiell radio och television. Det innebär att vi i framtiden får reella möjligheter att bygga ut en utbildningsradio och en utbildnings-TV. Disponeringen av de ytterligare sändningsmöjligheter som står till buds kan ske utan att vi finner kanalerna inmutade av kommersiella radio- och TV-stationer.

Det förefaller mig naturligt att vi i Sverige finner det riktigt att samhället tar över det direkta ansvaret för utbildningsprogrammen när programverksamheten övergår från att vara ett stimulerande komplement i undervisningen till att bli en integrerad del av själva undervisningssystemet och ett medel för rationaliseringen.

De olika överväganden vi haft inom departementet har lett fram till vuxenutbildningspropositionens förslag om en statlig produktionsenhet med representanter för kanslihuset, skolmyndigheterna, bildningsförbunden och Sveriges Radio. Det innebär att vi får ett instrument för att snabbare överbrygga klyftan i utbildningsstandard mellan generationerna, men också att ett organ skapas där den dialog kan föras mellan utbildningsplanerarna, d. v. s. pedagogerna, och de professionella programproducenterna, som ju ofta har efterlysts i den internationella debatten.

Den första uppgiften för den statliga kommitté som så många redan har ta-

lat om här blir i själva verket att effektivt utvärdera ett tidigare riksdagsbeslut om interntelevisión vid den tekniska högskolan i Linköping. Förutsättningen för en teknisk högskola i Linköping är att tillgängliga lärarkrafter kan utnyttjas på ett mycket rationellt sätt. Det märkliga är att det har varit omöjligt för majoriteten i utskottet och för alla andra att få reservanternas att tro på vad vi säger, att denna kommitté verkligen skall ta upp de akademiska utbildningsfrågorna i hela deras vidd. Och när nu herr Thorsten Larsson ännu en gång ställde samma fråga till mig som jag trodde att vi hade besvarat på så många olika kanaler, skall jag be att få läsa innantill ur mina direktiv till kommittén:

»Beträffande den postgymnasiala undervisningen föreligger behov av bandade tv-ktioner för den nya tekniska högskolan i Linköping. Dessa lektioner bör utformas så att de skall kunna komma till användning i utbildningsväsendet i övrigt i största möjliga omfattning. Vidare bör erinras om att på denna utbildningsnivå viss erfarenhet redan vunnits av radio-tv genom bl. a. statskunskapskursen i radio och användningen av denna kurs i form av bandade program vid Stockholms universitet. Det är angeläget att fortsätta försöken med radio- och tv-undervisning inom de samhällsvetenskapliga fakulteterna i den mån rationaliseringsresultat därigenom kan uppnås.»

Jag tycker, herr talman, att man knappast kan uttrycka sig tydligare när man gör gällande att denna kommitté också har i uppdrag att ta itu med de akademiska utbildningsfrågorna på denna nivå.

Genom radio och television kan begränsade lärarresurser utnyttjas på ett mera effektivt sätt än annars. Distributionskanalerna finns där redan och är lätt tillgängliga för var och en. Men kanalerna måste fyllas med innehåll. Oppositionen vill starta nya utredningar för att hitta ett samlat grepp, som man

säger, på vuxenutbildningen. Men allmänheten vill inte ha mer utredning. Den vill ha utbildning. Man kan förstå om vi inte kan lägga 150, kanske 250 miljoner kronor på bordet och i ett tag lösa den stora och komplicerade studiesociala frågan, som jag inledningsvis har talat om. Men jag tror inte att den breda allmänheten som här är intresserad — och det är ganska många — vill ha mera utredningar. Man vill ha utbildning. Oppositionens taktik har ju inte bara i den här frågan gått ut på att visa att regeringen, som man alltid säger, saknar initiativ och handlingskraft. Man är tydligen så fångad i denna eländiga taktik att man skriver sina motioner — vem det nu är som gör det — innan man ens har läst propositionerna till slut. Genom innanläsning i t. ex. vuxenutbildningspropositionen är det inte svårt att se att regeringen inte bara fångat upp tendenser i den internationella utvecklingen genom försöksverksamhet med nya målsättningar. Regeringen har också försäkrat sig om att resurser på TV-området verkligen finns tillgängliga. Staten har efter förhandlingar fått möjlighet att överta den enda professionella TV-studio som finns utanför Sveriges Radio. Det innebär att en produktion kan komma i gång utan långt utdragen planering — det behövs ingen mer utredning på den punkten — och med en utrustning och personal intrimmad för driften. I propositionen finner kammaren ett konkret förslag att omgående realisera de förhoppningar de vuxenstudierande ställer på etermedierna. En radiokurs i engelska på gymnasiestadiet kommer redan nästa år att finnas tillgänglig. Den kan kombineras med korrespondensstudier och löper över tre terminer. Företagsekonomi är ett annat ämne.

Den statliga kommittén — för att återgå till den — har fått i uppdrag att göra en produktionsplan för den vidare försöksverksamhet som skall utvärderas och ligga till grund för ett förslag om en mera permanent organisation av

Ang. vuxenutbildningen
utbildningsradio och utbildningstelevision på alla nivåer. Det gäller ungdomsskolan. Det gäller vuxenutbildningen. Många av programmen kan vara gemensamma. Det gäller den alldeles speciella uppgiften att klara en del av utbildningen vid den nya tekniska högskolan i Linköping med intern television. Och det gäller ännu en gång, herr Thorsten Larsson, att fortsätta på det område där vi alla är så intresserade, nämligen det rent akademiska med statskunskapskursen som förebild.

Som jag framhållit i direktiven till denna utredning kan den rätta kombinationen av lärarinsatser och medier inte praktiskt fastställas i förväg utan måste ske sedan de första erfarenheterna vunnits av den nya synen på radio och television i undervisningen.

En uppslagsrik verksamhet även på mottagarsidan, där man tar hänsyn till de vuxnas speciella inlärningssituation, bör ge goda möjligheter att vidga den krets av studerande som kanske tvekar inför ovanan och den felaktiga föreställningen att man är för gammal att lära.

Jag vill, herr talman, inte från denna plats just nu kommentera de reservationer som framförts. Utskottets talesman kommer att göra det. Jag vill bara allmänt säga att jag inte är särskilt imponerad av reservationerna. Jag har känt det ligga i luften att reservanterna inte själva är det. Vi är medvetna om att propositionens brist ligger i att vad vi har kallat det stora samlande greppet, som inte är något annat än en väldig ekonomisk mobilisering för vuxenutbildning, av samhällsekonomiska skäl inte kunnat tas i dag. Det har man också erkänt, men man söker samtidigt hålla skenet uppe och antyda att det är något ofullbordat och något ofullgånget. Kraften i den argumentationen har jag, herr talman, inte tyckt vara överväldigande.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:
Herr talman! När statsrådet inleder

Ang. vuxenutbildningen

med att tala om de skolpolitiska reformer som håller på att mogna fram och de orättvisor som i viss mån kvarstår mellan de unga och de något äldre generationerna och önskemålet att brygga över dessa klyftor, så tror jag — och jag kan i varje fall svara för utskottets borgerliga ledamöter — att vi inte är oense med statsrådet på den punkten. Tvärtom har det väl varit så att vi vid ett flertal tillfällen under de gångna åren tagit initiativ i denna riktning men blivit återhållna just på grund av att utredningar pågått.

Statsrådet säger att en prioritering måste ske, och det är självklart. Det är en så självklar sanning att den väl inte behöver diskuteras. Den prioriteringen talar statsrådet också om i propositionen och säger där att huvudvikten av flera skäl dock måste läggas vid sådan verksamhet som kan utgöra ett effektivt bidrag vid strävandena att främja framstegstakten i den svenska ekonomin. Reservation 1 sysslar helt med den frågan. Det är ju på grund av att den gruppen utelämnats, som vi blivit så besvikna över propositionen.

Det är alldeles tveklöst att en vidgad bildnings- och utbildningsverksamhet på grundskolans eller det gymnasiala stadiets nivå är intressant och värdefull. Därom råder alltså inga som helst delade meningar. Det jag talar om är det som saknas i propositionen.

När statsrådet emellertid säger att allmänheten vill ha utbildning och inga utredningar, blir man något förbluffad. Jag har nämligen lärt mig här i riksdagen — men det är tydligen alldeles fel — att för att vi skall kunna göra en aktivitet på riktigt sätt behövs bakom den en ordentlig analys med klarläggande utredningar. Det tror jag också att allmänheten begriper. Detta system har föregått alla de stora skolpolitiska reformer som vidtagits här i landet. Det tror jag är nödvändigt även i fortsättningen. Jag kanske här missuppfattade statsrådet; måhända uttryckte han sig något dunkelt.

När han sedan talar om »den eländiga taktiken att inte läsa propositionerna innan man skriver motioner», så förstår jag inte det resonemanget. Vi läser propositionerna väl och ingående och konstaterar vad som finns där och vad som saknas. I den mån de blir missuppfattade vill jag säga, att det inte alltid är läsarnas fel. Ibland är de så dunkelt skrivna att vi i utskotten har svårt att tolka dem.

En stor del av vuxenutbildningen behöver i och för sig inte vara kostnadskrävande. De erfarenheter vi har hämtat in från främmande länder visar, att det har gjorts en arbets- och kostnadsfördelning mellan näringslivet och det allmänna. Vad som erfordras är en ordentlig utredning, så att vi vet efter vilka linjer vi skall arbeta. Skall det bli fråga om ökade kostnader och större satsning är det väl av utomordentligt stort värde att vi har gjort en totalanalys för att se vad som skall komma närmast efter denna etapp det i dag gäller och därefter o. s. v.

När propositionen talar om den arbetsmarknadsinriktade utbildningen vid sidan av utbildningen på ungdomsskolans nivå eller bildningsverksamheten, berörs i huvudsak endast den omskolningsverksamhet som arbetsmarknadsverket tillsammans med skolmyndigheterna bedriver. Det är en rätt märklig begränsning. Omskolningsverksamheten riktar sig till dem som blivit olyckliga nog att kastas ut ur produktionen och måste genomgå en omställningsprocess. Det vi talar om i reservation nr 1 är hela den stora Labour-force-gruppen, som behöver en kontinuerlig fort- och vidareutbildning.

Såsom jag har tolkat herr statsrådet måste jag säga att jag är djupt besviken därför att den framsynthet, som jag i andra sammanhang har ansett som ett kännetecken och i viss mån ett adelsmärke för svensk utbildningspolitik, här helt saknas. Jag tror nu att sanningen kanske är den, att man av samhällsekonomiska skäl inte har vå-

Ang. vuxenutbildningen

gat sig på att göra en utredning därför att man inte vet hur man skall skaka fram eventuellt erforderliga resurser. Det kan också — och jag tror att det är en del av sanningen — föreligga en viss åsiktsskillnad mellan skolmyndigheter och arbetsmarknadsmyndigheter om vem som skall ha ansvaret för vad.

Detta får emellertid vuxenutbildningsområdet inte bli lidande på. Vi har i varje fall från mitt parti — och jag tror också från övriga borgerliga partier — klart sagt ifrån att utbildningsfrågorna skall ligga samlade på skolmyndigheterna, vare sig det är fråga om allmän ungdomsutbildning eller mera målinriktad utbildning. Den rekommendationen har vi givit i andra sammanhang, och den vill jag gärna upprepa här.

När det gäller radio och TV vill jag endast tillägga, att vi från vårt parti i flera år har föreslagit en vidgad försöksverksamhet. Vi har t. o. m. gemensamt från borgerligt håll gjort reservationer för att universitetskanslersämbetet skulle få ökade medel för att tidigare sätta i gång denna försöksverksamhet. Det är en mycket besvärlig och knagglig väg att gå. De som haft tillfälle att fördjupa sig i erfarenheterna från främmande länder vet att det inte är gjort i en handvändning att organisera radio/TV- och korrespondensundervisningen på ett tillfredsställande sätt.

Jag tror inte det finns anledning att kritisera de borgerliga för att de endast vill framlägga en reservation för reservationens egen skull, utan det finns faktiskt en saklig grund och ett praktiskt grepp från förslagsställarna.

Jag vill sluta detta inlägg, herr talman, med att säga att för den vision av vuxenutbildning, som jag ser som den kanske mest oundgängliga, nämligen den som är betingad av den tekniska, ekonomiska utvecklingen saknas alla grepp, alla tankar, alla visioner. Det är detta som framkallar den stora besvikelsen — ej endast hos mig, utan hos mycket stora grupper i samhället.

Herr NYMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte väntat mig något annat än att departementschefen skulle säga att det förslag, som lagts fram i propositionen nr 85, inte var den slutgiltiga lösningen. Det framgår klart av vad departementschefen tidigare har sagt, att det måste komma någonting därefter — en andra fas.

Jag tycker att departementschefen överdriver något när han säger att den kommer, då samhällsekonomin kan bära det. Jag är på samma linje som herr Wallmark att denna andra fas kan lösas, inte så att samhället helt skall betala fiolerna, utan genom samverkan med näringslivet. Vi skall betänka att många hundra miljoner kronor redan nu läggs ut av näringslivet, och det görs i medvetande om att det måste löna sig att utbilda människor. Det är därför inte så säkert att statens kostnader behöver bli så stora, även om de givetvis blir avsevärda.

Departementschefen anför sedan, som herr Wallmark också påpekade, att allmänheten ej vill ha fler utredningar, utan utbildning. Jag vill säga, att vad allmänheten vill ha är resultat i fråga om möjligheterna att utbilda sig. Departementschefen vet själv vilket stort intresse som tjänstemannaorganisationerna och inte minst TCO ägnat vuxenutbildningen. Man vill ha resultat, ett tåg att åka med; man vill, som jag uttryckte mig tidigare, ha alla dessa möjligheter i framtiden. Det kommer att medföra behov av ordentliga översikter och utredningar. Jag kan därför inte hålla med om att det inte är utredningar vi behöver, ty det gör vi i hög grad.

Våra reservationer är väl genomtänkta. Vi har inte skrivit dem enbart för deras egen skull. Vi har strävat efter att skriva så få som möjligt och i stället ta upp väsentliga områden. Det tycker jag att herr Edenman kunde erkänna.

Ang. vuxenutbildningen

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Edenman var inte imponerad av reservationerna. Jag förstår ju att det var en artighet med hänsyn till vårt omdöme om propositionen, som han så att säga kvitterade.

När jag satt i min bänk och lyssnade till herr Edenmans senast replik, där han i stora drag liksom skisserade en vision av vuxenutbildningen, som han har tänkt sig att den skall se ut så småningom, så tyckte jag, som hör till de mera anspråkslösa, att han tycks ha så lätt att skissera vad han vill i tal, men inte riktigt vågar göra det i skrift. Är det inte, vill jag fråga, lämpligt att ta ett ytterligare steg ganska snart? Det är inte säkert att vi så snart kan få alla de resurser i samhället, som jag tycker hans vision gav intryck av, men jag kan inte förstå, herr Edenman, varför vi inte skulle vara färdiga att ta detta ytterligare steg redan nu.

Vad beträffar reservationerna och utskottsarbetet i övrigt anser jag att detta arbete har präglats av en sällsynt enighet om väsentliga ting. Vi har haft ett mycket fint samarbete för att rätta till vissa saker, som vi har tyckt inte varit så riktiga i propositionen. Vi har i en del fall fått det hela på litet bättre kant utan att behöva göra någon reservation. Det gäller ett par saker som jag nämnde i mitt huvudanförande och som jag därför inte nu skall uppehålla mig vid.

I stället vill jag uppehålla mig vid en reservation, som jag tycker att herr Edenman nog bör läsa litet noggrannare, nämligen den som gäller korrespondensundervisningen. Det kan inte vara riktigt, som man har gjort här, att dra ett slags parallell mellan privatskolorna och korrespondensundervisningen. Man säger att man inte vill vara med om att ge alla brevskolastuderande samma förmåner som de vuxna studerande i Norrköping. Varför vill man inte det? Jo, ni anser att vi här har en parallell till förhållandet mellan privat-

skolorna och det allmänna skolväsendet, och det vill man inte vara med om att fortsätta med.

Detta kan ju inte vara ett riktigt resonemang. Eleverna vid privatskolorna har ju, såvitt jag är riktigt underrättad, i de flesta fall föräldrar som har det ganska gott ställt, medan det i regel är tvärtom i fråga om korrespondensstuderandena. Bland dem finns faktiskt de som mer än de flesta kunde behöva ett stöd.

Som sagt, herr statsråd, de reservationer som här avgivits innehåller ändå vissa detaljer som kan vara rätt värdefulla att närmare studera. Jag säger det samtidigt som jag än en gång vill understryka det värdefulla i den proposition, som herr Edenman har framlagt. Detsamma har vi konstaterat flera gånger förut när det gällt herr Edenmans insatser i undervisningsväsendet, och vi kan göra det igen, även om det i denna proposition nog ändå finns en del luckor.

Herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag vill ställa herr Thorsten Larssons och herr Wallmarks yttranden mot varandra — då kanske vi får ett fastare grepp på den problematik vi står inför.

Herr Larsson tycker att det vore bra om vi inte bara talade om visioner. Han har säkert ingenting emot att man gör det, men man skall inte bara tala om visioner utan man skall kunna ta ett första steg och sedan ytterligare ett.

Ja, herr Larsson, det är exakt min uppfattning. Det är orsaken till att jag är så rädd att slå in på herr Wallmarks och även övriga reservanternas linje; att börja tänka i termer om den stora samlade översynande utredningen. Jag har skrivit många direktiv och tillsatt många utredningar, även stora, samlade sådana. Man skulle visserligen få ett lysande tillfälle att i direktiven till en sådan stor utredning på vuxenutbildningens område teckna de visioner,

Ang. vuxenutbildningen

man här kan se framför sig. Men jag tycker, herr talman, att de visionerna kan man i propaganda, i tal och i skrift, hålla levande, och man skall inte, herr Wallmark, förhindra utvecklingen genom att vara så gripen av de stora, framtida lösningarna, att man riskerar att med denna stora utredning stoppa även det vi redan nu kan göra.

Vi skall komma ihåg att det ligger i vår natur — vem som än sitter i en utredning, vem som än är ecklesiastikminister, vem som än leder utredningen, så arbetar de alla i stort sett på samma sätt — att vilja göra ett fullständigt arbete. Vi har en rad utredningar klara; jag behöver inte räkna upp dem alla, vi har fyra, fem stycken, herr talman!

Jag har nu i denna proposition velat börja på det område, där man kan börja när det gäller ungdomsutbildningens överförande till vuxna åldrar. Jag har klart sagt att man måste arbeta med studierna på fritid, och det stora medlet att hjälpa till är alltså radio- och televisionsundervisningen. Jag har också sagt, att det är av samhällsekonomiska skäl som man inte har kunnat lösa den studiesociala frågan för de vuxna, innebärande att de skall kunna lämna sitt jobb, gå in i en utbildning och sedan gå tillbaka till sin yrkesverksamhet.

Men vad herr Wallmark talar om är mera en näringspolitisk fråga än en utbildningspolitisk fråga. Det är över huvud taget hela den kontinuerliga uppskolnings- och vidareutbildningsverksamhet, som måste drivas i näringslivet, som gör det redan nu och som kommer att kräva ytterligare ansträngningar.

Jag bara nämnde i förbigående att L.O har ett stort utredningsarbete i gång. Jag kan här tillägga att det är just mot den näringspolitiska aspekten man där angriper vuxenutbildningsfrågorna, inte från pedagogisk synpunkt eller från rättvisesynpunkt, som för mig i dag varit avgörande.

Det är självklart, herr Wallmark, att om vi börjar att i en utredning försöka få det stora, samlande greppet om det hela, blir vi samtidigt mycket försiktiga att ta dessa första steg. En sådan utredning kan naturligtvis vara ett motiv för uppskov med många åtgärder. Men är det inte bättre och hederligare att säga, att vi ännu inte har råd? Jag har tyvärr inte kunnat lägga fram allt vad jag har önskat i denna vuxenutbildningsproposition, och det är av ekonomiska skäl. Är det inte bättre att säga det, än att som herr Wallmark tala om den stora, samlande översynen, som förhindrar åtgärderna?

Det är som bekant ett vanligt knep att skylla på utredningar. Jag har nog själva använt det många gånger. Men att medvetet sätta det i system på vuxenutbildningens område vill jag inte medverka till.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Avsikten med reservation 1 var ingalunda att förhindra genomförandet av det förslag som här föreligger. Jag tycker att jag synnerligen klart har understrukt detta, men jag skall be att få göra det en gång till.

Om herr statsrådet läser reservationen, kan han finna att vi uppfattar denna proposition som en första etapp mot en vuxenutbildningsreform. Vi har godtagit den med tillfredsställelse. Vi har emellertid konstaterat, att viktiga områden är utelämnade, och vi vill alltså göra en analys för nästa etapp parallellt med att vi genomför denna första reform.

Naturligtvis får vi rätta munnen efter matsäcken när vi skall genomföra kommande etapper.

Det är väl också klart att LO kan utreda en hel del av dessa frågor. Näringsorganisationerna i övrigt kan också sätta sig att utreda dessa frågor. Man kan säga att det här gäller näringspolitiska frågor, som vi inte skall lägga oss i. Men statsmakterna lägger sig

Ang. vuxenutbildningen

ju i dem i allra högsta grad! Jag vill än en gång upprepa, att näringsorganisationerna och statsmakterna i de länder jag berörde gemensamt har kommit överens om att det är lämpligt att man gör denna analys. Dessutom tror jag att den för statsmakternas del inte behöver bli särdeles kostnadskrävande.

Jag delar helt statsrådet Edenmans uppfattning att vi i huvudsak får hålla oss till fritidsstudier. Det är vettigt och ekonomiskt riktigt. Med den relativt hyggliga fritid vi har och kommer att få till förfogande tror jag det finns plats för utbildningsaktiviteter. Det kan alltså inte vara samhällsekonomiska skäl till grund för att man inte vill vara med om denna utredning.

Risken skulle vara, att medan man utreder dessa ytterligare aktiviteter, så vill man inte genomföra etappreformer. Men från borgerlighetens sida säger vi i varje fall klart ifrån, att vad här föreslås är en liten men värdefull etapp i vuxenutbildningen, som vi hälsat med tillfredsställelse.

Besvikelsen har uppkommit över att de andra delarna inte finns med, och denna besvikelse kommer inte bara från de borgerliga partierna. Den har framförts även från det statsbärande partiet och från annat håll. Precis samma synpunkter framförs av näringslivets folk och utbildningsfolk landet runt. Man är besviken över att vi inte ens gör förberedelser för att gå vidare. Det är detta som vållar besvikelsen från min sida. Man kan inte säga att det är näringslivet självt som får klara detta, ty samspelet med statsmakterna är nödvändigt för att vi skall få reformen lagd på ett riktigt sätt.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Jag skall beröra en enda detalj i det här sammanhanget, nämligen den som handlar om yrkesskolornas och studieförbundens relationer till varandra. Dessa organisationsformer har båda stor erfarenhet av vuxenut-

bildningen, och man får betrakta dem var och en på sitt sätt som pionjärer. De har berett marken, så att vi i dag står i begrepp att behandla ett lagförslag som syftar till vuxenutbildning under mera omfattande och bättre organiserade former än hittills.

Dessa två organisationsformer bör även i framtiden anförtros väsentliga uppgifter i det här sammanhanget. Det är därför naturligt att de griper in i varandra. När studieförbunden klagar på konkurrens i förhållande till yrkesskolan — det redovisas i propositionen på sidan 78 — så tycker åtminstone jag att det är onödigt att här tala om konkurrens. Det är riktigare att tala om kompletterande verksamhet. Skall man ge sig in på att tala om konkurrens, funnes det väl anledning att tala om konkurrens mellan olika studieförbund. Det är självklart att den utbildning som vi går att besluta om måste bedrivas under rationella och ekonomiskt försvarbara former. Då bör inte på en relativt liten ort konkurrenser utpräda kanske på var sin sida av gatan.

Det väsentliga härvidlag blir därför: Vilken form ger de bästa studieresultaten? Det får inte bli en prestigefråga om vilka som lyckas locka till sig det största antalet elever. I flera motioner krävs utredning om gränsdragningen mellan studieförbunden och yrkesskolorna. Jag tycker för min del att utskottet har fått fram en ganska vettig tolkning som jag hoppas får ligga till grund för framtiden. Utskottet skriver att man i första hand får sätta sin lit till en omdömesgill och inte alltför hårdragen tillämpning av de uppdragna riktlinjerna. Det får väl komma an på skolstyrelser och studieförbundens representanter att lösa frågan. Skulle de inte lyckas, kan det väl hända att man i framtiden får tillgripa en utredning för att fastställa gränserna.

Ett avsnitt i propositionen har vållat oro i vissa yrkesskolekretsar — berättigad oro får man väl säga — nämligen

det som gäller yrkesskolornas deltidskurser, särskilt kurserna i hushålls- och hemarbete. I propositionen står det på sidan 78: »I framtiden bör som huvudregel gälla att inom den lokala gymnasiala vuxenutbildningen endast sådana yrkesskolkurser anordnas som svarar mot ungdomsskolans ämnen eller som utan att finnas företrädda i ungdomsskolans program är en yrkesutbildning av speciell karaktär.» Sedan talas det om att under vissa förhållanden kan undervisning få bedrivas i näraliggande ämnen.

Även här har utskottet rättat till begreppen. På sidan 19 i utlåtandet uttalar utskottet sin anslutning till uppfattningen, att utbildning inom det husliga området i stor utsträckning bör anses vara yrkesutbildning för personer med arbete inom hemmet. Jag skulle ha varit mera tillfreds, om man hade strukit uttrycket »i stor utsträckning» och inte haft den i reservationen.

Rent allmänt kan man säga, att en yrkesskola arbetar bäst när den omfattar både yrkeskurser och deltidskurser. De kompletterar varandra när det gäller utnyttjandet av lokaler och lärare.

Jag vill redovisa de speciella förhållanden som motiverar att utbildningen på det husliga området förläggas till yrkesskolan. Först och främst måste hemarbetet betraktas såsom ett verkligt yrke — eller rättare sagt såsom ett arbete, som kräver yrkesutbildning. Detta gäller både kvinnor och män, och kanske allra mest de senare. Det finns väl knappast någon så hjälplös yrkesutövare eller yrkesarbetare som en karlstackare, vilken saknar utbildning om de mest elementära funktionerna i ett hems skötsel och som tvingas överta detta. Även om industrin nu har övertagit en del av tidigare hemarbete, har välståndet skapat vissa nya problem.

Det kanske viktigaste i detta sammanhang är lärarfrågan, alltså till-

Ang. vuxenutbildningen

gången på kvalificerade lärare, inte minst i landsbygdskommunerna. Genom en fastare organisation och kravet på kompetenta lärare kan yrkesskolan erbjuda bättre anställningsmöjligheter och — i kombination med det obligatoriska skolväsendet — ofta full selsättning och därmed fullgod lön till kvalificerade lärare. Jag tror därför att yrkesskolans verksamhet på detta område är en inte obetydlig garanti just för att vi får fram en tillräckligt stor kår av väl kvalificerade lärare, som ställer sina krafter till förfogande, inte minst på landsbygden, där förhållandena som sagt är annorlunda än i tätorterna.

Det har också ett mycket stort värde i detta sammanhang att samtliga ämnen inom området hem och hushåll hålles samman inom samma organisation. Jag vill bara nämna ett område, som i regel betraktas såsom hobbyverksamhet, nämligen utbildningen i vävning, ett gammalt fint hemhantverk, som nu emellertid på vissa orter har blivit en verklig förvärvsverksamhet och karakteriseras såsom konsthantverk. Även här gäller det att sörja för tillgången på lärare, och jag tror att yrkesskolan har de bästa möjligheter att lösa detta problem.

Ja, herr talman, ingen må väl tro att jag försöker nedvärdera studieförbundens uppgift genom detta. Jag har endast velat ge ett litet bidrag till diskussionen om gränsdragningen. Jag vill mycket kraftigt betona studieförbundens möjligheter och företräden på vissa områden. De har en smidigare anpassning och friare studieformer. De får lättare kontakt med folkrörelsernas ungdom och bör därigenom kunna erbjuda många rika möjligheter till att ge ett gott innehåll åt fritiden.

Jag vill därför sammanfattningsvis säga, att en god planering och samordning av studieförbundens och yrkesskolornas verksamhet är den bästa lösningen.

Ang. vuxenutbildningen

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Jag vill kommentera två motionspar, det ena I: 798 och II: 993, där folkbildningsarbetet i studieförbundens regi har tagits upp till diskussion, och det andra I: 271 och II: 352, där vissa synpunkter har utvecklats på utnyttjandet av radio och TV inom vuxenutbildningen.

Vi motionärer har i det först nämnda motionsparet pekat på folkbildningsarbetets viktiga roll i vuxenutbildningen. Den problemställningen har ju också berörts av föregående talare. Tretton statsbidragsberättigade studieförbund arbetar med en målsättning som kan rubriceras såsom fritt och frivilligt folkbildningsarbete. Departementschefen har även i proposition nr 85 understrukt betydelsen av dessa förbunds studiecirkelverksamhet.

När propositionen framhåller att yrkesskolor får anordna deltidskurser med yrkesutbildande inriktning — visserligen endast om verksamheten inte tillgodoses av studieförbunden, men det är i alla fall kurser med samma karaktär som studiecirklar — noterar jag som motionär med tillfredsställelse utskottets skrivning om en icke alltför skärpt tillämpning av de uppdagna riktlinjerna. Enligt min mening kan nämligen studieförbundens verksamhet i form av studiecirklar och kurser också ha en viss yrkesinriktad målsättning, detta bl. a. till följd av att vi lever i de snabba förändringarnas samhälle, där kunskapsbildningen ändras genom exempelvis tillämpad vetenskaplig forskning och där landvinningar och framsteg görs, som vårt ordinarie utbildningsväsen inte omedelbart kan spegla. Sådan kursverksamhet kan gälla en specifik utbildning. Som exempel vill jag peka på den verksamhet som bl. a. i de norra delarna av vårt land bedrivits i studiecirkelform i psykologi och pedagogik. Deltagarna har haft kanske 30 å 40 mils resa till studiecirkelorterna, men intresset har varit stort, studiefliten god och studieresultatet utmärkt.

Gränsdragningsfrågorna bör därför i det aktuella övergångsskedet — som också är att anse som försöksverksamhet — lösas med stor förståelse för och i samarbete med alla parter som driver vuxenutbildningen.

Motionsparet I: 271 och II: 352 utvecklar synpunkter på utnyttjandet av radio och TV för vuxenutbildning — detta som utskottet säger vara en centralpunkt i vuxenutbildningsreformen och som påpekas ha dubbel målsättning genom att för det första tillgodose de vuxnas utbildningsbehov och för det andra utvidga det pedagogiska utvecklings- och rationaliseringsarbetet inom ungdomsutbildningen. Detta har också av oss i högerpartiet tidigare påpekats i motioner, där vi begärt en kraftig satsning på radio- och TV-utbildningen. Vi har även bl. a. framhållit de fördelar som kunde uppnås genom att man inom vuxenutbildningens ram utnyttjar massmedia i kombination med brevstudier. Därför är det glädjande att delar av detta frågekomplex om radio och TV skall utredas med sikte på bl. a. vuxenutbildningen.

Det bör efter vad jag förstår också betyda en ökad satsning på pedagogisk forskning och praktiskt pedagogiskt utvecklingsarbete. Begreppet satsning måste när det gäller detta område i mån av samhällsekonomi innebära ett ökat ekonomiskt stöd. Anslagen för innevarande budgetår på detta område är ju uppförda med drygt 4 miljoner kronor. Som jämförelse kan jag nämna att anslagen i USA för sådan verksamhet enligt uppgift har stigit från cirka 6 miljoner dollars 1961 till över 100 miljoner dollars 1965 — så viktigt anser man där det pedagogiska utvecklingsarbetet vara.

Den som haft förmånen att vara Sveriges Radios medarbetare i den första kombinerade radio- och korrespondensundervisningen i engelska i den obligatoriska skolan kunde i mitten på 1940-talet vid besök i våra skolor konstatera vad denna nya undervisningsform —

Ang. vuxenutbildningen

det var verkligen ett nytänkande, en reform — betydde för individ och samhälle.

Nu finns det åter möjlighet för en utredningskommitté att genom en liknande kombination av massmedia, brevstudier och undervisning hjälpa till att lösa expansionsproblem inom vuxenutbildning och inom den högre utbildningen. Den möjligheten hälsar de som bor i glesbygden med glädje, ty där finns det fortfarande många representanter för den generation och den begåvningsreserv som har hjälpt till att bygga upp vårt moderna samhälle men som inte har fått den möjlighet till utbildning som har varit förbehållen tätorternas invånare.

Ett par ord också med anledning av propositionens förslag att lärarpersonalen vid vuxenskolorna tills vidare bör anställas som extra ordinarie eller extra tjänstemän. Det är förståeligt om en försöksverksamhet i allra första början inte tilldelas ordinarie tjänster. Men nu skall ju vuxenskolan permanentas och det förhållandet borde kanske kunna motivera inrättandet av ordinarie tjänster. Fördelen av att ha en till skolorna fast knuten lärarstab är påtaglig. Verksamheten vid vuxenskolorna är ju också av rätt speciell art — studiegången måste bli mer komplicerad, korrespondenskursen fordrar sin speciella metodik — och jag föreställer mig att kontinuiteten inom kollegiet därför vore en fördel.

Om en stor del av undervisningen bestrids av timlärare försvåras i allmänhet lärarekrytering och schemalagningen kan bli mycket besvärlig. Det förefaller mig därför som om just i skolor av denna typ ständiga lärarbyten är ännu mer störande än i skolor av mer konventionell typ.

Herr talman! I egenskap av motionär avvaktar jag med stort intresse vuxenutbildningsverksamheten i allmänhet och utredningsresultatet av radio- och TV-undervisningen i synnerhet.

Med dessa ord ber jag få ansluta mig till reservationerna 1, 2, 3 och 4 som är fogade till statsutskottets utlåtande nr 117.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Statsrådet Edenman har redan antytt den utveckling som har ägt rum på skolans område under 1950-talet och som fortsätter under 1960-talet. Jag vill gärna inledningsvis understryka detta förhållande men kanske tillägga att vi enbart under den gångna delen av 1960-talet har fått en grundskolereform, som togs definitivt år 1962, vidare 1964 års gymnasiereform och därtill utbyggnaden på universitetens och högskolornas område.

Detta är onekligen krafttag av stora mått, men det är också en stor satsning som i första hand är en satsning på ungdomen.

Det är förklarligt — det underströks också av statsrådet — att kraven på vuxenutbildning växer i styrka i och med att klyftan mellan de nu vuxna och den ungdom som får en längre utbildning vidgas mer och mer. Hur många som kan komma i fråga under den närmaste tiden för en vuxenutbildning är givetvis svårt att ange. Det har gjorts ett försök att undersöka den saken, och man kom då fram till att det kan röra sig om 150 000 människor i åldern 21 till 30 år fram till år 1970.

Det är väl heller ingen tvekan om att det i dag finns otillfredsställda behov av en fortsatt utbildning bland exempelvis 1930-talets årskullar, som i bästa fall fick gå ut i livet med en 8-årig obligatorisk skola bakom sig. Det torde också vara ostridigt att det finns förutsättningar för en ytterligare utbildning bland dem som nu är vuxna.

Jag vill därför framhålla, att man till de motiv som kan anföras för en vidgad vuxenutbildning kan räkna bland annat rättvisekravet. Vi skall vara på det klara med att det är en gärd

Ang. vuxenutbildningen

av rättvisa mot dem som nu är vuxna att de får sin chans till en vidgad utbildning.

Ett annat väsentligt motiv är av arbetsmarknadspolitisk natur. Det gäller näringslivets behov av mer och bättre utbildad arbetskraft. Den snabba ekonomiska och tekniska utvecklingen kräver nya kunskaper och färdigheter. Det är också härvidlag fråga om en arbetsmarknadsinriktad utbildning och, såsom även har nämnts tidigare, en omskolning som måste ske i struktur-omvandlingens sambälle.

När det gäller omfattningen av den framlagda propositionen har det motionsvis och reservationsvis anförts, att den skulle vara begränsad. Den avser en etapp som i princip omfattar den gymnasiala utbildningsnivån men också en arbetsmarknadsinriktad utbildning och vad som faller inom folkbildningens område.

Det är inte enbart ekonomiska spär-rar som nu lägger hinder i vägen för en ytterligare utvidgad vuxenutbildning. Inte minst viktigt är i detta sammanhang, att vi också har tillgång till pedagogisk arbetskraft. Vi vet att lärartillgången är begränsad. Ungdomsskolan, som fortfarande är under utbyggnad, måste i första hand tillgodoses med lärare. Det är ju därför som departementschefen i propositionen föreslår en större satsning på radio och television och andra tekniska hjälpmedel för att därmed bl. a. försöka skapa medier som är undervisningsbärande och helst eller delvis ersätter lärarledd undervisning.

Detta område är såvitt jag förstår ännu rätt oprövat. Jag tror inte att man ännu har utnyttjat det i ungdomsskolan, men det kommer väl så småningom att introduceras även där. I detta sammanhang inleds också, såsom även har nämnts, en försöksverksamhet på området.

Det har i reservation nr 2 uttalats, att man visserligen kan räkna med en vuxenutbildning på akademisk nivå

och att detta ligger inom verksamhetsområdet för den kommitté som sysslar med dessa frågor, men man menar att det ändå saknas en klart angiven inriktning på detta utbildningsfält.

Till detta anför utskottsmajoriteten att kommitténs utredning inte är begränsad till det gymnasiala stadiet. Den kan alltså även omfatta den bildningsverksamhet som ligger på det akademiska planet, och försöksverksamheten kommer utan tvekan att bedrivas i nära samverkan med vederbörande utbildningsorgan, däribland universitetskanslersämbetet.

I reservation 1 konstateras, som nämnts, att viktiga områden ligger utanför de aktualiserade förslagen. Det föreslås att man redan nu skall gripa sig an med att utreda det fortsatta reformarbetet inom vuxenutbildningen. Utskottet anser sig inte kunna förorda detta. Med anledning av vad herr Wallmark sade vill jag betona, att det givetvis inte är så, att utskottsmajoriteten betraktar vad som nu förestår som något avslutat. Det är inte heller så att utskottet inte skulle ha någonting till övers för de grupper i samhället som nu inte skulle komma i fråga. Det är ingalunda på det sättet, men utskottet har bedömt saken så, att våra resurser är begränsade. Vi får satsa på detta och samtidigt ha blicken riktad framåt mot en ytterligare vidgad vuxenutbildning.

Till detta vill jag gärna foga vad departementschefen säger i propositionen om att det är betydelsefullt att utbildnings- och arbetsmarknadsmyndigheterna skaffar sig kännedom om den utbildningsverksamhet som t. ex. organisationer, myndigheter och företag bedriver. Därigenom kan ett underlag erhållas för ett vidare planeringsarbete inom vuxenutbildningsområdet. Det betyder alltså att man skall ha ögonen fästa på detta och i den fortsatta planeringen skaffa sig kännedom om den utbildningsverksamhet som bedrivs exempelvis inom näringslivet.

När det gäller reservation 3 angäen-

Ang. vuxenutbildningen

de inflytandet på utbildningstelevisionen säger utskottet bl. a. att vad som nu förestår är ett skede av försöksverksamhet och utvecklingsarbete. Under den tiden är det lämpligt att programproduktionen handhas av den centrala statliga instans, som föreslagits i propositionen och som för övrigt redan är i verksamhet. Verksamheten innebär att man inköper en privat studio med material och där producerar skolprogram, varvid man även kan köpa privat producerade program.

Den fråga om stipendier o. s. v. som tas upp i reservation 4 ligger under utredning hos skolöverstyrelsen. Utskottet menar att man då bör avvakta resultatet av utredningen och inte nu kräva någon snabbutredning på en eller annan punkt.

Jag vill gärna, herr talman, uppehålla mig något vid brevskolestudierna, därför att det förefaller vara en av de punkter där man på borgerligt håll binder sig hårt. Jag kan där nämna att brevskolestipendier inrättades efter ett riksdagsbeslut 1945. Men det har också mer och mer diskuterats i olika sammanhang, om man inte borde inrätta ett statligt korrespondensinstitut. Man har fått med det i resonemanget, och när nu gymnasieutredningen har lagt fram ett förslag till lösning som departementschefen och utskottsmajoriteten accepterat, så menar jag att det inom ramen för en samhällelig skola, som man bygger upp med de erfarenheter vi har redan i Norrköping beträffande brevskolestudier — sådana ingår redan nu som en väsentlig del i undervisningen där — kommer att finnas möjlighet att bedriva enbart brevskolestudier vid vuxenskolan i Norrköping.

Det skulle kanske till detta också kunna sägas att såvitt man tolkar motioner, reservationer och yttranden rätt, så innebär motionärernas och reservanternas förslag att brevskolestuderande skulle erhålla full täckning för sina kostnader vid privata korrespondensinstitut. Detta strider väl

mot den princip som tillämpas när det gäller bidrag till privata skolor. Det är där fråga om bidrag som inte täcker hela kostnaden. Såvitt jag kan förstå är avsikten i detta fallet att hela kostnaden skulle bli täckt.

Får jag till sist, herr talman, beträffande det anslag som föreslås i vuxenutbildningspropositionen — det behandlas ju av andra lagutskottet och gäller en merkostnad — säga att det för tydlighetens skull bör nämnas, att statsutskottet givetvis räknar med att de merkostnader, som blir en följd av ett riksdagsbeslut om de av andra lagutskottet ändrade bestämmelserna om resetillägg, skall få bestridas ur det stora förslagsanslaget till studiebidrag m. m. Detta anslag föreslås för nästa budgetår uppfört med 403 miljoner kronor, varav 266 vad avser studiehjälpen. Utskottet menar att någon justering av anslagsbeloppet inte skulle erfordras. Merkostnaden rör sig om cirka 8 miljoner kronor, vilket utgör mellan 3 och 4 procent av det belopp som står till förfogande.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr NYMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman har här åter tagit upp frågan om reservation 1 med krav på en parlamentarisk utredning av etapp 2, som vi sagt här tidigare i kammaren. Han har anförde de skäl som utskottet framdragit.

Jag skulle vilja påminna om en sak, som jag försökte få fram i mitt första anförande. Då det gäller vuxenutbildningsområdet möter vi ett mera komplext, heterogent utbildningsområde än något annat utbildningsområde som vi haft att göra med hittills. Inte minst av den anledningen tror vi att det är så oerhört nödvändigt att man får en ordentlig översyn av vad det rör sig om. I annat fall kommer vi att utelämna vissa betydande delar. Vi får inte den

Ang. vuxenutbildningen

samordning, den planering av vuxenutbildningen, som vi gärna vill ha om vi skall realisera den vision som lagts fram av herr Edenman och i utskottsutlåtandet.

Av den anledningen tycker vi att man redan nu bör ta upp frågan till en parlamentarisk översyn.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Mårtensson sade om brevkolestuderande vill jag ytterligare betona, liksom jag gjorde i mitt inlägg efter herr statsrådets uttalande här i kammaren, att vi absolut inte har någonting emot Norrköpingskolan och dess uppgift som vuxenutbildningsinstitut och ej heller mot dess möjligheter att bedriva sin brevkoleverksamhet som är beräknad, har det sagts, för 1 000 studerande.

Jag vill än en gång erinra om att vi här i landet har cirka 8 000 studerande vid andra institut, och även om inte alla dessa är vuxna så är det en betydande del. Propositionens och utskottsmajoritetens förslag är ju egentligen mycket orättvist mot alla dessa studerande och också mot de brevkolor som verkar och har verkat i många år. Jag kan inte förstå att man på detta sätt skall behandla de brevkolestuderande vid de olika instituten efter olika mått. Jag tycker att det borde vara en riktig åtgärd att ge dessa brevkoleinstitut samma chans som man ger dem som staten har.

Jag vill i det sammanhanget också hänvisa till det replikskifte jag hade med statsrådet på den punkten.

Herr MÅRTENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord med anledning av Thorsten Larssons sifferuppgifter. Han talar här om 1 000 studerande vid vuxenskolan

i Norrköping. Nu är detta inte ett tak för utbildningen där. Om jag inte missminner mig är antalet studerande där i dag uppe i omkring 1 500. Enligt utredningen räknar man med att antalet studerande vid vuxenskolan kommer att stiga rätt väsentligt och om några år vara uppe i 2 700.

Vid sidan om detta skall man också ha i åtanke att här kommer de kommunala skolorna in i bilden både på det förgymnasiala och på det gymnasiala planet, och det är tänkbart att elever, som skulle ha sökt t. ex. Hermodskurs, när det kommer en kommunal skola till stånd i stället söker sig dit om den ligger i närheten av hemorten.

Vad jag vill ha sagt är att jag tror att jämförelsetalet inte är riktigt, och dessutom förmodar jag att de 8 000 elever vid korrespondensinstituten som redovisas i motionerna är anmälda elever. Sedan är det alltid en fråga om hur många som går fram till något betyg eller någon examen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Mårtensson att antalet studerande kanske inte i sak betyder så mycket. Jag vore mera tillfredsställd om herr Mårtensson hade sagt att de skulle ha samma betingelser vid de olika instituten.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma med herr Nyman beträffande de allmänna riktlinjerna för vuxenutbildningens utbyggande men vill bara komplettera hans anförande med en del synpunkter på de delproblem som andra lagutskottet haft att behandla och som återfinns i dess utlåtande nr 45. Motiveringen till reservationen vid detta utlåtande är, som herr Thorsten Larsson redan har påpekat, att förslagen i proposition nr 85 innebär en för-

sämring för de studerande vid vuxenutbildningsanstalterna med lokal rekrytering. De av dessa, som har bedrivit heltidsstudier, har hittills erhållit studiestöd enligt studiehjälpsreglerna. Detta slopas i och med denna proposition. Därmed får eleverna vid dessa vuxenutbildningsanstalter — det blir ju mest korrespondensstudier, som herr Thorsten Larsson nämnde — sämre villkor. Ett godtagande av propositionen skulle således i det avseendet inte vara så lyckligt för dem. I reservationen hemställer vi att sådana konsekvenser undviks och att de studerande vid dessa enskilda anstalter skall betraktas på samma sätt som andra heltidsstuderande som får studiehjälp.

Den andra frågan jag vill beröra gäller resetillägget i studiehjälpsreglementet. Utskottet har här frångått propositionens förslag och biträder det förslag som centrala studiehjälpsnämnden framlagt. Det innebär att resetillägg skall utgå efter enbart färdväg och när denna är minst 6 kilometer. Utskottet har övergivit fågelvägsbegreppet, som har haft stora orättvisor till följd. Det har sagts att de administrativa problem, som därigenom kunde uppkomma, skulle bli besvärliga, men utskottet anser att dessa inte bör överdrivas. I det uttalandet vill jag helt instämma. Det är mycket enklare och lyckligare för de studerande om det blir på det sätt som utskottet föreslår, nämligen att utslutande färdväg skall vara utslagsgivande då det gäller resetillägg i studiehjälpsreglementet. På den punkten vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Den tredje punkten har kanske inte berörts så mycket här, men den har kommit att bli aktuell. Eftersom ordföranden i centrala studiehjälpsnämnden kommer att ta till orda efter mig, hemställer jag till honom om att dessa frågor löses. Det gäller elever som i förtid vill återbetala sitt studielån. Vi vet att det rör sig om ganska betydande kostnader — de har räntor att betala och en indexreglering som gör att lå-

nen stiger. Det medför att många studerande vill återbetala sina studielån, så snart de har möjlighet därtill.

Nu har det visat sig att detta erbjudit mycket stora svårigheter. I synnerhet i Lund har studenterna klagat mycket. Jag hemställer att förenklingar må vidtagas i gällande författningar, så att det inte skall vara så krångligt att återbetala sitt studielån i förtid, om det skulle visa sig möjligt för någon.

Jag vill även understryka — jag tror också herr Mårtensson var inne på det — att den ökade kostnad det enligt utskottets förslag innebär att resetillägget i studiehjälpsreglementet skall beräknas efter färdväg och inte fågelväg, vilket drar en kostnad på cirka åtta miljoner kronor, dock bara utgör tre å fyra procent av det totala belopp som ställts till förfogande för dessa studiesociala ändamål. Det beloppet kan inte vara större än att det bör kunna täckas av det ordinarie anslaget, som är ett förslagsanslag.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till ett par avsnitt som varit föremål för andra lagutskottets behandling. För det första hälsar jag med tillfredsställelse att utskottet enhälligt har godtagit ändringen av 19 § i studiehjälpsreglementet, som innebär att den gamla orättvisan med fågelvägsberäkning av färdvägen tas bort — vilket herr Edström nyss har berört — om riksdagen nu som jag hoppas bifaller utskottets hemställan.

Under behandlingen framkom det att de olika intervallen för dessa bidrag kan behöva ändras med hänsyn till att man har genomfört eller kommer att genomföra taxeändringar på de olika transportmedlen. Jag förutsätter att departementet vid utformningen av kungörelsen tar hänsyn till dessa ändringar, så att man inte omedelbart skapar nya orättvisor på den grunden.

Andra lagutskottet har inte kunnat

Ang. vuxenutbildningen

enas om utformningen av det studiesociala stödet till dem som bedriver studier vid vuxenutbildningsanstalter med lokal rekrytering men som gör det på heltid. För närvarande utgår ett vuxenutbildningsbidrag i studiernas slutskede, men det föreslår man nu skall slopas. Propositionens förslag innebär att elever vid anstalter med riksrekrytering som bedriver studierna på heltid förutom studielån även skall kunna erhålla studiebidrag.

Nu säger utskottsmajoriteten att detta bara kan drabba ett mindre antal studerande och att man därför någon gång i framtiden kan överväga de saker som påpekas i centerpartimotionen. Över huvud reagerar jag mot att man medger att det finns en orättvisa i förslaget men inte anser att vi behöver ta så hårt på det, eftersom det inte är så förfärligt många som drabbas av den. Om man är medveten om att det inte är rättvisa mellan olika kategorier, får det förhållandet att de som drabbas av orättvisan är få inte vara något skäl att inte undanröja den orättvisan.

Jag tycker också att utskottets uttalande på denna punkt kan jämföras med departementschefens uttalande på sid. 47 i propositionen:

»Jag vill dock i likhet med GU erinra om att den enskilde studeranden inom ramen för såväl den riksrekryterande som, i varje fall på de största orterna, den lokala vuxenutbildningsorganisationen har möjlighet att utforma sitt studieprogram så att heltidsstudier i praktiken kan bedrivas.» På nästa sida uttalar departementschefen »att om erforderligt elevintresse finns några hinder inte föreligger mot att heltidsundervisning förläggs till dagtid». Departementschefen förutsätter att undervisningen skall bedrivas som koncentrationsundervisning.

Detta kan jämföras med vad departementschefen säger längre fram i propositionen, på sid. 99, där han hänvisar till en tidigare proposition och där han betonar »betydelsen av att det stu-

diessociala stödet inom de skilda systemen blev ur den enskildes synpunkt i stort sett likvärdigt».

Det är inte precis min vana att citera ur propositioner och andra handlingar, men jag har velat göra det nu, inte minst mot bakgrund av den beskyllning som statsrådet — som inte är i kammaren nu — riktat mot oss inom oppositionen, att vi inte särskilt noga skulle läsa Kungl. Maj:ts propositioner. Vill man ge innehåll åt den deklaration som statsrådet har lämnat här, att det studiesociala stödet ur den enskildes synpunkt skall bli i stort sett likvärdigt, bör man nog ansluta sig till yrkandet i motionen, att de som vid utbildningsanstalter med lokal rekrytering bedriver studierna på heltid skall ur det studiesociala stödets synpunkt jämföras med dem som bedriver sådana studier vid någon riksrekryterande anstalt. Jag är överraskad över att socialdemokraterna har kunnat gå med på att sätta denna grupp i strykklasse. Det får man väl ändå säga har skett nu, eftersom propositionens förslag innebär att nuvarande stöd skall tas bort.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Begreppet vuxenutbildning innehåller i all sin mångtydighet mycket som inte bara ger en känsla av utan också reellt är framåtskridande, framsteg och ökad personlig frihet. Vuxenutbildningsreformen har därför varit en av de utbildningspolitiska målsättningar som man gärna och ofta talar om, även om konkretiseringen av innehållet inte alltid varit så lätt att göra. Proposition nr 85 är därför ett välkommet tillskott i reformarbetet på utbildningssektorn. Grundskolereformen, gymnasiereformen och utbyggnaden av den postgymnasiala utbildningen har samtliga riktat sig till ungdomen. Under en övergångstid kommer detta, som redan antytts, att medföra betydande skillnader i utbildningsnivå mellan generationerna.

Ang. vuxenutbildningen

Skillnaderna i kunskaper kan naturligtvis inte mätas bara genom utbildningstidens längd. Den vuxne kan utjämna sin eftersläpning gentemot dagens ungdomar i fråga om grundutbildning genom samhällsaktiviteter av olika slag. Folkbildningsarbetet betyder oerhört mycket därvidlag. Därför ingår folkbildningen också som en betydande del i vuxenutbildningsproblematiken.

I dag har emellertid den arbetsmarknadsinriktade utbildningen kommit att kvantitativt alltmer dominera i betydelse inom vuxenutbildningen därigenom att den vuxne tillförs kunskaper, som han inte tidigare haft tillfälle att förvärva, och att det därför blivit möjligt för honom att fungera i ett samhälle där arbetsmarknadsmässiga förändringar ständigt pågår. Denna form av vuxenutbildning gör det möjligt att öka framstegstakten i samhället och ge den enskilda människan utbyte i form av ökad anställningstrygghet genom ökade kunskaper.

Propositionen är välkommen, sade jag, därigenom att den — förutom de områden jag nyss snuddade vid — också möjliggör en vidgad förgymnasial och gymnasial vuxenutbildning i samverkan med den etablerade ungdomsskolan. Jag tycker att organisationen är bra. Den möjliggör såvitt jag kan förstå ett underlättande av fortsatt expansion inom vuxenutbildningen på detta område och i och för sig också en stimulans för den kunskapsutjämning mellan generationerna som jag förut nämnde.

Herr talman, efter dessa mera allmänt hållna synpunkter skall jag ta upp några speciella frågor som förekommer i andra lagutskottets utlåtande nr 45, som behandlar den studiesociala sidan av förslaget på vuxenutbildningens område men också innehåller förslag om betydande förbättringar av studiehjälpen för de yngre eleverna.

I fråga om propositionens förslag om förbättringar av studiehjälpen för äld-

re studerande utgår departementschefen från att vuxenutbildningen i fortsättningen liksom hittills i huvudsak kommer att bedrivas på deltid. Denna uppfattning har ju från flera håll här i dag också vitsordats av representanter för olika partier. Det finns dock även ett betydande antal studerande som redan nu bedriver heltidsstudier på gymnasial nivå inom den vanliga ungdomsskolans organisation, trots att de är äldre än 21 år då de börjar sin utbildning. För båda dessa grupper gäller, antingen de uppbär studiebidrag eller inte, att de kan få studielån. Hittills har beloppet varit maximerat till 5 000 kronor per läsår för äldre elev, d. v. s. sådan elev som fyllt 21 år när studierna påbörjats. De yngre eleverna har haft ett tak för studielånen på 3 500 kronor. Jag kan nämna att för närvarande ligger det genomsnittliga lånebeloppet för låntagarna på cirka 3 300 kronor. Bedriver man däremot studier på postgymnasial utbildningslinje och uppbär studiemedel är studiestödet högre.

Nu föreslås att de äldre eleverna, om de har försörjningsplikt mot minderårigt barn, skall jämställas med dem som studerar under liknande förhållanden och uppbär studiemedel. Det betyder att lånebeloppet för dessa i fortsättningen kommer att med nuvarande basbelopp uppgå till cirka 9 000 kronor per år om man har försörjningsplikt mot ett barn. Därmed har jämställdhet mellan de båda studiesociala systemen i detta avseende uppnåtts, ett förslag som jag har all anledning att från olika utgångspunkter hälsa med tillfredsställelse.

Nu får den gymnasiala vuxenutbildningen en ändrad organisation och därmed ändrade läroplaner. Det har medfört att en förändring av studiestödet har föreslagits för elever vid vuxenutbildningsanstalt. Utskottet tillstyrker förslagen i vad de avser förändringar i studiehjälpen. Enklast kanske man kan uttrycka detta så, att det

Ang. vuxenutbildningen

tidigare förekom ett intensivt slutskede i dessa studier fram till t. ex. realexamen eller studentexamen, medan detta slutskede nu ersättes av ett större antal preparandkurser vid respektive skolor. Vuxenutbildningsbidraget, som nu föreslås avskaffat, utgick just under detta slutskede. Det var det enda studiestöd som då beviljades t. ex. till elever som gick i kvällsgymnasiet. Det utgick med 1 000 respektive 2 000 kronor beroende på om man siktade mot realexamen eller studentexamen. Nu är, som jag nämnde, slutskedet i studierna inte markerat på samma sätt som tidigare, och dessutom har ju departementschefen avvisat tanken på en parallellläsning. Därför föreslås i stället att elever vid våra riksrekryterande gymnasier i Norrköping och Härnösand skall erhålla reseersättning för de kostnader som de har för resor till och från skolorna i samband med de olika preparandkurser som de nu måste bevista och vilkas antal är större än tidigare.

Då eleverna vistas vid skolorna kommer studiehjälp i form av bidrag jämte tillägg att utgå, även om kurstiden understiger åtta veckor, vilket ju är den minimigräns i övriga fall som gäller för heltidsstudier. De föreslagna åtgärderna ger, enligt vad jag kan förstå, hel täckning för det bortfall som skapas genom slopandet av vuxenutbildningsbidraget och sannolikt också en förbättring för flertalet studerande.

Den lokala vuxenutbildningen kommer i huvudsak att bedrivas såsom deltidstudier av personer, som sålunda behåller sin anställning under den tid studierna pågår. För de merkostnader som uppstår har de möjlighet att erhålla studielån på sätt som jag nyss har nämnt. På ett antal platser i landet kommer nu att upprättas särskilda lokala vuxenutbildningsanstalter, och förmodligen räcker inte underlaget till för dem mer än på ett fåtal större städer och orter i landet. Den reservation

som finns vid utskottets utlåtande talar i för mig i varje fall dunkla ordalag om att den som kommer att bedriva heltidsstudier vid någon av dessa lokala vuxenutbildningsanstalter får försämrade villkor och bör ha studiehjälp i form av bidrag och tillägg.

Herr Edström ansåg att det här gällde studerande som i huvudsak studerade vid korrespondensinstitut. Det kan inte vara rätt, ty det måste enligt vad som framgår av andra lagutskottets utlåtande, reservationen och även motionen gälla de heltidsstuderande vid lokala vuxenutbildningsanstalter. Utskottet säger att för närvarande kan deltidskurser inte kombineras. Om en studerande skulle ägna praktiskt taget hela sin tid åt studier i olika deltidskurser, så kan han inte erhålla studiebidrag jämte tillägg. Jag vill vitsorda att den tolkningen av reglementet är riktig. Emellertid är kombination av dessa kurser ytterligt sällsynt. Man kan naturligtvis tänka sig att en person bedriver kvällsstudier vid ett vuxengymnasium och dessutom på dagtid går igenom en eller flera ämneskurser i t. ex. en yrkesskola. Denne kan, då han i dagsläget skulle vara inskriven vid flera läroanstalter, inte erhålla studiehjälp. Detta är riktigt, men jag kan också vitsorda att den typen av elever praktiskt taget knappast förekommer alls.

I den nya vuxenutbildningsorganisationen däremot kommer ju målsättningen att vara att eleven har ett klart angivet studiemål för att han skall få studera. Det kan t. ex. vara utformat som önskemål om studier i flera ämnen. Skulle det vara möjligt att bedriva heltidsstudier vid lokal vuxenutbildningsanstalt, d. v. s. studier som fortgår över åtta veckor och omfattar en lärarledd undervisning på lägst 25 veckotimmar, finns i varje fall inget författningshinder för studiehjälp i form av bidrag och tillägg. Jag vågar påstå att letar man upp elever av det slaget så skall

i stället studiehjälp i den här formen utgå. Reservationen slår därför in öppna dörrar.

Det tilläts mig kanske, herr talman, även om jag tagit upp frågor som behandlats av andra lagutskottet, att också säga några ord om den reservation, nr 4, till statsutskottets utlåtande nr 117 som handlar om korrespondensstuderandes villkor. Jag vill påstå att även den reservationen slår in öppna dörrar.

Herrar Thorsten Larsson och Nyman har mycket energiskt och mycket skickligt förfäktat att elever som fortsätter att studera vid Hermods kommer i ett sämre läge än elever som kommer att bedriva korrespondensstudier vid Norrköpingsgymnasiet. Herr Thorsten Larsson angav antalet sådana elever till 8 000. Han sade att däri ingår även en del yngre, och det är väl riktigt. Jag är medveten om att en förändring av utbildningsmålet sker även på det här området. Nu utgår brevskestipendier till dem som vid korrespondensinstitutionen bedriver studier riktade mot real- och studentexamen. Fullt naturligt har antalet sådana studerande varit begränsat. Förra budgetåret utdelades 372 dylika stipendier, och det har beräknats att antalet brevskestipendiater under det kommande budgetåret skulle komma att uppgå till högst 500.

Det intressanta är att reservanternas önskan att likställa dessa elever med elever vid Norrköpingsgymnasiet utmynnar i tre yrkanden: för det första borttagande av tentamensavgifter — härom pågår utredning inom skolöverstyrelsen — för det andra utredning om att kostnaderna för studiematerialet också skulle betalas av staten — reservanternas är alltså inte klara med ställningstagandet på den punkten — och för det tredje införande av ersättning till dem som deltar i preparandkurser — det torde, säger reservanternas, inte vara något större problem, vare sig administrativt eller ekonomiskt. Så yrkar de att kostnaderna skall ersättas med

Ang. vuxenutbildningen

en halv miljon kronor. Nej, det är inte något större administrativt problem, herr Thorsten Larsson och herr Nyman. Redan nu erhåller nämligen de elever studiehjälp, som bedriver studier vid Hermods och genomgår de preparandkurser som skolan anordnar. Jag har inte uppgifter för innevarande läsår utan för det föregående. Skolan anordnade under höstterminen 1965 en och vårterminen 1966 två preparandkurser om vardera åtta veckors längd, var till man i vissa fall har lagt laborationskurser. Dessa studerande hade studiehjälp i form av bidrag och tillägg. Kanhända skulle det vara anledning att inte bara uppmana regeringspartiets företrädare att noggrant studera reservationen utan också att litet närmare tänka igenom bakgrunden till det man yttrar sig om. Under det nämnda läsåret utgick studiehjälp med sammanlagt cirka 72 000 kronor. Jag kan tillägga att dessa elever i fortsättningen självfallet kommer att erhålla studiehjälp, om förutsättningarna för heltidsundervisning alltså föreligger.

Innan jag går över till de yngre elevernas studiestöd vill jag gärna säga några ord i anledning av ett yttrande av herr Wallmark. Han tog upp frågan om samordningen mellan de studiesociala stödåtgärderna då det gäller dels dem som genomgår utbildning i arbetsmarknadsverkets regi och dels dem som studerar efter mera traditionella regler. Herr Wallmark nämnde som exempel en studentska med försörjningsplikt mot ett eget barn — det hade ansetts att hon inte skulle ha studiemedel utan att hon och hennes medsystrar borde uppbära omskolnings- eller utbildningsbidrag från arbetsmarknadsverket. Ja, jag är helt överens med herr Wallmark om att gränslinjerna måste vara klara mellan de olika, låt oss kalla det, studiesociala systemen inom vuxenutbildningen. Beträffande det aktuella exemplet kan jag också säga att överenskomelse har träffats mellan de centrala myndigheterna om att dessa student-

Ang. vuxenutbildningen

skor bör och skall uppbära studiemedel och ingenting annat, i den mån de inte är omskolningsfall — de kan ju tvingas avbryta sina påbörjade studier och gå in på yrkesstudier av annat slag. Det finns ingenting som talar för att en studentska eller någon annan kvinna som studerar vid postgymnasial utbildningsanstalt skall få sämre förutsättningar att återbetala studiemedel därest hon har ett eget barn under studietiden. I studiemedelssystemet finns ju också en återbetalningsspärr, som ger trygghet åt den som till äventyrs skulle komma i ekonomiskt trångmål.

Herr Edström ställde en direkt fråga till mig, och jag fattade honom så att det gällde personer som uppburit studiemedel och ville återbetala dem i förtid; han önskade att man skulle underlätta detta. Riksdagen kommer under höstsessionen att få ta ställning till en förordning om studiemedelsavgifter, där detaljerna i detta återbetalningssystem skall närmare regleras. De nu gällande bestämmelserna kan måhända vara krångliga, men det beror väl i så fall på att det har varit ett provisorium. Första ordinarie återbetalning av studiemedel sker ju inte förrän under kommande år.

Låt mig i detta sammanhang också framföra ett litet önskemål. Det gäller avvecklingen av brevskoléstipendierna. Denna avveckling bör enligt mitt förmenande kunna ske genom lämpliga övergångsbestämmelser, eftersom korrespondensstudier siktande mot t. ex. studentexamen ju ofta drar ut över fem à sex år, medan stipendierna regelmässigt utbetalas först i avslutningskedet. Det finns därför självfallet alltså en mängd ungdomar för vilka detta system gäller. De bör antingen få fri materiel eller under en avvecklingstid ha rätt till de nuvarande brevskoléstipendierna.

Jag skall också säga några ord om förbättringarna för de yngre eleverna i fråga om studiehjälpen. Främst gäller det resetilläggen beträffande vilka de-

partementschefen anmält att han är beredd att föreslå en höjning med 30 procent genomgående. Centrala studiehjälpsnämnden kunde vid sin petitaförställning i fjol konstatera att ökningen under två år av biljettkostnaderna i genomsnitt uppgår till 17 procent, och även om ytterligare en höjning har skett sedan dess fäcker den angivna höjningen mer än väl kostnadsstegringen. Dessutom är det, som herr Fälldin också antydde, nödvändigt med en justering av avståndsklassernas gränser för att systemet skall fungera på ett tillfredsställande sätt. SJ har ändrat bestämmelserna när det gäller månadsbiljetter, och det har fått vissa återverkningar, men det är en teknisk fråga som jag nu inte behöver gå in på.

Andra lagutskottet begärde år 1965 en översyn av resetilläggen — det gällde då den s. k. fågelvägsregeln — och nu föreslår utskottet att det förslag som utarbetades inom centrala studiehjälpsnämnden år 1965 skall bifallas. Det innebär i korthet att man övergår till att bestämma resetillägget efter den verkliga färdvägen. På den punkten har departementschefen utan någon närmare motivering avvisat förslaget. Det har väl kommit fram både under departementschefens anförande och i andra yttranden här i dag att motivet har varit kostnadsskålet. Kostnaden skulle uppgå till cirka 8 miljoner kronor. Jag har egentligen ingen som helst anledning att ytterligare argumentera i detta ärende då jag personligen är tillfreds med den enighet som har uppnåtts i detta sammanhang. Jag betraktar nämligen den här förändringen som en betydande förbättring för eleverna som väl har haft anledning att undra över resetilläggets konstruktion. Herr Thorsten Larsson kan väl ha rätt när han säger att det är en smått sensationell behandling som frågan om fågelvägen har fått sedan år 1964. Jag fattade det så att han ansåg att riksdagen skulle ha haft initiativet hela tiden; det är bara synd att några peng-

Ang. vuxenutbildningen

ar inte har beviljats för detta ändamål. Tillåt mig, ärade kammarledamöter, erinra om att man inte kan genomföra reformer utan att anslag beviljas. Det kostar 8 miljoner kronor, och herr Mårtensson anförde från statsutskottets sida nyss att beloppet utgör 3 à 4 procent av de medel som ställts till studiehjälpsnämndens förfogande för studiebidrag. Ja, visst är det så, men nu utfärdas ju anvisningar och i år direktiv till de centrala myndigheterna att uppgöra sina anslagsäskanden så att de inte inrymmer några särskilda belopp som man kan ta fram så här vid sidan om. Jag förmodar att kammaren ändå kan tro mig på mitt ord när jag säger att jag inte haft någon anledning att skriva under en petitaframställning som upptagit icke motiverade belopp. Jag fattar därför detta märkliga ställningstagande från statsutskottets sida så att ett bifall till andra lagutskottets förslag också innebär att riksdagen är beredd att medge ett överskridande av det belopp det kan bli fråga om. Det har ju beräknats till 7 à 8 miljoner kronor. I så fall kommer ju ärendet så småningom tillbaka till kammaren.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av herr Larssons svar på min fråga om de studiesociala förmånerna för studentskor med försörjningsskyldighet, vilka alltså nu överförts från studiemedelssystemet och i stället får bidrag från arbetsmarknadsstyrelsen.

Herr Larsson framhåller nu att det träffats en överenskommelse mellan utbildnings- och arbetsmarknadsmyndigheterna, tydligen om att enbart studiemedel skall utgå. Jag hälsar detta med mycket stor tillfredsställelse.

Jag tog upp frågan såsom ett exempel. Enligt vad jag är informerad om rör det sig om ganska många hundra personer, som i varje fall hittills fått stöd enligt det system som jag talar om.

Jag kände till att man övervägde en omläggning, men det förslag jag hade hört ryktas om avsåg att man skulle övergå till att dels bevilja dem studiemedel, dels om arbetsmarknadsverket ansåg sig vilja ge ett tillskott låta ett sådant utgå.

Jag tolkar herr Larssons inlägg nyss så, att dessa studerande uteslutande skall få studiemedel, och det tycker jag är ett helt riktigt sätt att gå till väga. Skulle det visa sig att studiemedlen är otillräckliga eller att detta system kanske är alltför stelbent, är det systemet som skall ändras. Vederbörande skall inte behöva vända sig till flera olika instanser.

Jag anförde alltså dessa studentskor enbart såsom ett exempel. Det finns åtskilliga hundra personer även på det rent gymnasiala stadiet, som avlönas och betalas av arbetsmarknadsverket under sina heltidsstudier, också sådana som alltså borde falla under studiehjälpsförordningen såsom alla andra gymnasiala studerande.

Jag har den förhoppningen att man när man nu har lyckats finna en lösning på de postgymnasiala studiernas finansiering skall kunna gå samma väg också när det gäller dessa kategorier. Allmänt sett får vi ju vänta till nästkommande år innan det kommer en samlad studiesocial reform, men jag tackar ändå herr Larsson för svaret.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår herr Lars Larssons ambition i egenskap av ordförande i studiehjälpsnämnden att ordna förhållandena så bra för de studerande i bidrags- och studielånshänseende, att han kanske läser skrivningen något gynnsammare i detta avseende än vad som egentligen kan utläsas ur den.

Jag kunde på denna punkt ha citerat direkt från propositionen, men jag skall inte tynga debatten med detta utan skall

Ang. vuxenutbildningen

bara hänvisa till att exempelvis brevskestipendierna skall avvecklas. Låt mig också hänvisa till statsutskottets utlåtande nr 117. Jag syftar inte på reservationen utan på utskottsmajoritetens alternativ. De som står för detta inom avdelningen i utskottet är herrar Näsström och Mårtensson samt fröken Gunnel Olsson. Man uttalar helt enkelt att brevskestipendierna vid skolan i Norrköping otvivelaktigt i ekonomiskt hänseende är gynnsammare ställda än andra korrespondensstuderande. Vidare argumenterar man för det av mig tidigare berörda förhållandet att detta skulle vara ett jämställande av dessa korrespondensinstitut med privatläroverk.

Men kan herr Larsson lägga in en välvilligare tolkning i detta än statsutskottet gjort är jag enbart tacksam härför. Det är detta jag hela tiden efterlyst.

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Inte heller jag vill bestrida herr Larssons goda vilja när det gäller att tolka de studiesociala bestämmelserna. Men när han beskyller oss som står för reservationen till andra lagutskottets utlåtande för att ha formulerat vår mening dunkelt, vill jag ändå säga att man inte fick någon större klarhet genom det resonemang som herr Larsson förde kring den reservationen. Herr Larsson får väl bestämma sig. Som ledamot av lagutskottet står han för vad utskottet säger: »Motionärernas förslag, som f. n. endast torde vara av betydelse för ett mindre antal studerande, kan emellertid enligt utskottets mening vara värt att beakta i samband med övervägandena om det framtida studiefinansieringssystemet.» Man säger alltså för det första att det finns sådana elever och för det andra att det kan vara värt att se över problemen i framtiden.

När nu herr Larsson från talarstolen skall kommentera reservationen till

samma utlåtande säger han, om jag inte fattade honom fel, att om man kan söka upp den elev som har denna kurskombination är han berättigad till detta studiesociala stöd. Ettdera måste i rimlighetens namn gälla. Eftersom det vid utskottsbehandlingen kom fram sådana synpunkter som är återgivna i utskottsmajoritetens uttalande, har vi funnit skäl för att reservera oss i syfte att ge rättvisa åt dem som väljer denna metod för sina studier.

Herr LARSSON, LARS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske borde tacka för meddebattörers välvilliga inställning till min goda vilja. Men det hade varit mycket angenämare om någon av dem hade förklarat för mig hur man mera generellt skall kunna bedriva heltidsstudier vid de kommande lokala vuxenutbildningsanstalterna. Jag föreställer mig att det är möjligt att sådana studier kommer att kunna bedrivas i de större orterna. Lokal vuxenutbildningsanstalt kan nu, om jag läst propositionen rätt, inrättas först när man uppnår ett poängantal av 16 i en kommun, d. v. s. man har mer än 8 000 påbörjade lektioner per läsår. Utskottet har sagt i utlåtandet och jag har sagt från denna talarstol att om heltidsstudier bedrivs skall undervisningen stå till förfogande inte bara på kvällstid utan på olika tider av dagen. Jag kan tänka mig att man kan lägga upp ett studieprogram vid den lokala vuxenutbildningsanstalten i Stockholm som t. ex. gör det möjligt att bedriva heltidsstudier. Med den målsättning som uppställts i vuxenutbildningen innebär detta alltså inget problem för närvarande.

Vid handläggandet av den mera slutliga utformningen av vuxenutbildningens studiestöd kan ju ytterligare synpunkter ha kommit in i bilden. Då har jag väl all anledning att påstå att man bör beakta dessa och att de bör kom-

ma in i detta sammanhang. Herr Fälldin och jag har kanske missuppfattat varandra, men jag menar att den elev — det var om den som jag sade att han inte var många!, som f. n. bedriver heltidsstudier vid flera olika vuxenutbildningsanstalter inte av den anledningen kan få studiestöd.

Herr Thorsten Larsson gled förbi det som han hade argumenterat med så hårt förut nämligen att eleverna vid Hermods inte fick studiebidrag vid preparandkurserna. Det är ju där man skiljer sig i uppfattningarna. Beträffande bidrag från staten för att klara kursmaterialet som är fritt och betalas av statsmedel för dem som studerar i Norrköping, det vill reservanterna i statsutskottets utlåtande inte införa utan utredning.

Beträffande den tredje punkten som gäller tentamensavgifterna är det bara fråga om den takt som skolöverstyrelsens utredning skall arbeta i. Men dessa korrespondensstuderande erhåller studiehjälp under preparandkurserna.

Detta var bara en liten upplysning. Jag trodde att den skulle ha förändrat ställningstagandet.

Slutligen, herr talman, har jag ingen anledning att närmare gå in på herr Wallmarks yttrande. Jag tror att vi är helt överens om hur den av arbetsmarknadsstyrelsen bedrivna utbildningen bör finansieras studiesocialt. Det finns många andra aspekter på bidrag via arbetsmarknadsstyrelsens anslag, och en överlappning så att man erhåller dels omskolningsbidrag och dels möjlighet till studielån eller som det angavs i exemplet från den postgymnasiala sidan, i stället för studiemedel utbildningsbidrag. Den överlappningen tror jag att vi skall försöka komma ifrån, ty den är olycklig för den fortsatta utvecklingen. Jag tror också att myndigheterna i stort sett är överens på den punkten.

Ang. vuxenutbildningen

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Larsson säga att intill dess att utskottsmajoriteten tagit avstånd från departementschefens uttalande får vi utforma våra reservationer mot den bakgrunden. Jag noterar bara att herr Larssons bedömning inte sammanfaller med departementschefens. Ty denne säger att han i likhet med gymnasieutredningen vill erinra om att den enskilde studerande inom ramen för såväl den riksrekryterande som, i varje fall på de största orterna, den lokala vuxenutbildningsorganisationen har möjlighet att utforma sitt studieprogram så att heltidsstudier i praktiken kan bedrivas.

Han säger också att han på denna punkt vill uttala att om erforderligt elevintresse finns några hinder inte föreligger mot att deltidsundervisningen förläggs till dagtid.

Då drar vi den slutsatsen, att om man har denna begränsning, som andra lagutskottets majoritet erkänner, så att dessa studerande inte får samma ställning studiesocialt som vid de riksrekryterande anstalterna kan man inte förverkliga det som departementschefen uttalar som önskvärt och möjligt. Att herr Larsson i debatten tillåter sig en annan tolkning kan vi vid utformningen av våra reservationer rimligen inte ta hänsyn till.

Herr LARSSON, LARS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Departementschefen har väl inte sagt att den som bedriver heltidsstudier inom vuxenutbildningen inte skall få studiehjälp. Vi diskuterar om studiehjälp skall utgå eller inte. Vi diskuterar två helt skilda förutsättningar, nämligen elever som bedriver heltidsstudier genom att studera vid två eller flera olika utbildningsanstalter i dag och elever som i framtiden kommer att bedriva heltidsstudier inom den lokala vuxenutbildningen. Jag har sagt att den lokala vuxenutbildningens organisa-

Ang. vuxenutbildningen

tion såvitt jag förstår möjliggör heltidsstudier — och det har väl också departementschefen antytt — i begränsad omfattning, nämligen på de orter som har de stora utbildningsresurserna. Bedriver man heltidsstudier under åtta veckor och lärarledd utbildning, för närvarande enligt praxis minst omkring 25 timmar per vecka, då utgår studiebidrag.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Jag tänkte nästan säga, herr talman, förlåt en yngling att han tar till orda vid denna tid av debatten, men jag kom att tänka på att jag trots allt är ganska gammal, i varje fall som ledamot av denna kammare. Under hela den tid jag har varit med här i riksdagen har vi diskuterat folkhögskolefrågor.

Jag tycker nog att folkhögskolans roll i vuxenutbildningen inte på ett tillbörligt sätt har tillgodosetts vare sig genom propositionen, utskottsutlåtandet eller här i kammardebatten. Jag vill därför göra några kommentarer i anslutning till det yrkande i centerpartimotionen som herr Thorsten Larsson tidigare har berört. I motionen hemställer vi att folkhögskolan skulle få rätt att anordna ämneskurser enligt läroplanen för grundskolan, fackskolan och gymnasiet och därifrån också ge betyg.

Frågan om betyg eller inte betyg i folkhögskolorna har tillhört de stora debattämnena i denna kammare, och jag har ingen anledning att ta upp den debatten nu.

Jag skall endast kommentera frågan något ur den synpunkten att det hade varit fördelaktigt att ge vuxenutbildningen vid folkhögskolorna en helt annan dimension än vad som nu tydligen kan bli fallet. Gör man det tankeexperimentet att 10 procent av undervisningen vid folkhögskolorna skulle kunna utgöras av reell vuxenundervisning på heltid får man ett antal av cirka 10 000 elever, vilket i jämförelse med t. ex. Norrköpingskolans redovisade

elevantal säger någonting om de möjligheter som folkhögskolan verkligen har.

Jag delar departementschefens och utskottsmajoritetens uppfattning att folkhögskolans huvudsakliga inriktning alltså skall vara att lämna bildning och behålla sina fria former. Men om en liten del av undervisningsverksamheten i folkhögskolan finge användas för vuxenundervisning på det sätt som jag här har antytt, skulle det på intet sätt förstöra huvudintrycket av en fri och frivillig skola, där man har utrymme för så många andra inriktningar. Jag har många gånger hävdat att det ena goda inte behöver förskjuta det andra — man kan här tänka sig ett både — och.

Det kan emellertid nu konstateras att man i utskottet inte ens orkat med en reservation i detta sammanhang. Jag har, herr talman, i det läget inte anledning att ställa något yrkande. Efter dessa långa år av diskussion omkring folkhögskolans framtid — ibland med oro för densamma och andra gånger med tillförsikt för den — vill jag nu bara säga att visst är vi på folkhögskolehåll mycket tillfreds med framför allt fjolårets beslut om förbättrade statsbidrag och de andra välvilliga beslut som i olika sammanhang har fattats. Men vi hoppas också mycket på skolmyndigheternas inställning bl. a. då det gäller att vid fortsatta studier eller vid anställning ute i yrkeslivet i kompetensavseende få jämföra de omdömen som nu delas ut av folkhögskolan med de betyg som ges i andra skolformer.

Jag vore tacksam om man samtidigt något kunde modifiera övertron på de betyg som andra skolformer ger jämfört med de omdömen som ges i folkhögskolan. Vi har väl alla erfarenhet av hur betyg ibland kommer till. Det är därför all anledning att visa moderation från både det ena och det andra hållet.

Jag säger detta som ett uttryck för en förhoppning att de vuxna elever som genomgått folkhögskolan, trots att de inte kan få direkta betyg, i sin fortsatta

Ang. vuxenutbildningen

utbildning eller yrkesverksamhet skall ha samma stöd av de resultat de uppnått i folkhögskolan som de skulle ha fått om de hade gått i andra skolformer.

Herr talman! Med det anförda önskar jag understryka den tacksamhet som vi på folkhögskolehåll känner över vad som hänt och uttrycka en förhoppning att folkhögskolan vid en kommande ytterligare utbyggnad av vuxenutbildningen skall ges ett väsentligt ökat utrymme.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag hemställer att det avsnitt i statsutskottets utlåtande, som på sidan 10 börjar med »Utskottet är ...» och på sidan 11 slutar med »... och finansiering», får följande lydelse:

»Såsom framhålles i flera motioner utgör propositionens förslag en första etapp mot en vuxenutbildningsreform. Viktiga områden ligger utanför de nu aktualiserade förslagen i propositionen. Enligt utskottets mening bör etermediernas vuxenutbildningsprogram systematiseras från början och integreras i en allmän plan för hela vuxenutbildningen. Som en remissinstans framhåller ges intressanta möjligheter att använda radio/TV i vuxenundervisningen, bland annat genom samordning med korrespondensinstitutet. En totalinventering av utbildningsresurserna bör företagas med sikte på att utröna vilka kurser och avsnitt vid högskolor och universitet som skulle kunna programmeras för eterbunden undervisning.

Utskottet anser emellertid den avgörande bristen vara att de vuxenstuderandes studiesociala problem i stort lämnats åt sidan. Möjligheterna till valfrihet måste tryggas och studiestödet utformas så, att den som önskar och visar sig ha möjlighet att bedriva studier på heltid inte skall lida något ekonomiskt avbräck.

Utskottet finner det från anförda utgångspunkter nödvändigt att man utan dröjsmål griper sig an med fortsatt re-

formarbete inom vuxenutbildningen. En parlamentarisk utredning bör i detta syfte tillkallas, i vilken jämväl representanter för folkrörelserna bör ingå, med uppgift att utarbeta ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen med särskilt beaktande av de vuxenstuderandes studiesociala situation, radio/TV-undervisningen och korrespondensundervisningen, och likaledes med uppgift att inventera samhällets totala utbildningsresurser.»

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Den något högstämda inledningen till ecklesiastikministerns anförande har gjort att jag känner ett behov av att besvara kammaren med en reaktion.

Ecklesiastikministern beskrev hur det gamla klassamhället, som han sade, slagits sönder genom de utbildningsreformer som genomförts under de senaste årtiondena. Han talade på ett sätt som gjorde att man skulle kunna tro att en förgångens tids bristfälliga skolsituation skulle bestå i någon sorts vilja eller önskan hos dem som han kallade för de privilegierade att förhindra en breddning av utbildningsmöjligheterna. Det är att förenkla en komplicerad situation på ett nästan otillåtet sätt.

Jag tror att den kritiska inställningen till det förgångna kanske skulle kunna mildras något, om ecklesiastikministern ville lägga ungefär samma aspekter på den tiden som han nu vill lägga på vår egen tid och på sin egen situation, då han presenterat en proposition, om vilken han själv säger att den inte är fullständig. Vi är, säger han, inte mäktiga en längre gående samhällsekonomisk insats än som beskrivs av de gränser som propositionen anvisar. Det är ett ekonomiskt resonemang som har gällt i alla tider, i det gamla ständs- och klassamhället lika väl som i våra dagar.

I detta sammanhang skulle jag vilja beröra en enda detalj, som herr Thor-

Ang. vuxenutbildningen

sten Larsson visserligen redan ingående har behandlat men som är förtjänt att ytterligare understrykas. Det gäller bristen på jämställdhet i ekonomiskt avseende mellan brevskoleeleverna vid vuxenskolan i Norrköping och andra korrespondensstuderande.

I utskottsutlåtandet tröstar man sig med att det råder samma brist på jämställdhet mellan elever i det allmänna skolväsendet och elever i privatskolor. För att det är dåligt ställt på ett utbildningsområde, skall vi alltså acceptera orättvisan på ett annat område också. Nu har herr Thorsten Larsson redan visat hur detta utskottsargument haltar på det ena benet. Det är ett bräckligt utskottsutlåtande, ty det haltar faktiskt också på det andra benet. Det går helt enkelt inte att göra en sådan jämförelse som man här gjort med det allmänna skolväsendet, som i princip förutsätts tillhandahålla utbildning i den utsträckning som efterfrågas. Det kommer inte att bli förhållandet med skolan i Norrköping. Den kommer aldrig att kunna tillgodose efterfrågan. Många, kanske flertalet elever kommer fortfarande att vara hänvisade till korrespondensstudier, kanske först och främst vid Hermods, vars pionjärinsats på detta område jag faktiskt tycker är värd att nämna en dag som denna då man skall besluta om samhällets engagemang på vuxenutbildningens område. Hermodsstudierna kommer helt säkert inte att vara till men för slutresultatet — men elevernas ekonomiska situation är en annan. Kanske kommer just detta förhållande att ställa någon av dem utanför den eftertraktade utbildningen. Det är anledning att än en gång slå fast att det är regeringspartiet självt som inte vill vara med om att undanröja denna orättvisa, denna rest av klass-samhället, för att använda ecklesiastikministerns terminologi.

Häri instämde herr *Jacobsson, Gösta*, (h).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner beträffande utskottets förevarande utlåtande komme att framställas först särskilt angående utskottets hemställan punktvis, med sammanförande i nummerordning av de punkter, där intet annat yrkande föreläge än om bifall till utskottets hemställan, samt därefter, om anledning därtill gäves, särskilt i fråga om viss del av motiveringen.

I fråga om utskottets hemställan i *punkten 1*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till densamma, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wallmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 117 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade,

att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wallmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå vad utskottet i *punkterna* 2—6 hemställt.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen jämlikt de rörande utskottets hemställan i *punkten* 7 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nyman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 117 punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. vuxenutbildningen

Då emellertid herr *Nyman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 63.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i *punkterna* 8—10 hemställt.

I vad gällde *punkten* 11 i utskottets hemställan gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nyman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 117 punkten 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nyman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

Ang. studiehjälp vid lokal vuxenutbildning

funnos vid omröstningens slut rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 75;
Nej — 62.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På särskild proposition bifölls där-
efter vad utskottet i *punkterna 12—32*
hemställt.

Med avseende å *punkterna 33 och 34*
gjorde herr förste vice talmannen pro-
positioner, först på bifall till vad ut-
skottet hemställt samt vidare på anta-
gande av det förslag, som innefattades
i den av herr Kaijser m. fl. vid utlå-
tandet avgivna, med 4 betecknade re-
servationen; och förklarade herr förste
vice talmannen, efter att hava upprepat
propositionen på bifall till vad utskot-
tet hemställt, sig anse denna proposi-
tion vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde vo-
tering, i anledning varav uppsattes samt
efter given varsel upplästes och god-
kändes en omröstningsproposition av
följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet
hemställt i sitt utlåtande nr 117 *punk-*
terna 33 och 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som
innefattas i den av herr Kaijser m. fl.
vid utlåtandet avgivna, med 4 beteck-
nade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition
ånyo uppläst, verkställdes till en bör-
jan omröstning genom uppresning.
Herr förste vice talmannen förklarade,
att enligt hans uppfattning flertalet rös-
tat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*,
begärde rösträkning, verkställdes nu
votering medelst omröstningsapparat;
och befunnos vid omröstningens slut
rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;
Nej — 63.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare bifölls på gjord proposi-
tion vad utskottet i *punkterna 35—55*
hemställt.

Vidkommande det avsnitt av *utskot-*
tets motivering, som å sid. 10 i det
tryckta utlåtandet började med orden
»Utskottet är» och å sid. 11 slutade
med »och finansiering», yttrade nu
herr förste vice talmannen, hade under
överläggningen framställts ett särskilt
yrkande av herr *Werner*. Detta yrkan-
de, fortsatte herr förste vice talman-
nen, hänförde sig emellertid till hem-
ställan i reservationen 1 och hade, till
följd av utgången vid omröstningen rö-
rande utskottets hemställan i punkten
1, fallit.

**Ang. studiehjälp vid lokal vuxen-
utbildning**

Föredrogs ånyo andra lagutskottets
utlåtande nr 45, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående vissa åtgärder
på vuxenutbildningens område
m. m. såvitt propositionen hänvisats
till lagutskott, jämte i ämnet väckta
motioner.

Genom en den 3 mars 1967 dagteck-
nad proposition, nr 85, hade Kungl.
Maj:t, under åberopande av bilagt ut-
drag av statsrådsprotokollet över eckle-
siastikärenden, föreslagit riksdagen
att dels antaga vid propositionen fogat
förslag till ändring i studiehjälps-
reglementet den 4 juni 1964 (nr 402),
dels ock bifalla de förslag i övrigt, om
vilkas avlåtande till riksdagen föredra-
gande departementschefen hemställt.

Kungl. Maj:ts förslag till ändring i
studiehjälpsreglementet innebar bland
annat en höjning av maximibeloppet
för lån ur allmänna studielånefonden
för studerande med försörjningsplikt

Ang. studiehjälp vid lokal vuxenutbildning

mot barn och införande av resekostnadsersättning för studerande vid den riksrekryterande vuxenutbildningen.

Propositionen hade, såvitt anginge ändring i studiehjälpsreglementet, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till statsutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner:

vid riksdagens början väckta motioner

1) de likalydande motionerna I: 132, av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, samt II: 171, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, såvitt nu vore i fråga;

2) de likalydande motionerna I: 173, av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, samt II: 218, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*;

3) de likalydande motionerna I: 622, av herr *Gustafsson*, *Nils-Eric*, samt II: 784, av herr *Elmstedt* och herr *Larsson* i Borrby;

i anledning av propositionen väckta motioner

4) de likalydande motionerna I: 790, av herr *Andersson*, *Axel m. fl.*, samt II: 995, av herr *Ohlin m. fl.*, såvitt nu vore i fråga;

5) de likalydande motionerna I: 791, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 990, av herr *Hedlund m. fl.*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 790 och II: 995 hade yrkats bland annat, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 85 skulle besluta, att resetillägg enligt studiehjälpsreglementet skulle utgå vid ett minsta reseavstånd av sex kilometer färdvägen enligt centrala studiehjälpsnämndens förslag.

I motionerna I: 791 och II: 990 hade föreslagits, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 85 skulle besluta,

att resetillägg enligt studiehjälpsreglementet skulle utgå vid ett minsta re-

seavstånd av sex kilometer färdvägen enligt centrala studiehjälpsnämndens förslag men med de högre belopp, som förordats i propositionen; samt

att elev dvid lokal vuxenutbildning, som bedreve heltidsstudier, skulle omfattas av studiehjälpsreglementets bestämmelser.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 790 och II: 995 samt I: 791 och II: 990, samtliga motioner såvitt anginge resetillägget, samt med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i de i förevarande proposition, nr 85, behandlade reglerna om resetillägg — måtte antaga det föreliggande författningsförslaget med sådan ändring och tillägg, att ingressen och 11 § studiehjälpsreglementet erhöles i utlåtandet angiven lydelse;

B. att riksdagen med avslag på motionerna I: 791 och II: 990, såvitt anginge yrkandet om studiehjälp vid lokal vuxenutbildning, måtte bifalla propositionen i motsvarande del;

C. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt, såvitt den hänvisats till lagutskott;

D. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 132 och II: 171, såvitt anginge yrkandet om vuxenutbildningsbidrag till korrespondensstuderande,

2) motionerna I: 173 och II: 218 samt

3) motionerna I: 622 och II: 784, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts, vid utskottets hemställan under B, av herrar *Edström*, *Wirtén*, *Fälldin*, *Rimmerfors*, *Jönsson* i Ingemarsgården och *Larsson* i Öskeviksby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen — med bifall till

Ang. luftfartsverkets organisation

motionerna I: 791 och II: 990, såvitt anginge yrkandet om studiehjälp vid lokal vuxenutbildning, samt med avslag å propositionen i motsvarande del — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna i denna del anfört.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid punkten B och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt beträffande vardera punkten A och B samt därefter särskilt rörande punkterna C och D.

På gjord proposition bifölls utskottets i punkten A gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Edström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Edström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 39.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna C och D hemställt.

Ang. luftfartsverkets organisation

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet och organisation jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till Driftbidrag till luftfartsverket ett anslag av 22 500 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 57, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 mars 1967, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen angivna riktlinjer för luftfartsverkets verksamhet, dels godkänna av departementschefen föreslagna riktlinjer för

omorganisation av luftfartsverket, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckning för luftfartsverket föra upp tjänster på löneplan C i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagit, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsarrangemang, som fordrades i anledning av omorganisationen, dels godkänna att luftfartslånefonden avvecklades, dels till Driftbidrag till luftfartsverket för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 22 500 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att av 1963 års riksdag antagna riktlinjer för den statliga trafikpolitiken även skulle gälla i fråga om den civila luftfarten. I anslutning härtill hade förordats, att luftfartsverket skulle bibehållas som affärsdrivande verk men att nuvarande system med anslag för täckning av underskott i luftfartsverkets rörelse skulle ersättas av årliga driftbidrag tills avsedd kostnadstäckning uppnåddes. Verket avsåges därigenom jämsättas med de övriga affärsdrivande verken.

Luftfartsverkets befattning med markorganisationen hade ansetts böra koncentreras till två huvuduppgifter. Den ena skulle vara att förvalta och driva flygplatser, som vore avsedda för linjefart, vilka — inklusive för sådan trafik upplåtna militära flygfält — skulle benämnas primärflygplatser. Även landsting, kommun eller enskild intressent skulle emellertid kunna anlägga, förvalta och driva flygplatser för linjefart, vilka då skulle benämnas sekundärflygplatser. Den andra huvuduppgiften skulle vara att svara för eller ombesörja civil flygtrafikledning och från flygsäkerhetssynpunkt påkallad övervakning och tillsyn såväl vid primär- och sekundärflygplatser som eljest i det luftrum, som användes för civil luftfart.

I anslutning härtill hade förordats, att verket skulle komplettera den till flygtrafiken direkt knutna verksamhe-

Ang. luftfartsverkets organisation

ten med annan verksamhet, som indirekt anknöte till flygtrafiken. Den s. k. ramptjänsten på primärflygplatserna ansåges därvid böra förbehållas verket. Om verket funne det företagsekonomiskt motiverat borde dock upplåtelse mot ersättning kunna ske av rätten att utöva sådan tjänst på viss eller vissa primärflygplatser.

Undervägskostnaderna, d. v. s. avgifterna för navigationshjälpmedel i terminalområden och luftleder, borde enligt Kungl. Maj:ts förslag täckas av luftfarten.

I statsrådsprotokollet hade vidare föreslagits, att vissa riktlinjer för kommunala bidrag till investeringar i statliga flygplatser för linjefart skulle fastläggas. Den kostnadsfördelning som hittills i stort tillämpats för flygplatser med blandad inrikes och utrikes trafik, nämligen att kommunerna svarade för markkostnader och 37,5 procent av kostnader för byggnader och anläggningar, hade därvid föreslagits skola tillämpas.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wååg m. fl.* (I: 724) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Kristianstad *m. fl.* (II: 905), i vilka hemställts, att riksdagen måtte uttala, att med frågan om flygplatsens i Kristianstad överförande till sekundärflygplats borde anstå i minst fem år;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* och fröken *Stenberg* (I: 731) samt den andra inom andra kammaren av herr *Bengtson* i Solna och herr *Krönmark* (II: 912), i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att de kommunala investeringsbidragen vid anläggande av primärflygfält måtte fastställas till 25 procent;

Ang. luftfartsverkets organisation

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Hansson* och fröken *Mattson* (I: 730) samt den andra inom andra kammaren av herr *Kristenson* (II: 913), i vilka föreslagits, att riksdagen skulle, med godkännande av vad i propositionen i övrigt anförts om riktlinjerna för luftfartsverkets verksamhet, besluta, att kostnaderna för utbyggande av samtliga flygplatser i sin helhet skulle utgöras av statsmedel;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkesson m. fl.* (I: 732) och den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* (II: 914), i vilka yrkats, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 57 skulle besluta, 1. att bland annat i avvaktan på resultatet av den pågående internationella taxekonferensen icke nu uttala någon mening om det sätt, på vilket de s. k. undervägskostnaderna skulle täckas; 2. att överlåtelse av den s. k. ramp-tjänsten skulle kunna ske främst till svenska flygtrafikföretag i enlighet med 1963 års luftfartsutrednings förslag; 3. att kommuns bidrag vid anläggning av primärflygplats endast skulle avse de sammanlagda markkostnaderna; samt 4. att staten till 100 procent skulle svara för kostnaderna i övrigt för byggnader och anläggningar inklusive investeringar i radioanläggningar.

Vidare hade utskottet i förevarande sammanhang behandlat två vid början av innevarande års riksdag av herr *Strandberg* (I: 296) och av herr *Hedin m. fl.* (II: 377) väckta, likalydande motioner.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att motionerna I: 732 och II: 914, såvitt de avsåge ramp-tjänsten, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 732 och II: 914, såvitt de avsåge undervägskostnaderna,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 732 och II: 914, såvitt de avsåge kommunala bidrag till mark- och investeringskostnader för primärflygplatser, samt I: 730 och II: 913 ävensom I: 731 och II: 912 icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 724 och II: 905 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 mars 1967 förordade riktlinjerna för luftfartsverkets verksamhet;

VI. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet föreslagna riktlinjerna för omorganisation av luftfartsverket;

VII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckning för luftfartsverket föra upp tjänster på löneplan C i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

VIII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar, som fordrades i anledning av omorganisationen;

IX. att riksdagen måtte godkänna, att luftfartslånefonden avvecklades;

X. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 296 och II: 377, till Driftbidrag till luftfartsverket för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 22 500 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande *ramp-tjänsten*, av herrar *Kaijser*, *Bengtson*, *Ottosson*, *Edström*, *Eric Gustaf Peterson*, *Strandberg*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Bohman*, *Ståhl*, *Mattsson*, *Turesson*, *Nelander*, *Tobé* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 732 och II: 914, såvitt nu vore i fråga, uttala, att över-

Ang. luftfartsverkets organisation

låtelse av den s. k. ramptjänsten skulle kunna ske främst till svenska flygtrafikföretag i enlighet med 1963 års luftfartsutrednings förslag;

b) beträffande *täckning av undervägskostnaderna*

1) av herrar *Bengtson, Edström, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Ståhl, Mattsson, Nelander, Tobé och Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 732 och II: 914, såvitt nu vore i fråga, uppskjuta ställningstagandet till frågan om täckning av undervägskostnaderna;

2) av herr *Strandberg*, utan angiven mening;

c) beträffande *kommunala bidrag till anläggande m. m. av flygplatser*

1) av herrar *Edström, Eric Gustaf Peterson, Ståhl, Bergman, Nelander och Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 732 och II: 914, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 730 och II: 913 ävensom I: 731 och II: 912, besluta, att kommuns bidrag vid anläggning av primärflygplats endast skulle avse de sammanlagda markkostnaderna samt att staten till 100 procent skulle svara för kostnaderna i övrigt för byggnader och anläggningar inklusive investeringar i radioanläggningar;

2) av herrar *Kaijser, Ottosson, Strandberg, Bohman och Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 731 och II: 912 samt i anledning

av motionerna I: 730 och II: 913 ävensom I: 732 och II: 914, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att de kommunala investeringsbidragen vid anläggande av primärflygfält skulle fastställas till 25 procent.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! I det förslag som nu har framlagts om luftfartsverkets verksamhet och organisation råder enighet på flertalet punkter. Endast i tre fall har utskottets ledamöter inte kunnat ena sig om ett gemensamt förslag, och reservationer har därför avgivits. Det första fallet gäller ramptjänsten, d. v. s. den verksamhet som i stort sett sker när flygplanen befinner sig på marken. Det andra fallet är under vägskostnaderna och det tredje med hur stor del kommunerna skall bidra vid byggandet av flygfält.

Det finns all anledning att försöka få den s. k. ramptjänsten utförd så snabbt som möjligt, så billigt som möjligt, med omsorg och även med en viss reciprocitet gentemot andra länder. Ramptjänsten ombesörjes nu till större delen av flygbolagen och endast delvis av luftfartsverket. Enligt förslaget skall luftfartsverket helt ta hand om ramptjänsten, vilket vi reserverar anser kan medföra olägenheter. Om flygbolagen själva har hand om ramptjänsten, ligger det självfallet i deras eget intresse att ombesörja den snabbt och billigt, eftersom ramptjänsten blir en del av deras verksamhet. Utan att säga att inte luftfartsverket skulle kunna göra detsamma, vill jag dock påstå, att det för verkets del inte kan bli ett så närliggande intresse. Vid förseningar och dylikt kan flygbolagen sätta in en avsevärt ökad personal för att klara av planet så att det kan komma i väg snabbare än vad luftfartsverket kan göra med enbart flygplatsens personal.

Vi tror inte att den monopolställning som på detta sätt uppkommer är gynnsam. Vi har inte velat föreslå att några

Ang. luftfartsverkets organisation

större förändringar på detta område skall ske i förhållande till propositionen, men vi har dock i reservationen velat framhålla, att ramptjänsten i första hand bör överlätas till svenska flygföretag.

Beträffande reciprociteten vill jag framhålla, att SAS t.ex. har överenskommelser med andra länders flygbolag. SAS ombesörjer deras tjänst här och i gengäld får SAS sin ramptjänst i andra länder utförd. Detta samarbete baseras på avtal mellan flygbolagen. Det kommer att bli svårigheter i fortsättningen. Jag vet inte hur arbetet skall organiseras, om luftfartsverket skall försöka träffa överenskommelser med de utländska flygbolagen. Praktiskt förefaller problemet bli mycket svårarbetat, och det nya systemet blir betydligt krångligare än den nuvarande ordningen, då SAS direkt med andra bolag kan komma överens om hur ramptjänsten skall utföras.

Principiellt kan man också anse att det inte kan vara tilltalande för flygbolagen att en annan institutions personal skall ombesörja saker som berör själva planen, d. v. s. lastning och sådant. Det tycker man är en uppgift som flygbolagen själva skall ombesörja.

Det finns alltså åtskilliga olägenheter som enligt vår mening åtminstone i någon mån skulle kunna elimineras om i varje fall de svenska flygbolagen fick överta ramptjänsten från luftfartsstyrelsen.

Det andra avsnitt där vi inte kan dela utskottsmajoritetens uppfattning gäller de s. k. undervägskostnaderna. Luftfartsutredningen har framhållit att flertalet länder med luftfart av större omfattning f. n. underlåter att genom särskilda avgifter täcka undervägskostnaderna. Vi tror för vår del att det inte är lämpligt att aktualisera denna fråga från svensk sida. Med hänsyn till vårt geografiska läge och trafikstrukturen skulle ett genomförande av tanken innebära att de svenska flygföretagen överallt får stora nackdelar av

det. De svenska flygföretagen flyger mycket över andra länder, jämförelsevis litet över svenskt område. Skall man då debitera undervägskostnaderna i andra länder kommer Sverige icke att tjäna någonting på detta. Vi har också anmält avvikande mening i det hänseendet, att detta inte bör aktualiseras före den 1 juli 1972. Därmed har vi inte sagt att det inte i en framtid kan bli så att flygbolagen helt och fullt kommer att få betala undervägskostnaderna; men Sverige har ingen anledning att påskynda en sådan utveckling.

Slutligen, herr talman, vill jag säga några ord om reservationen beträffande kommunala bidrag till anläggande av flygplatser. Det kan naturligtvis diskuteras hur mycket en kommun skall bidra till anläggandet av flygplats. Här spelar två faktorer in. Den ena är att kommunen obestridligen har stor nytta av en flygplats — det framgår av den heta önskan som många städer och andra orter har att få en flygplats; gång på gång aktualiseras frågan om anläggning av nya flygfält, och då förstår man att det är en stor förmån att ha flygfält. Det talar för att kommunerna på något sätt bör bidra. Den andra faktorn är vad som redan har förekommit — vi vet att städer och kommuner bidragit med avsevärda belopp till de flygfält som är byggda. Detta har varit vägledande för propositionens förslag om kommunalt bidrag med 37,5 procent. Jag vet att kommuner i en del fall har lämnat bidrag med 50 procent och t. o. m. något mer, eftersom man utöver de 50 procenten har ställt fri mark till förfogande. Det skulle ju bli en mycket ojämn och man kan säga orättvis fördelning av kostnaderna om en kommun, som redan lämnat så stora bidrag, inte skulle kunna få någon återbäring, medan kommuner som i framtiden får flygfält skulle komma lindrigt undan och inte behöva lämna något bidrag alls eller, som föreslagits i den ena reservationen, få betala endast

25 procent av anläggningskostnaderna.

Herr talman! Med vad jag anfört på dessa olika punkter ber jag att få yrka bifall till reservationerna a och b 1, som gäller ramptjänsten och undervägskostnaderna. Beträffande kommunala bidrag till anläggande av flygplatser ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSON, ERIC GUSTAF, (fp):

Herr talman! Det kanske tillhör god rationalisering här i kammaren att herr Torsten Bengtson bemötte det anförande som jag nu skall hålla redan innan det har hållits; vinner man tid så är det bra.

Reservation 1 vid punkten III som behandlar frågan om kommunernas bidrag för anläggande av primärflygplatser har kommenterats av kommunförbunden. De har i sina yttranden över utredningsförslaget framhållit att svaret för att landet har tillgång till väl utvecklade nät av primärflygplatser lämpade för regelbunden trafik är en rent statlig angelägenhet, i likhet med vad som gäller beträffande de allmänna vägarna och järnvägsnätet. Man tillägger att många skäl talar för att en så klar ansvarsfördelning som möjligt upprätthålls mellan å ena sidan statliga och å andra sidan kommunala uppgifter. Att kommunerna till 100 procent skall svara för markkostnaderna är enligt reservanterna och motionärerna inte heller alldeles självklart. Det kan ofta röra sig om mycket dyrbar mark, och intilliggande områden som är belägna inom den s.k. bullermattan kan inte utnyttjas i den utsträckning som annars skulle vara fallet. Mot bakgrunden av att det ofta finns kommunala intressen att få en flygplats anser emellertid reservanterna att ett bidrag i denna form kan vara motiverat. Reservanterna föreslår alltså, i likhet med motionärerna, att kommuns bidrag vid

Ang. luftfartsverkets organisation

anläggande av primärflygplats enbart skall avse markkostnaderna.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 1 vid punkten III av herr Edström m. fl.

Herr HANSSON, TORSTEN, (s):

Herr talman! Frågan om kommunernas bidrag till utbyggandet av flygplatser är en gammal fråga. Jag syftar då inte i första hand på att den har legat på kammarens bord i en vecka, utan på de segslitna förhandlingar som i alla tider har föregått avtal om kommunernas bidrag till ett sådant utbyggande.

Politiken under den civila luftfartens uppbyggnadsskede har i mångt och mycket varit präglad av lokaliseringssträvanden från inte minst norrlands-kommunernas sida. Man har velat stödja det växande inrikesflyget, som har en oerhörd betydelse för Norrland.

Vi som står bakom motionen I: 730 tycker att flyget nu har fått så att säga luft under vingarna på ett annat sätt än tidigare. Vi vill därför dra i tvivelsmål huruvida man skall permanenta den ordning som hittills har gällt. 1963 års luftfartsutredning har föreslagit att kommunerna skall bidra med 50 procent av anläggningskostnaderna för inrikesflygplatserna och talar sedan också om en nedskrivning av detta bidrag med hälften i fråga om internationella flygplatser.

Herr Torsten Bengtson framhöll att avsevärda belopp har lämnats för ifrågavarande ändamål och att den omständigheten borde vara vägledande för riksdagens ställningstagande i denna fråga. Härvidlag har vi naturligtvis att beakta hänsynen till alla de kommuner som har gett bidrag med 50 procent. Det rimliga vore givetvis att biträda luftfartsutredningens förslag. Om man går in för siffran 37,5 procent torde man få en viss moralisk skyldighet mot dem som sträckt sig ännu längre i förhandlingarna med statsmakterna.

Ang. luftfartsverkets organisation

Jag skall dock lämna denna fråga och tala något om de remissyttranden som avgivits med anledning av utredningens förslag. Herr Eric Gustaf Peterson har nämnt Kommunförbundet i detta sammanhang. Det finns också flera, t. ex. länsstyrelsen i Blekinge län, som med kraft har fört kommunernas talan. Inte bara Kommunförbundet utan också Stadsförbundet har bestämt hävdad att detta är en statlig angelägenhet. Att kommunerna under uppbyggnadsskedet ofta har tvingats acceptera uppgörelser med staten som inneburit hårda belastningar på den kommunala budgeten är inte precis ett förhållande som kan åberopas som sakskäl.

Men det är inte bara dessa instanser som har berört frågan. Även statskontoret har yttrat sig negativt om denna konstruktion. Innan jag går in på dess motivering vill jag bara framhålla att det för mig varit synnerligen svårt att tolka statsutskottets gamla och väl utnyttjade uttryck att man finner förslaget väl avvägt.

Det hävdas således i förslag från flera remissinstanser att det kommunala bidraget borde vara noll procent, medan utredningen menar att bidraget borde vara 50 procent. Någon rationell väg att avväga väl däremellan finns enligt mitt förmenande inte. En god avvägning vore då rimligen högerreservations förslag om 25 procent.

Dessa förhållanden säger mig att det inte finns någon möjlighet att rättvisande bedöma denna avvägningsprocent. Valet står för oss som ligger bakom motionen och reservation c 1 mellan alternativen om kommunerna över huvud taget skall engageras på detta område eller inte. På denna punkt kan man föra en meningsfull debatt. Statskontoret klarar ut begreppen och anför att vad det är fråga om är att kommunerna åläggs att låna ut pengar utan att man på något vis har skisserat villkoren för en återbetalning, som väl t. o. m. får betraktas som hypotetisk.

Vi ser optimistiskt fram mot en tid

när luftfartsverkets verksamhet skall ha fått en sådan bärkraft att staten får någon reventy av dessa engagemang. Det är i varje fall denna anda som ligger bakom propositionen. I ett sådant läge finns det för närvarande ingenting ut sagt om vilken ställning kommunerna har i egenskap av långgivare till staten.

Också Kommunförbundet förde detta resonemang. Därtill kommer ur kommunal synvinkel två ting. Detta kommunala engagemang, som för många kommuner kan bli ganska stort, belastar den kommunala budgeten, vilken, såsom alla vet, är pressad över hela fältet. Det belastar kommunernas länemarknad och den kommunala skattepolitiken — ingen vill väl påstå att det i dessa avseenden finns så särskilt stora marginaler att arbeta med.

Därtill kommer en punkt av principiell betydelse, som jag också vill uppehålla mig vid, nämligen frågan huruvida kommunernas engagemang på något sätt skall uppvägas av ett inflytande på de mycket stora engagemang som det gäller. Propositionen lämnar det medgivandet att samtliga Sveriges kommuner skall få ett sådant inflytande över skeendet genom en representant i luftfartsverkets styrelse. Vi har svårt att tro att denna representant skall kunna hinna och orka med att som ombudsman för samtliga Sveriges kommuner avväga rimligheten av investeringarna i de skilda flygfälten och att bedöma frågan om de berörda kommunerna har resurser att bidra till betalningen när räkningen kommer färdigattesterad från departementet. Vi har svårt att se honom annat än som en ganska inflytelselös gisslan i sammanhanget.

Det kanske finns ytterligare att tillägga i denna fråga, men jag vill, herr talman, i detta läge sluta med att yrka bifall till reservationen c 1, som i stort sett innehåller de synpunkter som vi fört till tals i vår motion.

Häri instämde fröken *Mattson* (s).

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Båda de föregående talarna har talat om frågan om kommunernas bidrag till flygfälten, och därför vill jag säga ytterligare några ord om den saken.

När man återoppar Kommunförbundet är det ganska självfallet att förbundet intagit en sådan ställning som det har gjort. Men ur »Luftfartsverkets ekonomi och organisation», ett betänkande avgivet av 1963 års luftfartsutredning, skulle jag vilja återge några ord ur ett särskilt yttrande av ledamoten Norlin med instämmande av experterna Svanberg och Weimar. De säger: »Vad en kommun är villig bidra med för att få flygplats utgör nämligen det pris kommunen är villig betala för förmånen att få tillgång till flyget såsom transportmedel. Det kommunala bidraget är icke en subvention till luftfarten utan en affärsmässigt motiverad betalning för ett värde, som tillföres kommunen.»

Man kan inte gärna likställa järnvägsstationer och busstationer med flygfält, därför att stationerna är mindre enheter som man söker förlägga så att var och en har ett oftast ganska litet avstånd till den station som han vill anlita, medan man inte kan räkna med att ha mindre än 15 mil mellan varje flygfält. Flygfälten blir då punktstationer som finns på ett fåtal platser i vårt land.

Ingen av de båda talarna har berört rättvisesynpunkter när det gäller de flygfält som redan har kommit till. Låt mig ta några exempel från utredningen.

För Torslanda har Göteborgs stad ställt mark till förfogande och därutöver bidragit respektive förbundet sig till att bidra till utbyggnadskostnaderna med 37,5 procent. Det är meningen att det skall bli samma sak i malmöområdet. För Jönköpings flygplats, som väl är en av de senaste som invigdes, var kostnaden — efter vad jag kommer ihåg — 8 miljoner kronor, varav staden bi-

Ang. luftfartsverkets organisation

drog med 4 miljoner plus 1 miljon för markkostnaderna.

Nätet av flygplatser är nu ganska väl utbyggt, och kommunernas bidrag — i medeltal 37,5 procent — har redan erlagts. Då vill man förändra det hela så att de kommuner som får flygplats senare inte skulle behöva ge några motsvarande bidrag. Jag kan inte inse att det är motiverat. Inte heller jämförelsen med järnvägarna kan motivera annat än att kommunerna bör lämna ett bidrag till flygplatserna, eftersom de får denna förmån.

Herr **HANSSON, TORSTEN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Torsten Bengtson tog upp en del saker som jag hade varit inne på och dessutom ett par andra saker som jag tills vidare hade utelämnat.

Till en början berörde han frågan om kommunernas intresse. Jag vill påpeka att jag förde ett litet intrikatare resonemang i denna fråga. Jag sade att om man motiverar kommunernas deltagande i dessa kostnader även i framtiden med att de som hittills bidragit annars skulle få en orättvis behandling, så får man också betänka att det varit varierande bidragsstorlekar.

Herr Torsten Bengtson säger att flygplatserna har ett inflytande som är betydligt vidsträcktare än järnvägsstationernas, och det är jag fullt klar över. Frågan är bara, hur skall det inflytandet och värdet av flygplatsen för de kommuner vilkas innebyggare använder flygplatsen tas in i bilden? Jag vill också ännu en gång understryka att det är statskontoret som ur min synpunkt lämnat det intressantaste bidraget till denna diskussion genom att formellt ställa saken på sin spets och tala om att detta är ett lån.

Det resonemanget har vi också fört i Göteborg. Herr Torsten Bengtson nämnde att Göteborg har bidragit två

Ang. luftfartsverkets organisation

gång. Jag vill påminna kammarens ledamöter om att den saken har kraftigt motarbetats från Göteborgs stads sida och från Göteborgs representanter i detta hus.

När man från statsmakternas sida envist har fasthållit sina krav på det kommunala bidraget och förhållandena på Torslanda blev helt olidliga, så kunde Göteborgs stad inte ta ansvaret för att upprätthålla detta dödläge i förhandlingarna utan accepterade ännu en gång med en klar deklARATION om att det inte var av prejudicerande karaktär — att bidra med 37,5 procent. Man hade också klart för sig att detta var en temporär fråga. Vi har frågan om storflygfältet i göteborgsregionen, som kommer att ge flygplatsutbyggnaden helt annan ekonomisk dimension, en dimension som drabbar kommunens finansiering på ett sätt som vi inte är beredda att utan vidare svälja.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! När man i utskottets utlåtande försöker finna en motivering för förslaget att kommunerna skall ge bidrag till anläggning och utbyggnad av primärflygplatserna, så finner man i huvudsak allmänna talesätt. Man refererar luftfartsutredningen, som i sitt betänkande har sagt att det finns starka skäl för att en kommun som i första hand betjänas av en viss flygplats för linjefart skall bidra till flygplatsens anläggning och fortsatta utveckling. Man refererar propositionen, där kommunikationsministern säger att på luftfartens område synes det vara till gagn för både stat och kommun om ett samgående kan ske. En sådan samverkan har skett under så lång tid, säger kommunikationsministern, att en viss praxis kan sägas ha uppstått i samarbetet.

Mot dessa allmänna talesätt kan man sätta en rad konkreta skäl som talar emot en bidragsplikt. Om kommunerna skall delta i finansieringen av flygtrafiken, sätter man flyget i en särställ-

ning i förhållande till konkurrerande trafikgrenar, såsom järnvägs- och landsvägstrafiken. I många fall har flera kommuner intresse av en flygplats. Det är då svårt att finna en rättvis grund för fördelningen av kostnaderna mellan kommunerna. Med staten som huvudman kommer kommunernas medbestämmanderätt att bli minimal när det blir fråga om att anlägga eller bygga ut en flygplats. De har bara att betala sin andel med hopp att kanske någon gång i framtiden få tillbaka en del av insatsen när luftfarten börjar bli bärig. Som herr Torsten Hansson sade innebär det egentligen att kommunerna lånar pengar till staten utan att återbetalningsvillkoren är preciserade. I den mån kommunerna mot förmodan skulle få något inflytande och kan bli i stånd att påverka statens dispositioner, riskerar man en tävlan mellan kommunerna när det gäller flygplatser, en tävlan som kan få inslag av osund konkurrens och innebära risker för en ur trafikekonomisk synpunkt olämplig lokalisering av flygfälten.

Arlanda flygplats har anlagts helt med statliga medel. Den skall enligt propositionen nu jämföras med övriga flygplatser i fråga om kommunal bidragsgivning. Men de stora grundläggande investeringarna är redan gjorda på Arlanda. De bidragsskyldiga kommunerna slipper alltså billigt undan. I Göteborg och Malmö kommer däremot kommunerna att få bidra med kolossala belopp till de nya flygplatser, som kommer att byggas där under de närmaste åren. Stockholms stad och län kommer alltså även i fortsättningen i en gynnad ställning, helst som Bromma flygplats hittills också helt bekostats med statsmedel. Det ger en annan belysning åt de rättvisesynpunkter som herr Torsten Bengtson gjorde sig till talesman för.

Luftfartsutredningen har föreslagit att bidrag till Arlanda flygplats skall lämnas av Stockholms stad och Stockholms läns landsting, men Arlanda betjänar inte bara Stockholms stad och

län utan indirekt hela norra och mellersta Sverige. Om man vill vara konsekvent borde alla kommuner eller i varje fall alla landsting i detta väldiga område bidra med sin del efter den nytta de har av flygplatsen.

Med Torslanda flygplats förhåller det sig på liknande sätt. Den är inte uteslutande ett intresse för Göteborgs stad, utan den betjänar en vidsträckt region i västra Sverige, en region som är delad på tre län och fyra landstingsområden, om man räknar Göteborgs stad — som inte deltar i landsting — som ett sådant.

Det jag nu sagt om Arlanda och Torslanda har motsvarande giltighet för Bulltofta och åtskilliga andra flygplatser med linjefart. Det visar vilka problem man stöter på, om man vill fördela den kommunala bidragsskyldigheten mellan berörda kommuner. Detta är ett starkt skäl mot den kommunala bidragsskyldigheten.

Personligen hyser jag mycket stark sympati för den linje, som herr Torsten Hansson och fröken Mattson förfäktar i sin motion, men eftersom den inte har fått stöd av någon i utskottet och herr Torsten Hansson själv inte har yrkat bifall till den, så får jag i andra hand stödja den reservation som föreligger och som herr Torsten Hansson yrkade bifall till nyss.

Innan jag instämmer i hans yrkande skulle jag, herr talman, vilja tillfoga några ord speciellt om Torslanda flygplats. När staten övertog denna flygplats för ungefär 25 år sedan förband man sig att i fortsättningen svara för kostnaderna för flygplatsen. Göteborgs stad har, som herr Torsten Hansson omtalade, ställt sig principiellt avvisande till att lämna bidrag till utbyggnader som därefter har visat sig behövliga. Man har gått med på sådana bidrag endast i särskilda fall, närmare bestämt vid två tillfällen.

Resultatet har blivit att Torslanda flygplats har eftersatts på ett betänkligt sätt. »Vi vill inte påstå att flygplatsen

Ang. luftfartsverkets organisation
är en skandal, vi uttrycker oss helt enkelt inte på det sättet», säger en ledande kommunalman i Göteborg i ett pressuttalande. Men missförhållandena är i dag påtagliga för alla som reser över Torslanda flygplats. Jag hör själv till dem. Den snabbt växande trafiken har förvandlat stationsbyggnaden till en trång flaskhals. Där finns helt enkelt inte plats för passagerare och personal. Det händer att passagerarna på ankommande plan måste sitta kvar i planet därför att den trånga passagen genom tull, passkontroll och bagageutlämning är blockerad av tidigare anlända passagerare. Det ömtåliga flygfraktgodset måste delvis förvaras under bar himmel därför att godsbyggnaden inte räcker till för de snabbt växande godsmängderna.

I propositionen omtalas att staten har träffat preliminärt avtal med Göteborgs stad om vissa arbeten för sammanlagt 10 miljoner kronor på Torslanda. Bl. a. skall dessa arbeten omfatta utbyggnad av passagerar- och andra stationsutrymmen samt till- och ombyggnad av driftbyggnader och ombyggnad av godsbyggnader. Jag vill här framhålla, att dessa arbeten är lika angelägna vare sig Göteborgs stad bidrar till kostnaderna eller ej, och att de helt enkelt inte kan uppskjutas längre om inte förhållandena på Torslanda skall bli rent kaotiska.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation c 1 av herr Edström m. fl.

I detta anförande instämde fru *Segerstedt Wiberg* (fp).

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! I detta ärende har riksdagsledamöterna från Kristianstads län i första kammaren en motion, nr I:724. Motionärerna vill att det skall anstå i fem år med frågan om att överföra Kristianstads flygplats till sekundärflygplats. Motiveringen för yrkandet är att kristianstadsregionen för närva-

Ang. luftfartsverkets organisation

rande undergår en mycket stark utveckling — en utveckling som bör innebära en garanti för ett bättre underlag för flygplatsen i framtiden.

Det vore meningslöst att fäkta mot ett enhälligt utskott. Jag skall bara knyta an en fundering till utlåtandet. Efter Nordiska rådets senaste sammanträde förefaller det som att den svensk-danska storflygplatsen möjligen skall hamna på Saltholm. Därmed torde också frågan om bron mellan Köpenhamn och Malmö vara avgjord. Det vore i så fall lyckliga lösningar, och det är att innerligt hoppas att dessa projekt kan vara tekniskt och ekonomiskt möjliga att genomföra.

I så fall innebär det att Saltholm kräver en viss inflygningsfri zon. Det har sagts i tidningarna att den zonen skulle utgöra 5—6 mil. Denna fråga är så »utskreven» av tidningarna, så man vet inte vilken uppgift som är riktig, men om det skulle vara rätt inverkar det på placeringen av den flygplats som för Malmös del skall ersätta Bulltofta. Den skulle alltså förskjutas längre från Malmö än som beräknats.

Det vore lämpligt att förskjutningen då skedde åt nordost, varigenom man kunde få en central flygplats för Skåne. Den flygplatsen skulle med högst 45 minuters bilresa kunna nås från de större samhällena i Skåne. 45 minuter är den tid som riksdagsledamöterna måste tänka sig att en taxiresa tar från riksdagshuset till Bromma i rusningstid.

Det vore enligt min mening den rationella och radikala lösningen på Skånes flygplatsproblem.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

I herr Wåags yttrande instämde herr Nilsson, Yngve, (h).

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Det har redan tidigare här i dag i debatten nämnts, att vi varit enhälliga då det gällt att nu överföra 1963 års trafikpolitiska principer även till luftfartens område. Nu har vi

i ett 20-tal år haft specialkostnader för luftfarten, som torde uppgå till långt över ett par hundra miljoner kronor. Att i detta läge säga, att nu har vi haft en 20-årsperiod och vill ha en 10-årsperiod för att avtrappa dessa bidrag, är väl i och för sig en riktig metodik därest man går in för 1963 års riktlinjer.

Då återstår frågeställningen hur man skäligen bör gå till väga för att göra en sådan avtrappning. Jag skall tillåta mig, herr talman, att här ta upp en liten punkt. Det är en motion som jag väckte redan i januari, där jag för min del anser att vi inte kan fortsätta med den subventionspolitik gentemot luftfarten som vi har haft. Jag tänker på vad som anges i propositionen om att med de statsbidrag, som utgår till driften, skulle detta innebära 10 kronor per passagerare för enkel resa. I den motionen tar vi upp frågan om det kan vara rimligt att exempelvis med skattemedel finansiera en massa sällskapsresor och charterresor till Medelhavsländerna.

Jag har fått ett visst stöd i utskottsbehandlingen av denna fråga, då utskottet säger att enligt utskottets uppfattning en subventionering av detta slag framstår såsom mindre tillfredsställande. Man har därför inte velat motsätta sig att denna fråga prövas i samband med den förestående översynen av verkets taxor och avgifter. Jag är tacksam för det. Jag vill bara uttala den förhoppningen — eftersom jag inte har något yrkande utan är tillfredsställd med att motionen fått denna behandling i utskottet — att statsrådet Palme också beaktar den möjligheten i sina resonemang med flygföretagen i taxepolitiken. Det vore glädjande om så kunde ske.

Det har av föregående talare redan nämnts en del kring de reservationer som här föreligger. Beträffande den första reservationen, om ramptjänsten, så har dess innehåll diskuterats av herr Bengtson, och vi är ju som reservanter ense på den punkten.

Jag tror för min del att just ramp-

tjänsten är den känsligaste frågan för våra flygföretag SAS och LIN. Enligt de underhandsuppgifter som vi har fått fram, när vi har diskuterat denna fråga med berörda intressenter, har man använt ganska hårda ordalag inför departementschefens tankegång att göra luftfartsverket till monopolföretag i fråga om ramptjänsten. Man tror att detta kommer att innebära en ganska rejäl smäll åt dessa företag. Enbart Linjeflyg har beräknat att på de 19 fält som de trafikerar få en total ny kostnad på mellan 1 och 1,5 miljon kronor för ramptjänsten.

På detta sätt skulle man kunna diskutera fram en förfärlig massa nackdelar med ett monopolföretag och en förfärlig massa fördelar med att låta nuvarande system delvis vara kvar men framför allt — såsom det är skrivet i reservationen — nu ta hänsyn till våra företag SAS och LIN. Det är väl ingen som tvivlar på att dessa företag, framför allt SAS, brottas med stora ekonomiska problem och bekymmer i den internationella konkurrensen. Detta problem aktualiseras just i dagarna i samband med de stora jetinvesteringarna. När då dessa företag strävar efter en så god service som möjligt och att i största möjliga mån sköta den i egen regi, så borde detta också kunna vara ett ställningstagande som riksdagen kan acceptera.

Jag vill därför också instämma i yrkandet om bifall till reservation a.

Den andra frågan gäller undervägs-kostnaderna. Den har varit besvärlig, och den har varit besvärlig på så sätt att den föranlett en blank reservation vid utskottsutlåtandet. Jag vill förklara varför det har skett.

Herr talman! När denna fråga var föremål för avgörande inom avdelningen och i statsutskottet, hade vi förvisso fått föredragningar från berörda parter, både från flygföretagen och från departementshåll, om hur de såg på denna fråga. Både i propositionen och i utlåtandet skriver man om den internationella

taxekonferens, som helt nyligen hölls i Montreal. Det var den taxekonferensens resultat som vi ville titta på närmare, innan vi tog ställning till frågan om undervägskostnader. När vi nu har studerat vad detta innebär, finner vi för vår del att vi kan ansluta oss till utskottsmajoritetens skrivning, enär utskottet bl. a. — på s. 5 — skriver: »Utskottet finner inte heller anledning till uttalande från riksdagens sida om och i så fall när särskilda avgifter för undervägskostnader bör införas.»

Om jag har tolkat ICAO-konferensens rekommendationer riktigt, är man nu på väg att internationellt försöka lösa denna fråga. Då föreställer jag mig att man från departementets sida vid de kommande diskussionerna om hur man skall lägga upp täckningen för undervägskostnader naturligt nog tar hänsyn till hur de andra länderna gör samt att man följer de rekommendationer som utfärdats av konferensen. Med hänsyn till detta kommer jag att rösta för utskottets skrivning rörande undervägskostnaderna.

I diskussionen i dag har redan berörts den kommunala bidragsprocenten. Där förekommer reservationen c 2 av högerrepresentanterna. Jag skall, herr talman, gärna medge att detta är en avvägningsfråga i allra högsta grad. Departementschefen föreslår 37,5 procent, vilket baserar sig på de gamla principerna för överenskommelser mellan staten och berörda kommunintressenter av skilda slag. Det är inte mycket att säga därom — det som är gjort är gjort.

Men nu har vi att se fram emot nya anläggningar. Visserligen tror jag för min del, och det har jag sagt i statsutskottet, att det inte lär bli aktuellt så snabbt att helt nyanlägga primärflygplatser. Däremot utgår jag ifrån att det måste till nyanläggningar på befintliga platser, och det har vi tidigare diskuterat. Det sägs i reservation c 2 att man inte kan bortse från det förhållandet, att anläggandet av primärflygfält i främsta hand är en statlig angelägen-

Ang. luftfartsverkets organisation

het. Det kommunala bidragets storlek blir då en fråga om hur högt man värde- rar fördelarna för en kommun att ha tillgång till ett primärflygfält. Det är en bedömningsfråga. Även om man tidigare haft 37,5 procent, är det ingenting som säger att denna siffra bör stå sig i framtiden.

Vi har försökt avväga siffran efter våra bedömningar och kommit fram till att kommunerna utöver marken borde biträda med något för de mycket stora fördelar, som kommunen får genom att flygfältet anses som ett primärflygfält. Vi har då stannat för ett bidrag av 25 procent. Detta framgår av reservationen c 2, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Den proposition, som behandlas i det statsutskottsutlåtande som är före i kammaren, bygger på 1963 års luftfartsutrednings betänkande. I propositionen har departementschefen i huvudsak anslutit sig till utredningens förslag, och utskottets hemställan överensstämmer med vad som förordas i propositionen.

Det framgår av föreliggande handlingar bland annat — och jag vill dröja vid det ett ögonblick — att luftfartsverket, enligt beslut av 1947 års riksdag, är ett affärsdrivande verk. Luftfarten har emellertid för varje budgetår redovisat underskott, som blivit täckta genom anslag på riksstaten. Om man räknar ränta efter fem procent på det kapital som investerats i luftfatsfonden liksom på underskotten utgör de ackumulerade förlusterna omkring 365 miljoner. Från luftfartsutredningens sida och i propositionen har man ansett, att luftfarten inte skall behöva täcka dessa förluster.

I propositionen fastslås, att luftfartsverket skall ha till uppgift för det första att förvalta och driva statliga flygplatser för linjefart, för det andra att svara för eller ombesörja civil flygtrafikledning och från säkerhetssyn-

punkt påkallad övervakning och tillsyn på primär- och sekundärflygplatser samt av det luftrum som används för civilflyg.

Det förordas, att åtgärder nu skall vidtas för att anpassa den civila luftfarten till kravet på full kostnadstäckning i enlighet med de riktlinjer för den statliga trafikpolitiken, som antogs av 1963 års riksdag. Nu föreslås dock att sådan kostnadstäckning inte skall krävas omedelbart av luftfartsverket. Därför skall enligt förslaget ett driftsbidrag tills vidare utgå för att täcka den brist på kostnadstäckning, som föreligger i fråga om luftfarten. Nuvarande anslag för detta ändamål skall därmed upphöra. Det totala underskottet budgetåret 1966/67 har beräknats till omkring 25 miljoner kronor. En successiv avveckling av driftsbidraget bör ske, och för nästa budgetår föreslås en minskning av bidraget med 2,5 miljoner kronor.

Såvitt jag kan förstå, har man såväl inom fjärde avdelningen som i statsutskottet varit överens om att luftfartsverket så småningom på samma sätt som andra trafikgrenar skall täcka sina egna kostnader. På vissa punkter har vi, som förut nämnts, emellertid inte kunnat uppnå enighet. Det har främst varit frågan om handhavandet av ramptjänsten som förorsakat olika meningar.

Luftfartsutredningen framhöll i sitt betänkande att luftfartsverket i syfte att nedbringa underskottet på luftfatsfonden i största möjliga omfattning borde komplettera den till flygtrafiken knutna verksamheten med annan verksamhet, som indirekt an knyter till denna trafik. Efter att ha berört de regler som gäller för den av luftfartsverket bedrivna ramptjänsten — den tjänsten har ju bedrivits också av vissa flygföretag — och klareringstjänsten anför utredningens följande: »Enligt luftfartsutredningens mening är ramptjänsten en verksamhet som naturligt bör ankomma på luftfartsverket i den mån verket ej an-

ser förenligt med dess intressen att överlåta den på annan företagare.» Så tillade man: »Sådan överlåtelse bör främst ske till svenska flygföretag och avtal härom träffas mellan luftfartsverket samt SAS och LIN.»

Till utredningens uppfattning att ramptjänsten bör ankomma på luftfartsverket har departementschefen anslutit sig i propositionen, men han har inte ansett det lämpligt att man uttalar sig för en begränsning av verkets möjligheter att träffa avtal genom att man gör ett särskilt uttalande om avtalspartners. Nu har vi inom utskottsmajoriteten gjort ett försök — jag höll på att säga ett nästan heroiskt försök — att vinna enighet på den här punkten genom en skrivning, där vi säger att utskottet finner det naturligt att överlåtelse av ramptjänsten kommer i fråga i första hand till SAS och LIN. Vidare har vi sagt att sådan överlåtelse bör ske på skäliga villkor. Vi tycker att vi därmed hade gått motionärer och dem som eventuellt ville bli reservanter tillmötes så långt vi kunnat, men vi kunde ändå inte vinna enighet i detta avseende.

I reservationen av herr Kaijser m. fl. har anförts, att överlåtelse av ramptjänsten »i likhet med utredningens förslag må kunna ske främst till svenska flygföretag utan särskild ersättning till luftfartsverket». I reservationens kläm anger man, att överlåtelsen bör ske »enligt luftfartsutredningens förslag».

Det är ju angeläget att reservanterna upplyser om vad de egentligen syftar till med den här skrivningen. Ansluter de sig till luftfartsutredningens förslag att ersättning till luftfartsverket skall utgå för de utrymmen på flygplatserna, som disponeras för ramptjänsten, för elkraft som utnyttjas o. s. v. i de fall överlåtelse sker? Eller menar de tvärtom, att sådan ersättning inte skall utgå? I reservationen har de egentligen anslutit sig till båda dessa uppfattningar, men det blir i alla fall nöd-

Ang. luftfartsverkets organisation

vändigt för dem att i sista omgången hålla på en enda häst.

Den andra frågan som vållat bekymmer vid behandlingen i utskottet har varit frågan om undervägskostnaderna. Nu hör jag till min glädje att herr Strandberg, efter att ha moget övervägt frågan, har stannat för samma yrkande som utskottet har i denna fråga.

Jag tycker för min del att det yrkande, som utskottet ställer, ur flygföretagens synpunkt inte kan anses innebära någon försämring i förhållande till vad luftfartsutredningen hade föreslagit. Luftfartsutredningen sade ju, att frågan om hur dessa kostnader skall täckas bör prövas före den 1 juli 1972. Nu har departementschefen visserligen sagt att undervägskostnaderna bör betalas av luftfarten, och det ingår ju i själva principen om kostnadstäckning att så skall ske. Men på vilket sätt det skall ske bör enligt propositionen närmare övervägas, när man har fått resultatet av den internationella taxekonferensen klar. Utskottet har emellertid gått längre och sagt, att utskottet inte vill uttala sig om, när och hur man över huvud taget skall ta ut dessa undervägskostnader.

Vi har i utskottet alltså kommit till denna uppfattning, och jag skall endast tillägga en sak. I luftfartsutredningen satt bl. a. herr Bengtsons egen partivän i andra kammaren, herr Gustafsson i Kårby. Han har ju helt anslutit sig till det förslag angående ramptjänsten som luftfartsutredningen har lagt fram. Luftfartsutredningen var nämligen enig om sitt förslag.

Jag skall så bara säga några ord om de kommunala bidragen. Bl. a. herr Torsten Hansson har framhållit, att kommunförbunden i detta avseende har haft en annan uppfattning än föreliggande förslag. Men det framgår ju av Kungl. Maj:ts proposition att utredningens förslag om kommunala investeringsbidrag, som gick ut på att 50 procent av anläggningskostnaderna bör utgå i

Ang. luftfartsverkets organisation

anslag till primärflygplatser, tillstyrks utan erinran av bl. a. luftfartsverket, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Skaraborgs, Västmanlands och Norrbottens län, affärsverksutredningen, näringslivets trafikdelegation, LO, LIN och Svensk pilotförening. Alla dessa olika organ har tillstyrkt ett kommunalt investeringsbidrag på 50 procent. I propositionen föreslås 37,5 procent.

Om jag förstår herr Torsten Hansson rätt, har han räknat ut att eftersom en del kommuner har betalt 50 procent och eftersom kommunförbunden föreslår att ingenting skall utgå och 25 är någonting mitt emellan 50 och 0, så bör 25 procent utgå i bidrag.

Det är klart att man kan ha olika meningar om hur stor denna bidragsprocent skall vara. Men det är ändå så, att det fortfarande finns orter som pressar på och kräver att få ett flygfält. Man kan väl inte tänka sig annat än att sådana kommuner, om de inte vill bidra ungefär på det sätt som är föreslaget här i propositionen, får vänta på sin flygplats så mycket längre. De kanske får vänta till dess man har kommit så långt, att luftfartsverket något så när bär sig, ty man kan ju inte räkna med att det plötsligt blir ett så mycket större utrymme inom statsbudgeten för dessa ändamål därför att kommunerna börjar neka att betala sådana här bidrag.

Vidare är det ändå så, som har nämnts förut, att sådana här bidrag har utgått i en rad olika fall. Det finns även avtal om sådana bidrag. Såvitt jag vet har Göteborgs stad genom sina representanter undertecknat ett avtal, som innebär att Göteborgs stad skall bidra med 37 1/2 procent. Jag tycker att man bör hålla på vad man där har varit med om att besluta.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta mitt anförande längre. Jag ber att på alla punkter få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr HANSSON, TORSTEN, (s):

Herr talman! Utskottets värderade talesman har räknat upp en hel rad remissinstanser, som finns citerade i propositionen. Jag kan tyvärr inte räkna upp dem som inte finns citerade. Jag vet personligen bara om en, som har en helt annan uppfattning än de remissinstanser som herr Fritz Persson räknade upp och vilkas engagemang i flygplatsfrågorna man möjligen kan ifrågasätta. Emellertid tycker jag inte att man på det sättet skall tillämpa majoritetsprincipen när det gäller remissinstanserna.

Sedan vände herr Fritz Persson litet grand på mina synpunkter i fråga om storleken av det kommunala bidraget. Han sade att man kan resonera om olika nivåer. Jag har egentligen bara förklarat att man inte gärna kan på ett vettigt sätt resonera om att någon av dessa nivåer skulle vara riktigare än den andra; det enda man kan föra ett principiellt och meningsfyllt resonemang om är huruvida nivån skall vara noll eller över noll.

Om inte kommunerna vill bidra, säger herr Persson, får de vänta tills luftfartsverket bär sig. Det skulle vara ganska beklagligt om man behövde vänta med flygplatsbyggen tills luftfartsverket inte bara bär sig, utan också ger sådana överskott att verket kan bidra till miljoninvesteringar! Här gäller det inte att luftfartsverket skall bära sig så att det kan överta kommunernas engagemang, utan frågan gäller helt enkelt om vi här i riksdagen bör besluta att man från statsutgifterna skall övervältra utgifter på kommunerna i denna form.

Avslutningsvis säger herr Fritz Persson att Göteborgs stad har undertecknat ett avtal. Detta är alldeles riktigt, jag känner till det. Jag vet också i vilken situation staden fick underteckna avtalet och med vilka reservationer för framtiden man gjorde detta.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Det verkar som om herr Fritz Persson betraktade flygplatserna

uteslutande som lokala inrättningar, där kommunerna ensamma hade ett intresse. Detta påminner ganska mycket om hur det gick till när järnvägarna byggdes här i landet och järnvägsbolagens representanter for runt till kommunerna och fick dem att teckna aktier, med påföljd att järnvägen kom att slingra sig från den ena socknen till den andra och vi fick den struktur på järnvägsnätet, som vi sedan har haft ett sådant besvär med. Det är ändå inte meningen att vi skall bygga upp vårt luftfartsnät efter sådana principer, utan vi bör väl ha en riksplanering. Kommunikationsministern har — som jag tycker med rätta — gjort sig till talesman för en riksomfattande planering på andra områden. Den är någonting som vi bör tillämpa också när det gäller flygtrafiken.

Man kan inte resonera bara om de små flygplatserna, utan det är ett önskemål att inordna de stora utrikesflygplatserna i samma system. Dessa stora flygplatser betjänar inte bara en stad med kringliggande landsbygd utan stora regioner i landet. Jag sade att Arlanda betjänar hela norra och mellersta Sverige — om man skall flyga t. ex. från Kiruna ned till kontinenten måste den flygresan gå över Arlanda — och därför kan det sägas att Arlanda betjänar även Kiruna. På samma sätt är det med övriga flygplatser som har utrikestrafik. Beträffande dem kan man inte tillämpa det »sokentänkande» som herr Fritz Persson gjort sig till talesman för.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Herr Tistad får väl ändå lov att erkänna att vad utredningsmannen herr Norlin anförde i sin reservation till utredningen är alldeles riktigt. Kommunens bidrag är ingen subvention, säger han, utan en affärsmässigt betingad utgift för vissa förmåner som den kommunen får i och med att en flygplats förlägges inom kommunen. Det är alldeles klart att den kommunen och de orter, som har flygplatsen i sin

Ang. luftfartsverkets organisation närhet, på olika sätt drar största nyttan av anläggningen, inte bara på grund av närheten till flygfältet utan på många, många andra sätt. Det vet säkert också herr Tistad lika bra som jag.

Sedan skall jag inte diskutera så mycket med herr Hansson heller. Jag vet inte vilken press Göteborgs stad varit utsatt för vid förhandlingarna om bidrag eller vad som därvidlag passerat, men vid alla avtalsförhandlingar är det ju så att parterna pressar varandra; och när man skrivit under ett avtal är saken klar.

För min del tycker jag att de, som nu är opponenter beträffande de kommunala bidragen, i stället borde uttrycka sin tacksamhet till departementschefen, som frångick utredningens förslag och sänkte bidragsprocenten från 50 till 37,5 procent. Det är ändå 62,5 procent av anläggningskostnaderna som fortfarande kommer på staten. Jag tror att procentsiffrorna är väl avvägda.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Herr Fritz Persson ställde en fråga rörande reservationen i den del som gäller ramptjänsten. Han menade att vi tydligen inte riktigt visste vad vi ville.

Jag ber att få hänvisa till s. 9 i utlåtandet, där vi säger: »Av angivna skäl... finner utskottet angeläget att överlåtelse av ramptjänsten i likhet med utredningens förslag må kunna ske främst till svenska flygtrafikföretag utan särskild ersättning till luftfartsverket.»

Jag har inte i den meningen lagt in den tolkning, som herr Persson vill göra gällande. Jag vill inte påstå att begreppet »utan särskild ersättning till luftfartsverket» är i enlighet med utredningens förslag. Har jag därmed förtydligat mig, så att vi kan vara överens om innebörden av vår skrivning? Uttrycket »utan särskild ersättning» avser att förhindra en sådan metodik att man från monopolföretagets sida säger: »Om

Ang. luftfartsverkets organisation

ni skall få överlåtelse, så kostar det så och så mycket!» Det är den metodiken vi har motsatt oss.

Herr Persson åberopar ett flertal remissinstanser i olika sammanhang. Varför åberopar inte herr Persson också remissinstansen statskontoret när det gäller ramptjänsten? År 1963 sade statskontoret, att verksamheten borde utgå ur luftfartsverket. I yttrandet över 1964 års luftfartsutredning säger statskontoret samma sak, nämligen att luftfartsverket icke bör ha hand om denna verksamhet.

Herr HANSSON, TORSTEN, (s):

Herr talman! I fråga om förhandlingarna beträffande Torslanda är väl inte kammarens ledamöter ovetande om att man från Göteborgs sida har spjärnat emot udden med näbbar och klor under en lång tid. När man fann situationen olidlig och ansåg sig nödsakad att — för att över huvud taget få ärendet i gång — acceptera den uppgörelse som här skisserats skedde det under ett klart uttalande av förbehållet, att Göteborgs stad från sin sida icke medger att uppgörelsen får åberopas som prejudikat i framtiden.

Sedan nämndes här den utredningsman som talat om att det här är fråga om en affärsmässig investering. Ja, det är kanske inte riktigt på den bogen som vår kritik beträffande formerna för verksamheten har legat. Hade man rent generellt i fråga om trafikpolitik talat om affärsmässiga investeringar hade kanske Göteborg suttit vid förhandlingsbordet också beträffande den centralstation som vi sedan tjugu år tillbaka har önskat oss.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Till herr Hansson vill jag säga att riksdagen helt enkelt har beslutat om riktlinjer för den statliga trafikpolitiken. Beslutet innebär att det skall vara fråga om en affärsmässig be-

driven trafik, d. v. s. att varje trafikgren skall betala sina egna kostnader.

Jag vet mycket väl att Göteborgs stad har spjärnat emot; för några år sedan hade vi en diskussion här i kammaren i den frågan. Men Göteborgs stad spjärnade inte bara emot utan nekade helt enkelt att underhandla med kommunikationsdepartementet; staden förklarade att »nu underhandlar vi inte längre!»

Jag kom här att tänka på en historia om en stockholmare, som var i Göteborg och som sade till en göteborgare: »När vi tänker på er göteborgare tänker vi alltid på något särskilt, såsom sell och feskaffär eller något liknande. Vad tänker ni på när ni tänker på oss?» Svaret blev: »Vi tänker aldrig på er!» Men den gången ville göteborgarna inte ens tala med representanterna för kommunikationsdepartementet här i Stockholm. Avtalet är dock nu träffat och om riksdagen — vilket jag förutsätter — beslutar om kommunala bidrag på 37,5 procent är saken klar.

Vidare vill jag säga till herr Strandberg, att jag inte kan tolka vad som är skrivet i den aktuella reservationen på annat sätt än att reservanterna så att säga har ställt sig på två ben. I deras reservation uttalas nämligen följande: »Av angivna skäl och inte minst med hänsyn till de av motionärerna åberopade säkerhetsaspekterna finner utskottet angeläget att överlåtelse av ramp-tjänsten i likhet med utredningens förslag må kunna ske främst till svenska flygtrafikföretag utan särskild ersättning till luftfartsverket.» I klämman yrkar man däremot, »att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 732 och II: 914 såvitt nu är i fråga, uttala att överlåtelse av den s. k. ramp-tjänsten skall kunna ske främst till svenska flygtrafikföretag i enlighet med 1963 års luftfartsutrednings förslag.»

Det sistnämnda förslaget innebär emellertid att ersättning skall utgå. Såvitt jag kan förstå är det två olika meningar man härvidlag företräder. Jag tycker att man tydligare borde ha klar-

gjort för kammarens ledamöter vad man egentligen avser med denna skrivning innan de har att gå till omröstning.

Herr HANSSON, TORSTEN, (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Fritz Persson, att jag som göteborgare inte har något emot att tänka på honom — som kronobergare!

Att däremot behöva gruva sig över vad detta beslut kan komma att innebära i form av oväntade eller i varje fall av kommunen okontrollerade bidragskrav från Stockholm är väl något som till och med en göteborgare skall ha rätt att slippa.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Bakom föreliggande proposition ligger en parlamentarisk utredning som är i stort sett helt enhällig. Det föreligger en på många punkter mycket samstämmig remissopinion och ett i grundfrågorna egentligen enhälligt utskottsbetänkande.

Det är glädjande för luftfarten när den nu tar plats bland sina äldre kolleger i en rationell trafikpolitik. Det gläder också mig på det sättet att jag kan fatta mig kort.

Jag skall säga några ord om det kommunbidrag som vi nu diskuterar. Efter dagens debatt kan det ju framstå som något av ett göteborgsbidrag.

Det har under debatten framhållits, att staten principiellt skall betala alla trafikmedel på samma sätt som gäller för vägar och järnvägar, och man har givit intrycket att det nu förhåller sig så. Men så förhåller det sig inte alls! Det är inte staten ensam som betalar ett lands hamnar, inte heller lokaltrafiken eller väg- och gatubyggnader i städerna, utan det förekommer varierande typer av samverkan mellan staten och kommunerna på detta område.

Att hävda att det redan nu är staten som betalar alla de grundläggande investeringarna för kommunikationerna

Ang. luftfartsverkets organisation

stämmer alltså inte med verkligheten. Denna princip kan man således inte åberopa sig på om man inte vill genomföra den konsekvent över hela fältet med såvitt jag förstår orimliga följder.

Luftfartsutredningen har föreslagit 50 procents kommunbidrag — med undantag för Arlanda — medan jag föreslår 37 procent. Även om jag kanske inte förväntade mig att de närmast berörda skulle stå med palmer i händerna och hylla detta förslag, tyckte jag i alla fall att det var relativt välvilligt. Man har emellertid ändå tyckt att det är för högt tilltaget.

I grunden ser jag detta som en fördelningsfråga, ty det är alldeles uppenbart att de människor som bor kring de stora flygplatserna i landet ändå har den största nyttan av dessa. De innebär en stimulans för bygden, innebär snabbare kommunikationer utåt o. s. v. Visserligen kan man, om man bor någonstans i Västerbottens lappmarker, ta bussen till Umeå och sedan flyga till Bromma och sedan ta bussen ut till Arlanda och därifrån fara till utlandet — på det sättet är man med och njuter av Arlanda. Men det är ändå en viss skillnad gentemot en storstadsbo.

Vidare är det så, att de som har den största nyttan av denna service också har den största betalningsförmågan. Förslaget här innebär att kommunerna i de regioner, där flygplatserna ligger, får vara med och betala en del, medan staten slår ut det övriga på alla skattebetalare och tar den delen. Det betyder ju ingenting annat än att de människor, som har den minsta direkta nyttan av dessa investeringar och som dessutom har den generellt sett sämre betalningsförmågan, till en del slipper att vara med och betala.

Jag ser alltså detta som en fråga om fördelning mellan stad och landsbygd och mellan olika regioner av landet. I det här fallet kan så uppenbara rättviseskäl åberopas för en sådan fördelning, att jag tycker att de är det avgörande. Om man fortsätter och bygger ut och

Ang. luftfartsverkets organisation

rustar upp i göteborgsområdet, får människorna i göteborgsregionen vara med och betala litet mera för detta än de som bor i glesbygdssområdena i översta Norrland. Det har de råd med, och de får också den allra största glädjen av utbyggnaden.

Jag är ledsen om jag tvingas ta herr Wåågs ur en villfarelse, men det föreligger faktiskt inte något beslut om att inrätta en flygplats på Saltholmen. Det är en missuppfattning. Herr Wååg föreslog att man med hänsyn till detta beslut skulle kunna lägga Malmö flygplats i Kristianstad. Jag konstaterar att detta är någon neddämpning av ambitionerna. Herr Wåågs värderade företrädare på kristianstadsbänken, herr Nils Elowsson, ville lägga Kastrup i Åhus. Det var ju litet värre ändå!

Herr **HANSSON, TORSTEN**, (s):

Herr talman! Man skall väl som enkel kammarledamot akta sig för att blanda sig i ett flerfrontskrig på det sätt som jag nu med berätt mod gör. Men efter herr statsrådet Palmes inlägg känner jag mig tvungen att göra det.

Kommunikationsministern tillförde inte något nytt till den principiella debatt, som jag har fört om de kommunala bidragen. Han sade att staten inte betalar konsekvent för de trafikpolitiska åtgärderna; han tog upp frågan om hamnarna och om gator och vägar inom kommunerna. Jag har heller inte lagt diskussionen på den bogen. Jag har sagt att kommunerna inte skall bidra till flygplatserna i den form som här har berörts — att de rimligen inte skall betala allt — men att själva formen för dessa lån med ovissh amortering och återbetalning är helt felaktig och att formen för att ålägga kommunerna dessa stora åtaganden är diskutabel.

Herr statsrådet försöker att göra detta till en ren göteborgsfråga. Vi har på senare tid mest varit hårdhänt konfronterade med varandra om dessa ting, men om jag återoppar statskontoret som

en av de mest vägande remissinstanserna så är vi inte direkt bortskämda med att det tillvaratar göteborgsintressena. Jag tror inte man skall se det ur den synvinkeln. Det är helt enkelt en fråga om att man här avser att ålägga kommunerna ett åtagande.

Vi fattar många beslut i detta hus om att kommunerna har åtaganden att fullfölja. Vi har skolväsendet, vi har sjukhusväsendet och mycket annat, men det sker i sådana former att kommunerna kan delta i planeringen och att de både storleksmässigt och tidsmässigt kan planera de investeringar, det är fråga om, så att de ryms inom en kommunal budget och så att de ryms inom lånemöjligheternas ram och inom rimliga skattegränser. Jag tror inte att det finns någon kommun här i landet — vi skall inte bara uppehålla oss vid Göteborg — där kommunalmännen är beredda att säga, att kommunalskatten ligger på en nivå där det fortfarande finns utrymme för de höjningar som kan erfordras i ett sådant här engagemang.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Eftersom kommunikationsministern ville göra gällande, att det här endast var fråga om ett göteborgsbekymmer, vill jag gärna säga att han nog har missuppfattat detta. Det är även ett malmöbekymmer.

Vi har i Malmö tyckt att kommunen har blivit hårt drabbad genom den andel som vi får betala till det nya flygfältet som det föreligger avtal om. Staten har använt ganska hårda bandage i sin framfart med kommunen så till vida, att dåvarande kommunikationsministern framtvängde en uppgörelse genom att utnyttja Kungl. Maj:ts prerogativ på ett annat ovidkommande område, nämligen att vägra fastställelse av stadsplanen för Rosengårdsstaden.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! När statsrådet Palme hänvisar till att hamnar, anordningar

för lokaltrafik och städernas gator betalas av kommunerna, så undrar jag om jämförelsen är riktigt rättvisande. När det gäller dessa sistnämnda saker är det fråga om helt lokala trafikordningar. Flyget är ju inte en lokal utan en interlokal och i vissa fall t. o. m. internationell trafikform.

Vad gäller kommunernas engagemang i hamnarna är det väl inte obekant för statsrådet Palme, att detta har lett till en överkapacitet i vårt hamnväsende som man inte kan säga är riktigt lycklig ur samhällsekonomisk synpunkt. En utredning sysslar för närvarande med frågan om hur man skall kunna styra hamnväsendet in i vad jag skulle vilja kalla mera sunda banor. Så det kommunala allenarådandet på hamnväsendets område kommer kanske inte att vara alldeles oanfränt när den utredningen lagt fram sitt resultat.

Det är naturligtvis en mycket vacker tanke att människorna i en region, som har nytta av en flygplats, skall betala litet mera än människorna i glesbygderna, som inte har samma nytta av flygplatsen. Tyvärr är möjligheterna att genomföra denna vackra tanke mycket små. Om vi tänker oss göteborgsregionen, som statsrådet tog som exempel, så är det hittills bara Göteborgs stad som blivit krävd på pengar. Men göteborgsregionen omfattar ett rätt stort område som ligger inom Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län och Hallands län. Om man skall förmå människorna i dessa län att betala blir det väl så att man av bekvämlighetsskäl vänder sig till landstingen. Då frågar jag mig om man inte får lika stora orättvisor inom landstingsområdena. Människorna i Nordbohuslän, Dalsland och södra Halland har mycket mindre nytta av Göteborgs flygplats än de som bor i Göteborgs förorter. Då får man samma orättvisor igen.

I fråga om anordningar som staten skall betala har man väl ofta större nytta av dessa i de kommuner där de är belägna. Vi kan tänka på t. ex. National-

Ang. luftfartsverkets organisation
museum som betalas med statliga medel — visst har stockholmarna mycket större nytta av detta! Vi kan inte konsekvent tillämpa en fördelningsprincip som uteslutande tar hänsyn till nyttan. Vi har inte nog fina instrument för det. Annars erkänner jag att tanken är vacker.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! På en punkt kan jag inte riktigt hålla med statsrådet Palme. Det var närmast när han använde uttrycket att även de som hade den minsta direkta nyttan av en flygplats skulle vara med och betala. Det är väl så, åtminstone för den flygplats som ligger närmast min hemort, att alla inom det området har stor nytta av flygplatsen — även de människor som aldrig flyger — helt enkelt därför att utan flyget skulle våra storindustrier och även mindre industrier befinna sig i ett minst sagt bekymmersamt läge som skulle inverka menligt på hela bygden om inte dessa möjligheter fanns. Även de människor som aldrig flyger har alltså indirekt stor nytta av att det finns en flygplats tillgänglig framför allt ur industrins synpunkt.

Efter den lilla anmärkningen tycker jag mig ha anledning att uttrycka en beundran för statsrådet Palme som nu har prutat ned kommunernas insatser till 37,5 procent. Hans företrädare i ämbetet underhandlade med Örnsköldsvik om en flygplats. Han talade en gång om att staten byggde flygplatser åt kommunerna. Jag gjorde då den invändningen att det var precis tvärtom — att det var kommunerna som byggde flygplatser åt staten — därför att när vi fick vår flygplats betalade kommunen 80 procent av kostnaderna och staten 20 procent. Vi hade varit utomordentligt tacksamma om vi kommit undan med 37,5 procent — ungefär hälften av vad vi fick betala. Jag tycker i varje fall att man är inne på rätt väg.

Ang. luftfartsverkets organisation

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag hoppas att herrar Tistad och Hansson noga åhörde vad herr Andersson anförde nu på slutet. Vår lilla meningsskiljaktighet måste ha berott på att jag har uttryckt mig otydligt. Jag har exakt samma mening som herr Andersson, nämligen att det är ett påtagligt värde för en bygd som helhet — även för dem som inte flyger — att ha tillgång till flygplats.

Hamnar och kommuner — herr Tistad sade att det var främst lokaltrafik som tillgodosågs med kommunala bidrag, men i Göteborgs hamn är det väl inte fråga om lokaltrafik. Skulle jag viska något sådant skulle jag inte våga visa mig i Göteborg mera. Där har man i hög grad en internationell trafik, och jag tror också att man måste rationalisera hamnväsendet, men det tyder snarare på att kommunerna, trots att de har fått betala detta helt och hållet själva, expanderat så oerhört på området. Det skulle inte tyda på att de skulle stå inför sådana fullkomligt olösliga bekymmer när det gäller flygplatserna.

Herr Hansson klagar på att jag inte vill diskutera principer i tillräcklig omfattning — detta vore ju en principiell fråga. Det var enligt statskontoret fråga om lån från kommunernas sida. Jag kan inte dela den terminologi som statskontoret här har använt. Man kan säga att det är fråga om en kapitalsubvention, som man tillmäter ett betydande ekonomiskt värde och som man möjligen kan få återbetalad på längre sikt. Men det är klart att detta inte är i första hand ekonomisk teori. Jag tror därför att jag gör en välsignelsebringande gärning om jag från de luftiga principerna för tillbaka debatten till mycket praktiska realiteter, och det betyder att när man får med ett kommunbidrag så finns det ett stimulansskäl, ett engagemangskäl för detta, men i grunden är det en fördelningsfråga.

Herr HANSSON, TORSTEN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Till det sista påståendet att kommunbidragen är en fördelningsfråga snarare än en stimulansfråga vill jag säga att jag hoppas att fördelningsaspekten inte skall leda till att våra flygfält byggs ut bland de kommuner som man tycker har den största skattekraften. Trots vad statsrådet Palme säger är det fråga om att i landet åstadkomma ett flygnät som gagnar landets struktur och ekonomiska utveckling över huvud taget.

Herr Palme har aldrig sagt något ofördelaktigt om Göteborgs hamn, och även ur andra synpunkter är han fortfarande välkommen dit. Några luftiga resonemang skall vi emellertid inte föra. Vi håller oss fortfarande på marken när vi resonerar om flygfälten, och på den fasta marken står givetvis statskontoret när det nämner en sak vid dess rätta namn. Jag kan inte inse annat än att denna uppläggning på luftfartsverket som skall leda till att flygplatserna så småningom bär sina egna kostnader också måste innebära att luftfartsverket inom sina egna kostnader får bidra till den rimliga vinst på investeringarna i flygfältsanläggningarna som diskuterats i detta sammanhang. Då är det väl också rimligt att säga att den vinsten inte bara skall stanna hos staten, vilket skulle vara konsekvensen om man talar om att detta är en kapitalsubvention från kommunerna till staten, utan att den fördelas bland bidragsgivarna.

Herr TISTAD, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsn att jag uttryckt mig så illa att statsrådet Palme fått den uppfattningen att jag ansåg att hamnar var anordningar uteslutande för lokaltrafik. Jag sade i själva verket att anordningar för lokaltrafik inte var direkt jämförbara med flygplatser och att det var onödigt att resonera om det. Sedan förde jag ett särskilt resonemang beträffande hamnarna. För

att jag, som har min yrkesverksamhet i nära anslutning till Göteborgs hamn, över huvud taget skall kunna återvända från riksdagen, måste jag ta risken att förlänga debatten för att klargöra detta. Jag passar då på tillfället att ännu en gång säga, att jag inte tror att det vore lyckligt att de speciella förhållanden som råder beträffande hamnarna på grund av den starka kommunala konkurrensen skulle överföras till luftfarten.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag vill bara i en detalj blanda mig i debatten. Statsrådet Palme har pedagogiskt skickligt vid ett par tillfällen nu omtalat för oss att denna fråga är en fördelningsfråga, och därom kan vi kanske alla vara rörande ense. Men vilken är statsrådets fördelningsprincip? Jo, säger statsrådet, det är en rättvisefråga när man skall fördela kostnaderna. De som bor så att de har nytta av en sak skall betala litet mer än andra människor i landet.

Det är klart att alla frågor har ett inslag av rättvisefråga, och jag vill ingalunda skjuta den aspekten åt sidan. Men jag undrar om man ändå inte, när man från regeringens sida bedömer sådana här frågor, i främsta rummet bör och måste ställa en annan fråga, nämligen: På vad sätt befordrar vi bäst en utveckling av våra flygplatser, en förbättring av våra flygkommunikationer?

Vi har lagt på kommunerna mycket stora kostnader under senare år. Därför ställer jag mig tveksam till om det verkligen är rimligt att ta den fördelning som statsrådet Palme här har föreslagit. Detta är faktiskt en bedömningsfråga, där man inte kan säga att den ene har rätt och den andre har fel. Jag är riksdagsman från Göteborg och har en stor del av mitt hjärta kvar där, men jag bor i en annan stad, Borås, som jag också är mycket fästad vid. Göteborg har en flygplats. Borås borde

ha fått en flygplats. Jag begär dock naturligtvis ingenting annat än att statsrådet Palme och regeringen vid sina bedömningar frågar sig: Hur gagnar vi ur hela samhällets synpunkt bäst en utveckling av flygkommunikationerna? Det är här mina tvivel uppstår: fråga är om vi inte belastar kommunerna för hårt när vi redan har lagt så mycket annat på dem.

Jag vill ändå, när statsrådet Palme har sagt att det är rättvisan som är avgörande, ställa en liten fråga till honom. Herr Palme har åstadkommit en mycket elegant finslipning vid sin avvägning av hur mycket kommunerna skall betala och hur mycket staten skall bidra med ur rättvisesynpunkt. Hur har statsrådet kunnat använda detta instrument så fint att han kan säga att just 37,5 procent är den riktiga siffran — i motsats till utredningens 50 procent? För den som tidigare inte är insatt i ärendet är det nämligen litet svårt att läsa ut hur utredningen kommer till 50 procent. Kunde jag få en ytterligare förklaring, utöver vad handlingarna innehåller, på hur man kan veta att just denna procent är den riktiga från rättvisesynpunkt, skulle jag vara herr statsrådet mycket tacksam.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Detta är en mycket intressant debatt. Man säger att det är en vacker tanke och att det är väldigt fina rättvisepprinciper som jag företräder. Men, undrar man, hur kan jag vara tvärsäker på att den absoluta rättvisan och att den absoluta skönheten uppnås. Det kan jag naturligtvis inte vara säker på. Jag kan inte veta exakt vad det är. Men siffran 37,5 procent är ju frukten av mångårig praxis. Man har kommit fram till att 37,5 procent är ungefär vad båda parter tål. Efter förhandlingen har man sagt att detta inte prejudicerar för framtiden. Eftersom detta har gällt de stora flygplatser-

Ang. luftfartsverkets organisation

na, har vi inte ansett det rimligt att de små flygplatserna skall betala mer. Därför har vi sänkt den nu föreslagna andelen för de små flygplatserna till 37,5 procent. Jag gör inte anspråk på den absoluta rättvisan eller den absoluta skönheten, men det är en rimlig avvägning, tror jag.

Ett vänligt ord till herr Jacobsson, som jag glömde förut. Det var bara göteborgstalare uppe, och därför såg det ut som ett göteborgsbidrag, men Malmö har också varit med. Det förhållandet att Malmö så att säga har sin plåga bakom sig — vi har gjort upp om hur det skall vara med den nya flygplatsen i Malmö — kanske gör att man där ser mera förståelsefullt på denna problematik. Det vore ingenting att vinna för Malmös del att nu, när Malmö just gjort upp om 37,5 procent, sänka denna procentsats mycket kraftigt.

Som ett faktum i detta sammanhang kan jag också nämna att på detta sätt blir Malmö, Göteborg och Stockholm helt likställda på detta område.

Herr Ernulf säger att det viktigaste väl ändå inte är rättvisan utan en god utveckling av flygplatsnätet här i landet. Ja visst, men jag tror man kan få denna goda utveckling av flygplatsnätet genom en konstruktiv samverkan mellan staten och kommunerna. Skulle det exempelvis bli aktuellt med ett större flygplatsbygge i Västsverige, då har staten sitt intresse, göteborgarna sitt och säkert boråsarna också sitt intresse — vilket underbart fält för en konstruktiv samverkan!

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet Palme har ersatt sitt vackra rättviseresonemang med att hänvisa till rådande praxis, vilken han anser ger en rimlig avvägning. Nåja, då är vi nere på jorden igen. Båda vill vi främja flyget, men vi kan inte övertyga varandra om hur vi skall göra det. Jag beklagar person-

ligen att man lägger så stor börda på kommunerna. Jag tror att en annan procentsats vore bättre för att främja utvecklingen av flyget, men herr Palme har en annan bedömning. Vi kan bara konstatera att när vi nu har kommit in på de praktiska bedömningsfrågorna, skiljer sig våra åsikter åt, och då tjänar det naturligtvis inte mycket till att förlänga debatten.

Herr HANSSON, TORSTEN, (s) kort genmäle:

Om detta är min sista replik, herr talman, får jag väl tacka.

Jag skulle bara vilja säga att det är bra att det rättviseresonemang som herr Ernulf drog upp avförs från debatten, ty det vore rätt svårt att hävda när man betraktar frågan historiskt. Många ganska belastade kommuner i Norrland har fått vara med i det skede när man från statsmakternas sida inte nöjde sig med 37,5 procent utan ville ha 50.

Slutligen vill jag bara säga att jag sätter stort värde på att debatten kunnat föras här i kammaren på denna nivå. Det gör att man inte behöver ta till sådana beskrivningar på uppgörelsen kring 37,5 procent som nyligen har använts i medkammaren, där man talat om oanständiga förhandlingsmetoder.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag skall över till medkammaren direkt efter detta. Jag hoppas att herr Hansson inte har försökt skrämma mig inför detta.

Självfallet har inte rättvisefrågan avförts från dagordningen. Herr Ernulf har bara konstaterat att man möjligen kan se rättvisan på annat sätt i Borås och Göteborg än t. ex. uppe i Norrland. Men att det är en rättvisefråga som ligger i botten är det ingen som helst tvekan om.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Sedan skönheten nu har kommit till byn och man har kommit in på ganska subtila rättvisefrågor, skall jag inte säga mycket i denna replik. Jag skall bara än en gång understryka att det borde ha varit angeläget för reservanterna att ange vad de menar, när de först säger att överlåtelse av ramptjänsten skall ske utan särskild ersättning till luftfartsverket och sedan säger att man skall gå på luftfartsutredningens förslag, som innebär att ersättning skall utgå. Vad menar man; det ena eller det andra eller båda delarna?

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag kan inte finna av luftfartsutredningens betänkande att utredningen uttalat sig på det sätt som herr Persson velat göra gällande. Då jag emellertid inte i mitt förra anförande kunnat förklara för herr Persson vad jag menar, anser jag mig inte böra upp- ta kammarens tid med att ånyo ge mig in i polemik med honom.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets förevarande utlåtande komme att framställas först särskilt angående envar av punkterna I—III samt där- efter särskilt rörande utskottets hem- ställan i övrigt.

I fråga om punkten I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med a betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen pro- positioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. luftfartsverkets organisation

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 65.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Bengtson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. luftfartsverkets organisation

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bengtson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 45.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Wallmark* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja; å omröstningstavlan hade han dock utmärkts såsom frånvarande.

Med avseende å punkten III, anförde nu herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Peterson, Eric Gustaf*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Edström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Strandberg*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med c 2 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga det samma till kontraproposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraproposition antaga bifall till herr Eric Gustaf Petersons yrkande.

Herr *Strandberg* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 107 punkten III antager det förslag, som innefattas i den av herr Edström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med c 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 27.

Därjämte hade 72 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

Herr *Wallmark* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej; å omröstningstavlan hade dock angivits, att han avstode från att rösta.

I följd av utgången vid voteringen om kontraposition uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107 punkt III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Edström* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 41.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

 Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delning av byggnadsstyrelseorganisationen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till plan- och byggnadsväsendet ett anslag av 13 509 000 kronor. Vidare hade Kungl. Maj:t under fonden för förslag till statsverket föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna till Förskott till vissa plankostnader m. m. ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 61, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 17 mars 1967, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer för en uppdelning av byggnadsstyrelseorganisationen, *dels* besluta, att den 1 juli 1967 skulle inrättas ett statligt verk med namnet statens planverk i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet förordat, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att föra upp tjänster på löneplan C på personalförteckning för statens planverk i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagit, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar, som fordrades med anledning av inrättandet av statens planverk, *dels* för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa a) till Statens planverk: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 604 000 kronor, b) till Statens planverk: Omkostnader ett förslagsanslag av 356 000 kronor, c) till Länsarkitektorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 906 000 kronor, d) till Länsarkitektorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 991 000 kronor, e) till Bidrag till upprättande av regionplaner m. m. ett reservationsanslag av 1 000 kronor, *dels* för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten, fonden för för-

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

lag till statsverket, under sjätte huvudtiteln till Förskott till vissa plankostnader m. m. anvisa 1 500 000 kronor.

I propositionen nr 61 hade framlagts förslag rörande delning av byggnadsstyrelsen i ett verk för styrelsens myndighetsuppgifter inom plan- och byggnadsväsendet samt ett verk för styrelsens byggande och förvaltande uppgifter. Förstnämnda verk hade föreslagits skola kallas statens planverk och sistnämnda byggnadsstyrelsen. Till planverket, som skulle sortera under kommunikationsdepartementet, avsåges överföras den personal, som nu tjänstgjorde på byggnadsstyrelsens planbyrå och tekniska byrå samt viss personal från dess administrativa byrå. I fråga om kulturhistoriska byrån inom nuvarande byggnadsstyrelsen hade departementschefen förordat, att denna — i avvaktan på ett slutligt ställningstagande till vilken myndighet som skulle svara för de uppgifter som nu handlades av byrån — till sin huvuddel skulle överföras till riksantikvarieämbetet. Vissa tjänster ansåges dock av praktiska skäl böra överföras från kulturhistoriska byrån till enheten för byggande och förvaltande uppgifter för att biträda denna enhet med den omedelbara vården av statens äldre byggnader.

I förevarande sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 747) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* (II: 934), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta 1. att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 61 såvitt avsåge inordnande av byggnadsstyrelsens kulturhistoriska byrå i riksantikvarieämbetet, 2. att den kulturhistoriska byrån skulle kvarligga inom byggnadsstyrelsen (planverket) i avvaktan på de resultat en utredning om kulturminnesvården kunde leda till;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin m. fl.* (I: 773) och den andra inom andra kammaren av herr *Tobé m. fl.* (II: 964), i vilka yrkats, att riksdagen skulle besluta att till avlöningar för det föreslagna statens planverk anvisa ett förslagsanslag av 3 900 000 kronor i stället för av departementschefen föreslagna 3 604 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkerlund* (I: 774) och den andra inom andra kammaren av herr andre vice talmannen *Cassel* (II: 962);

dels ock en inom andra kammaren väckt motion av herrar *Tobé* och *Grebbäck* (II: 963), i vilken anhållits, att riksdagen måtte besluta att giva Kungl. Maj:t till känna, att utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet snarast borde överföras till det nya verket samt att det föreslagna verket gäves benämningen statens planeringsverk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 747 och II: 934 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen II: 963, såvitt den avsåge överförande av utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet till det nya planverket, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionen II: 963, såvitt den avsåge benämningen på det nya planverket, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 774 och II: 962 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att riksdagen måtte godkänna i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 17 mars 1967 angivna riktlinjer för en uppdelning av byggnadsstyrelseorganisationen;

VI. att riksdagen måtte besluta att den 1 juli 1967 skulle inrättas ett statligt verk med namnet statens planverk i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

VII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att föra upp tjänster på löneplan C på personalförteckning för statens planverk i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

VIII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångs- anordningar, som fordrades med anledning av inrättandet av statens planverk;

IX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 773 och II: 964, till Statens planverk: Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 604 000 kronor;

X. att riksdagen måtte för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa

a) till Statens planverk: Omkostnader ett förslagsanslag av 356 000 kronor;

b) till Länsarkitektsorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 906 000 kronor;

c) till Länsarkitektsorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 991 000 kronor;

d) till Bidrag till upprättande av regionplaner m. m. ett reservationsanslag av 1 000 kronor;

XI. att riksdagen måtte till Förskott till vissa plankostnader m. m. för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Reservationer hade anförts

a) beträffande placeringen av kulturhistoriska byrån, av herrar *Kajiser, Edström, Eric Gustaf Peterson* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 747 och II: 934, besluta, att kulturhistoriska byrån skulle kvarligga inom myndigheten för plan- och byggnadsväsendet;

b) beträffande utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet, av herrar *Kajiser, Ottosson, Edström, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Bohman, Ståhl, Turcson, Nelander, Tobé* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 963, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna, att utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet snarast borde överföras till det nya planverket;

c) beträffande anslaget Statens planverk: Avlöningar, av herrar *Kajiser, Ottosson, Edström, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Bohman, Turesson* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under IX hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 773 och II: 964, till Statens planverk: Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 900 000 kronor.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**, (fp):

Herr talman! Till detta statsutskottets utlåtande nr 108 har fogats tre reservationer som jag något vill beröra.

Den första gäller placeringen av kulturhistoriska byrån inom nuvarande byggnadsstyrelsen. Departementschefen har föreslagit att den skall ligga under riksantikvarieämbetet, medan från vårt håll i en motion har yrkats att den skall ligga kvar i byggnadsstyrelsen, d. v. s. efter delningen av styrelsen hänföras till det s. k. planverket.

Ett förslag om inordnande av denna byrå i riksantikvarieämbetet framlades redan av 1962 års antikvarieutredning men mötte mycken kritik. Såväl byggnadsstyrelsen som departementschefen förordade då en allsidig utredning av

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

byggnadsminnesvårdens organisation. När nu föreslaget återkommer i proposition finns inte mycket som i sak kan ändra på tidigare ståndpunkter. Förslaget har också avstyrkts av ett flertal remissinstanser — fortifikationsförvaltningen, de hörda domkapitlen samt överståthållarämbetet och fem länsstyrelser. Byggnadsstyrelsen har själv i sitt yttrande antytt möjligheten att byrån skulle ligga kvar inom verket. T. o. m. 1965 års musei- och utställningssakkunniga, som nu skall få departementschefens uppdrag att utreda även kulturminnesvården, har avstyrkt en omplacering av byrån. Enligt min mening, som överensstämmer med reservationen, finns ingen anledning att föregripa utredningen och flytta byrån. Utskottsmajoriteten har inte heller kunnat visa bärande skäl för en omorganisation. Jag yrkar därför bifall till reservation a av herr Kaijser m. fl.

Som framhållits i motion nr 963 i andra kammaren av herrar Tobé och Grebäck pågår inom kommunikationsdepartementet en omfattande utredning beträffande utvecklingsarbetet på den fysiska planeringsområde, vilken enligt vad som uttalats omkrar till direktivskrivning för en parlamentariskt sammansatt kommitté. Den verksamhet som sålunda bedrivs synes gå långt utöver vad som enligt gammal och god tradition i vårt land bör ske inom departementen. Enligt reservanternas mening bör detta utvecklingsarbete och dessa arbetsuppgifter, givetvis fränsett själva direktivskrivningen, tillkomma det nya planverket. För övrigt är det förvånande att någon parlamentarisk utredning om planväsendet inte tillsatts, trots att saken varit aktuell i fem år och olika löften om en sådan utredning givits vid ett flertal tillfällen. Det arbete som äger rum inom departementet och som jag här har talat om bör snarast överföras till den utvecklingsbyrå som skall finnas inom det nya planverket.

Slutligen vill jag något kommentera reservation c. Såväl inrikesministern i

propositionen nr 100 som kommunikationsministern i proposition nr 61 har utförligt behandlat det industrialiserade byggandet, typgodkännandeverksamheten m. m. samt de fördelar och de besparingar som en sådan verksamhet kan leda till. Också vi inom vårt parti har anslutit oss till dessa tankegångar och tror att många fördelar står att vinna med industrialiserat byggande och långa serier. För att de bestämmelser som skall utfärdas för denna verksamhet skall hinna utarbetas så snabbt som möjligt krävs emellertid att den tekniska byrån inom det föreslagna planverket får den förstärkning på personalsidan som behövs. I sammanhanget vill vi även erinra om det sjupunktsprogram för ett intensifierat industriellt byggande som byggnadsstyrelsen har lagt fram. Kostnadsökningen har vi beräknat till 300 000 kronor.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationerna a, b och c vid statsutskottets utlåtande nr 108.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skulle vid detta tillfälle vilja säga några ord i den fråga som har aktualiserats genom motionen II: 963, en motion som givetvis också skulle ha väckts i första kammaren om inte ett misslyckande i arbetet hade förekommit.

Av oss som sysslar praktiskt med planeringsarbete i landet har den nya organisationen av byggnadsstyrelsen motsetts med ett betydande intresse. Det är närmast regionplanering som jag har haft möjlighet att ägna mig åt — jag har gjort det under flera år — och jag har då lärt mig vilka brister som finns på lagstiftningsområdet härvidlag. Jag kan som exempel nämna att när vi fick uppdraget att ordna en regionplanering i Boråstrakten ställdes vi på sin tid inför en uppgift som var rätt okänd och obeskriven. Gick man till den då gällande byggnadslagen fann man där ett fåtal rader som talade om ungefär vad

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

man skulle göra. Om man tolkade dem strikt efter bokstaven framgick det ganska klart att det uppdrag som man tänkt sig att en regionplanenämnd skulle ha egentligen syftade till att förstärka möjligheterna för den större tätort eller stad som låg i centrum för planeringen. För den som haft sitt huvudsakliga intresse inriktat på en förkovran av glesbygden var ju ett sådant uppdrag i och för sig rätt otrevligt. I samma mån som man främjar en viss del inom ett förbund av detta slag måste man ju ta någonting från de andra. Det första vi hade att göra var sålunda att sätta oss ned och så att säga ersätta den lagstiftning som fanns med ett tänkande som i huvudsak hade en något annan inriktning än vad man i lagstiftningen förutsåg. Det var naturligtvis i och för sig både nyttigt och angeläget, därför att då kom man in i de premisser som man hade att tillämpa. Men det kändes onekligen som en avgörande brist att man på denna punkt inte hade några bestämda regler att följa. Man satte i det längsta sin lit till att 1951 års byggnadsutredning, som sedan lade fram den byggnadslag som nu gäller, också skulle få i uppdrag att överse regionplaneringen angående regionplaneringen, således den översiktliga planeringen. Det fick också utredningen i sinom tid, men utredningen kom av någon outgrundlig anledning att inte ägna en enda timme åt utredningsuppdraget. När utredningen hade suttit ett antal år utan att göra någonting blev den befriad från uppdraget. Frågan har sedan dess fått ligga. Vi är fortfarande lika ovetande om regionplaneinstitutets utformning och kanske framför allt om dess målsättning, som över huvud taget inte existerar.

Vi hade emotsett att när man nu delar den gamla byggnadsstyrelsen och inrättar ett särskilt planverk skulle denna angelägna uppgift kunna lösas ganska snabbt. Den föreliggande propositionen visar emellertid att Kungl. Maj:t inte vill ge det nya planverket de uppgifter

som egentligen alldeles automatiskt borde ankomma på det utan i stället syftar till att inom kommunikationsdepartementet ha en expertutredning för dessa frågor. Vad som skall bli resultatet av detta vet jag för dagen inte.

I detta sammanhang tycker jag att det vore utomordentligt angeläget att ge planverket de resurser och de uppgifter som det egentligen skall ha och att man där verkligen kunde samla sig till uppgiften att lösa denna speciella fråga som blir alltmer aktuell för att inte säga prekär allteftersom tiden går.

Man talar nu om en riksplanering, och det är naturligtvis något gott i och för sig, men det har varit en angelägen uppgift i många år att gripa sig an med dessa frågor. Meningarna om vad en riksplanering egentligen skall syssla med och ge för resultatet är tyvärr enligt vad jag kan förstå utomordentligt delade, men från planerarnas synpunkt är det uppenbart att det framför allt skulle vara fråga om en fysisk planering, varvid resurserna fördelades efter angelägenheten av de behov för vilka de skall användas.

Men det är uppenbart att man inom ramen för en sådan riksplanering ändå inte kan underlåta att använda regionplaneinstitutet såsom varande en väsentlig lösning av dessa problem inom ett näringsgeografiskt begränsat område. Vi har inte dessa möjligheter. Vi har visserligen numera regionplaner på ett betydande antal håll i vårt land. I Stockholm är det den andra eller den tredje planen man nu lägger fram. Örebro läns landsting har genomfört en regionplanering inom sitt län, och även skåningarna regionplanerar på sitt håll genom landstingets försorg. Göteborg har en mycket stor och omfattande regionplan att arbeta med. Även boråstrakten, Sundsvall och andra städer längre uppåt landet har sådana planer.

Men såvitt jag vet av erfarenhet och från de föredragningar från dessa planarbeten som centralt förekommit framför allt vid tekniska högskolan, som

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

sysslar med dessa uppgifter från sina speciella utgångslägen, är det föga gemenskap i detta arbete. Det uppstår ständigt diskussioner och meningsutbyten huruvida den ena eller den andra vägen är riktig.

Vi hade nu väntat oss att det nya planverket skulle kunna bli en verkligt vägledande institution i detta arbete, men det är såvitt jag kan finna av propositionen nu uteslutet. Det är närmast detta förhållande som tas som intäkt för påpekanden i motion II: 963.

Det har fogats en reservation till utskottets utlåtande till förmån för denna motion, och jag vill nu säga några ord för att motivera denna.

Allt praktiskt regionplanearbete som hittills utförts visar att den brist som består i att vi saknar denna vägledande institution och de riktlinjer som en lagstiftning skulle utgöra är ett handikapp för oss, vilket tyvärr inte minst bidragit till att öka kostnaderna för detta instruments handhavande i planläggningsarbetet — vilket för övrigt skett på ett sätt som jag tror är ganska så olyckligt.

Regionplaneinstitutet är i övrigt ett utmärkt organ genom att det är det enda planeringsinstitut i vårt land som kan få statsbidrag för sin verksamhet, vilket är utomordentligt värdefullt för kommunerna som annars skall stå för fiolerna. Att därvidlag få en striktare linje för arbetet, en klarare målsättning och att över huvud taget få veta något mera om vad som skall göras på detta område är utomordentligt angeläget. Såvitt jag förstår har utvecklingen på denna punkt gått så långt att man i dag verkligen kan skissera lagar och bestämmelser i detta sammanhang och framför allt kanske ena sig om en målsättning för vad man vill åstadkomma med en planering som denna.

Målsättningen är nu en gång ett problem för sig. Jag kommer ihåg ett sammanträde i en kommun i min hembygd tillhörande regionplaneområdet, dit jag var kallad för att inför de församlade fullmäktige redogöra för vad vi egent-

ligen hade åstadkommit i vårt planarbete. Det var naturligtvis otur ur kommunens synpunkt så till vida att i regionsplaneutredningens befolkningsstatistik hade vi bara kunnat konstatera den ständigt sjunkande befolkningen, och prognosen för den närmaste 15-årsperioden sade oss detsamma — att den utvecklingen skulle fortsätta, för så vitt inte kommunen ville ta krafttag för att förbättra förutsättningarna för näringsliv och annat. Då stiger det upp en äldre man och säger: »Jag kan inte förstå varför vi egentligen skall vara med i den där regionplanen. Ni har ju inte sagt annat än att vi skall gå under, vi skall upphöra så småningom, om vi inte gör något. Skall vi vara med och betala för sådant?» Ja, det måste man väl vara om man vill titta in i framtiden.

Det är alldeles uppenbart att om man där hade kunnat skissera en mera allmän målsättning som utgångspunkt för arbetet, skulle man också ha uppnått ett annat resultat vid bedömningen av det arbete som nedlades. Det är utomordentligt angeläget, herr talman, att denna uppgift snarast överföres på det nya planverket och får, såvitt jag förstår, en riktig och rättmätig lösning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen b, som i sin tur yrkar bifall till motionen II: 963.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Skälet till att jag går upp i detta skede av debatten är att det samtidigt pågår en debatt i medkammaren, dit jag måste över. Jag vill i korthet bemöta det principresonemang som herr Torsten Andersson har fört.

Jag delar målsättningen att vi måste få en riksomfattande planering av den fysiska markanvändningen — det är detta det gäller — som innefattar en mera allmän målsättning och över huvud taget en aktivering av planeringsarbetet generellt. När man försöker förverkliga den målsättningen måste man arbeta på flera olika fronter, om man vill nå resultat inom rimlig tid. Ett led

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

i detta har varit det principanförande som jag höll för jag tror exakt ett år sedan om viljeinriktningen för en fysisk markplanering. På grundval av detta principanförande har vi i departementet anställt ett ganska betydande antal experter som arbetar fram underlaget för sådan fysisk riksplanering. Ett annat led i det hela är frågan om byggnadslagstiftningens och planlagstiftningens utformning på den regionala och lokala nivån. Med den problematiken arbetar vi inom departementet i en arbetsgrupp under min ledning. En tredje sak är organisationen av planarbetet. Där har jag i detta skede sagt att det finns starka skäl ur de rena byggsynpunkterna att dela på byggnadsstyrelsen och i detta fall överföra planarbetet till finansdepartementet. Jag har ansett kommunikationsministerens position ganska orimlig, ty i själva verket sköts byggandet av fackdepartementen, möjligen i kontakt med finansdepartementet. Sedan är i sista hand kommunikationsdepartementet ansvarigt för skyltar och allt annat. Det är alltså en formell organisation som inte speglar realiteterna. Men dessutom var det en fördel, därför att vi kunde börja bygga upp ett planverk. Visserligen fick detta arbeta inom ramen för nuvarande lagstiftning, men dagens tunga har varit så svår att det utvecklingsarbete som redan nuvarande lagstiftning ger utrymme för icke har kunnat utföras av byggnadsstyrelsen. Den har kämpat sig fram med detta i alla de löpande ärendena, och därför var det en fördel för den framtida organisationen att dels få ett självständigt ämbetsverk med en egen profil och dels kunna organisera detta ämbetsverk på så sätt att man fick en byrå för de löpande ärendena och en byrå för utvecklingsärendena inom nuvarande lagstiftnings ram. Det finns mycket att göra där.

Herr Torsten Andersson säger då: Skulle man inte på en gång lägga alla dessa uppgifter på det här nya plan-

verket som ni håller på med i departementet? Jag tror att det skulle vara olämpligt beträffande båda dessa uppgifter. Jag skall förklara varför.

Skulle man ha lagt hela riksplaneringsarbetet på det nya ämbetsverket, vore det att från början överbelasta detta ämbetsverk med en mycket stor uppgift som skulle försvåra verkets systematiska uppbyggnad för att finna den form verket bör ha. Dessutom skulle det försena frågan. Det innebär vissa bestämda fördelar att själva utvecklingskedet ligger i Kungl. Maj:ts kansli därför att den expertis som arbetar med detta är redan i gång, och skulle man börja omorganisera förlorar man en massa tempo. Denna expertis har dessutom möjligheter till kontakt tvärs över departementsgränserna och möjligheter att via andra fackdepartement ta kontakt med ämbetsverk. Den har möjligheter till kontakter utåt till regionplanearbetet, och på det sättet är det i denna centrala position lättare att få fram allt material som måste insamlas. Själva utvecklingsarbetet och prövningen om det behövs en lagstiftning drivs nu med största skyndsamhet efter ett ganska noga inrutat planschema.

Jag tror liksom herr Andersson att en riktig plan för den fysiska markanvändningen inte är något som man en gång upprättar och som sedan står där i all evinnerlighet, utan det måste vara en levande organism som ständigt måste anpassas efter utvecklingen. På sikt blir det naturligt att överföra detta till det nya planverket som en av dess viktiga uppgifter. Det är därför också som ett av skälen till att den här organisationen blivit litet preliminär i avvaktan på att den finner sin slutliga form.

Beträffande utvecklingsarbetet och byggnadslagstiftningen i stort säger jag, om jag minns rätt, i propositionen att det arbete som vi nu gör skall utmynna i direktiv till en ny parlamentarisk utredning om hela byggnadslagstiftningen. Det arbetet skall vi alltså förankra i en parlamentarisk utredning

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

— det blir ett jättekompex. Detta kunde vi alltså inte överlämna till det nya planverket, utan där driver vi ett medvetet arbete med hela planväsendets lagkompex, som utmynnar i direktiv till en utredning. Det tar sin tid innan den utredningen är färdig och har lett till förslag. Men då kommer det nya planverkets arbetsuppgifter att öka kraftigt, kan man förmoda. Verket har en blygsam början, men jag hoppas att det kommer att få en lysande framtid.

Herr talman! Jag har velat redovisa det här tänkandet som kanske inte är så klart utformat i propositionen. Det ligger mycket av kloket i den problematik som herr Andersson tar upp, och eftersom det inte föreligger någon skillnad i vår målsättning har jag ansett det angeläget att redogöra för vårt tänkande.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag tror det var angeläget att få denna komplettering till propositionen av kommunikationsministern, därför att det råder på denna punkt en viss undran och frågvishet ute i bygderna bland dem som arbetar med dessa frågor.

Vad jag närmast har som underlag för mina funderingar är att jag naturligtvis är angelägen om att man skall bevara det lekmannainflytande som det här gäller. A och O för all planverksamhet är inte att det finns en central myndighet som beordrar, leder och dirigerar, utan att man kan förankra det praktiska planarbetet ute i kommunerna och hos de enskilda medborgarna i övrigt på ett sådant sätt att man skapar förtroende för det arbete som utförs. Om man för en bygd gör upp en plan som inte har folks förtroende är den planen dödfödd. Det går helt enkelt inte att sedan argumentera för att man i kommunerna skall förverkliga en plan som man inte har någon förståelse för.

Det har under gångna år rått en ofta mycket befogad pessimism och ett stort motstånd mot planering, därför att man har anat argan list bakom, centralbyråkrati, dirigering och en ordnande hand som man inte vill känna av. Det är därför angeläget att få en lagstiftning som sätter det kommunala inflytandet och de kommunala förtroendemännens inflytande i centrum. Jag uttalar den förhoppningen att man inom departementet är på det klara med detta och ger utrymme för dessa önskemål. Det är bygdens folk, de som bor där, som skall förverkliga planen. Man måste över huvud taget skapa förtroende för planarbetet.

Jag ger kommunikationsministern rätt i att man kanske till och med skulle ha kvävt det nya planverket i dess start om man nu på en gång på det nya verket hade hävt över alla de problem som är aktuella. Det är uppenbart att den gamla byggnadsstyrelsen inte har haft resurser och tid att ta sig an dessa stora problem. Om det arbete som nu utföres i departementet kan bidra till att skapa klarare riktlinjer när planverket i sinom tid skall ta över, finns det all anledning hälsa detta med tillfredsställelse.

Glöm emellertid inte bort att slå vakt om det lokala intresse och inflytande som måste tas till vara.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Vi skall givetvis inte glömma bort det lokala inflytandet. Den inställningen har jag gett uttryck för i ett principanförande om riksplanningen för exakt ett år sedan. Jag tror mig inte kunna så här utan vidare formulera det med samma våltalighet som den gången efter noggrant övervägande, men jag delar helt dessa värderingar. Det glädjande är ju att bland teknikerna på området, som måste spela en stor och växande roll, finns det en allt större förståelse för att det är hos lekmännen och hos de förtro-

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

endevalda de skall hämta målsättning-
en — programmet. Just denna växande
insikt tror jag är av stor betydelse för
ett gott samarbete och en överbryg-
ning, så att säga, mellan den tekniska
och den politiska kulturen.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag beklagar att kom-
munikationsministern måste vara i and-
ra kammaren om en stund, eftersom den
fråga han nu gett sig in i diskussion
om onekligen kan tas upp i ännu stör-
re sammanhang än enbart i en diskus-
sion kring nu föreliggande utlåtande
om statens planverk. När jag anslutit
mig till reservation b, där vi kräver
överförande från departementsnivå till
planverket av det utredningsarbete som
nu bedrivs inom departementet, är det
av den orsaken att det börjar bli litet
för många expertgrupper som tillsätts
kors och tvärs i Kungl. Maj:ts kansli
och i vilkas arbete vi inte har någon
som helst insyn. Här har vi ett exempel.
Det är lätt att göra gällande att bygg-
nadsstyrelsen inte har maktat med des-
sa uppgifter. Den har helt enkelt inte
haft erforderliga ekonomiska och per-
sonella resurser. Departementet däremot
har haft fördelen att kunna plocka till
sig experter av olika slag. Ett ämbets-
verk skulle självfallet kunna göra på
samma sätt om det finge samma befo-
genhet att tillsätta expertgrupper i både
den ena och den andra frågan. Jag har
den principiella uppfattningen att när
vi nu äntligen skall starta det nya
planverket, om vars tillkomst vi väl
alla är ense, bör man på detta ämbets-
verk flytta över de hithörande arbeten
som nu pågår inom lyckta dörrar i
Kungl. Maj:ts kansli.

Med den motiveringen ber jag, herr
talman, att få yrka bifall till reserva-
tion b.

Yrkande har tidigare framställts om
bifall till reservation c, vari föreslås
en ökning av anslaget till planverket
med 300 000 kronor. Låt mig, herr tal-
man, bara säga ett par ord utöver vad

den föregående talaren redan anfört på
denna punkt. Vi har varit med om mit-
tenpartiernas motion av det enkla skä-
let att vi ansett det vara en vettig in-
vestering att här göra den föreslagna
anslagshöjningen. Den utredning som
tekniska rådet gjorde i december 1966
har visat att man genom en justering av
byggnadsbestämmelserna och genom
övergången till den nya byggnadsstad-
gan, BABS 67, som skall avlösa BABS
60, kan uppnå en besparing av inemot
100 miljoner kronor. Om man vill full-
följa det sjupunktsprogram som departe-
mentschefen talat sig så varm för
bör man också ge den nya organisatio-
nen erforderliga resurser för att möj-
liggöra detta.

Det är, herr talman, detta som lig-
ger bakom reservation c, till vilken
även jag ber att få yrka bifall.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag ber att få säga
några ord beträffande den första reser-
vationen, som gäller överförandet av
den kulturhistoriska byrån till riks-
antikvarieämbetet.

Jag tycker inte att det är riktigt att
i nuvarande skede göra denna över-
föring. Det är visserligen fråga om en
provisorisk anordning. Men det har
sagts att riksantikvarieämbetet bör få
en ny verksinstruktion och över huvud
taget skall förstärkas för att kunna
fullgöra den delvis nya inriktning som
verket skall få. Den förstärkningen
kommer riksantikvarieämbetet inte att
få under denna tid. Jag har därför ställt
mig tveksam till lämpligheten att flytta
över byrån dit just nu. Jag skulle helst
se att den kulturhistoriska byrån stan-
nade kvar hos byggnadsstyrelsen, vilket
en remissinstans, nämligen länsstyrelsen
i Östergötlands län, också föreslagit.
Det är något som jag inte vill yrka på,
men mig förefaller det vara den rikti-
gaste placeringen.

Jag skulle sedan, herr talman, vilja
säga några ord om lokaliseringen av
planverket. När den nya uppdelningen

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

av ärendena mellan departementen skedde i våras gjorde jag den reflexionen att egentligen borde planverket och länsstyrelserna höra till inrikesdepartementet. Jag har det intrycket att innehållet i länen är bostäderna, det är där som folket bor, och det är arbetsmarknaden, sysselsättningen, medan kommunikationerna på sätt och vis är en serviceanordning till det innehållet.

Det hade därför enligt min uppfattning varit riktigtast att planverket hade hört till inrikesdepartementet och att länsstyrelserna hade stannat kvar under inrikesdepartementet. Jag diskuterade detta med några kamrater i riksdagen, men vi var överens om att detta var något som Kungl. Maj:t själv borde få bestämma.

Jag har också haft tillfredsställelsen att kunna konstatera att saken diskuterats även på annat håll. Man har därvid påpekat att det förefaller som om det snarare var personliga intressen än rent logiska principer som gjort att denna uppdelning kommit till. Det förefaller mig som om detta vore sant.

Beträffande reservation b, som också har berörts här, vill jag erinra om att jag då vi förra veckan behandlade frågan om den nya socialstyrelsen, framförde den synpunkten, att socialdepartementets sjukvårdsdelegation i fortsättningen inte borde ha någon funktion att fylla eftersom det nya ämbetsverket i sin ledning skulle få en breddad representation av företrädare för huvudmännen. Jag påpekade då att det i princip var samma resonemang som det som skulle komma att föras i reservationen vid detta utlåtande.

Herr talman! Jag ber att få instämma i de yrkanden som har framförts om bifall till reservationerna a, b och c.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! I detta utlåtande har utskottet i enlighet med vad departe-

mentschefen förordat i propositionen föreslagit att byggnadsstyrelsen skall uppdelas i en byggnadsstyrelse och ett planverk. Jag skall inte gå in på frågan om vilka uppgifter som skall ligga på de olika delarna. Det framgår ju av utskottsutlåtandet. Jag vill bara anföra några ord om reservationerna. Med hänsyn till den diskussion som har förts här och till det anförande som kommunikationsministern har hållit anser jag att man inte behöver förlänga debatten avsevärt.

Reservation mot utlåtandet har anförts beträffande placeringen av den kulturhistoriska byrån. Utskottet föreslår — och därvidlag stöder utskottet departementschefens förslag — att den kulturhistoriska byrån skall överföras till riksantikvarieämbetet. När den nya organisationen på byggnadsväsendets och planväsendets område nu skall träda i kraft, anser vi att alla de uppgifter som inte direkt ingår i sådana ärenden som de båda verken har att sköta, bör flyttas bort från verken. Vi har därför tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende.

Reservation b avser utvecklingsarbetet i fråga om planväsendet. Inom kommunikationsdepartementet pågår med anlitande av särskilda experter ett arbete som avses ligga till grund för vidare åtgärder. Utskottets majoritet har inte funnit anledning att frångå Kungl. Maj:ts förslag men har för sin del ansett det »angeläget att utvecklingsarbetet slutförs i snabbast möjliga takt och har med hänsyn bl. a. till det nu anförda inte funnit sig böra tillstyrka motionen i denna del». I övrigt har ju departementschefen här klargjort motiven för att detta arbete inom kommunikationsdepartementet skall fortsättas, innan vidare åtgärder vidtages.

I reservation c har föreslagits en ökning av anslaget till statens planverk till avlöningar för nästa budgetår med cirka 300 000 kronor. Motivet för detta yrkande är att man vill främja en enhetlig utformning av tekniska regler för

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

framför allt industriellt byggande, och man vill ge det nya verket möjligheter att anställa personal för dessa uppgifter. Vi för vår del anser att man bör vara försiktig i början när det gäller personalbesättningen hos planverket för att ha möjligheter att tillgodose ett ökat personalbehov i framtiden, i den mån det visar sig erforderligt. Med anledning därav har vi stannat för departementschefens förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten I, därefter särskilt rörande punkten II, vidare särskilt avseende punkterna III—VIII, ytterligare särskilt i vad gällde punkten IX samt slutligen särskilt beträffande punkterna X och XI.

I fråga om *punkten I*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med a betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 108 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 45.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten II* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 108 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med b betecknade reservationen.

Ang. delning av byggnadsstyrelseorganisationen

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;
Nej — 55.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i *punkterna III—VIII* hemställt.

I vad gällde *punkten IX*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med c betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 108 punkten IX, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Kaijser m. fl. vid utlåtandet avgivna, med c betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;
Nej — 47.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls slutligen vad utskottet i *punkterna X och XI* hemställt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag vill meddela, att jag tänker föreslå kammaren att avbryta detta plenum efter behandlingen av första lagutskottets utlåtande nr 37, vid vilket det kan bli votering.

Såvida ingenting oförutsett inträffar erfordras ej heller kvällsplenum vare sig i morgon eller på fredag.

Föredrogos ånyo och företogos punktvis till avgörande statsutskottets utlåtanden:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1967/68 till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1967/68 till byggnadsstyrelsen m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. höjning av ansökningsavgiften
i patentärenden

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 31 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 119, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och protokollet hållet i lagrådet, föreslagit riksdagen att antaga i utlåtandet infört förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att ansökningsavgiften i patentärenden skulle höjas från 200 till 400 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 835, av herr *Stefanson m. fl.*, och II: 1039, av herr *Löfgren m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte avslå den i propositionen gjorda framställningen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med avslag å förevarande motioner I: 835 och II: 1039, måtte bifalla förevarande proposition, nr 119.

Reservation hade avgivits av herrar *Svanström, Schött, Lidgard, Hilding, Svensson* i Vä, *Gustafsson* i Borås och *Sjöholm* samt fru *Heurlin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 835 och II: 1039, måtte avslå det genom förevarande proposition, nr 119, framlagda förslaget.

Herr **LIDGARD** (h):

Herr talman! I förra årets statsverksproposition förekommer en kortfattad men förträfflig och lättbegriplig beskrivning av den ekonomiska målsättningen för patent- och registreringsverkets affärsdrivande verksamhet. Det heter att patent- och registreringsverket skall vara självfinansierande, d. v. s. de patent-, varumärkes- och bolagsregistreringsavgifter som verket uppbär skall avvägas så att statsverkets intäkter av avgifterna i huvudsak motsvarar kostnaderna.

Hur förhåller det sig nu med ämbetsverkets ekonomiska situation? Går man till statsverkspropositionen får man en bild av läget. Man kan kanske säga att den inte är så där förfärligt mörk. Det är litet svårt att tränga igenom den, men jag skulle väl kunna säga, att det ser ut som om det rör sig om ett underskott på knappt ett hundratusental kronor. Den föreliggande propositionen däremot uppehåller sig bara vid det underskott som uppstår inom en av avdelningarna inom ämbetsverket. Det är ett underskott på ungefär tre miljoner kronor för just den speciella avdelningen. I en ämbetsskrivelse från ämbetsverket så sent som i februari i år uppskattas det totala underskottet till ungefär en och en halv miljon kronor för innevarande budgetår. Det sägs att det kommer att uppstå ett underskott på patentavdelningen även nästa budgetår, ett underskott som i viss utsträckning kommer att uppvägas av överskott på verksamheten inom andra avdelningar. Det är svårt att veta vilken siffra man skall hålla sig till, men om man stannar för patentverkets egen senaste uppgift föreligger alltså ett underskott på 1,5 miljon kronor, som man vill kompensera med föreslagna avgiftshöjningar vilka skulle ge ungefär 3,7 miljoner kronor.

Vi som har reserverat oss tycker att det kanske inte är alldeles nödvändigt att genomföra en sådan avgiftshöjning just nu. Sannolikt den 1 januari nästa år kommer vi att få en ny patentlag. Då

Ang. höjning av ansökningsavgiften i patentärenden

avvecklas den del av lagstiftningen som handlar om avgifter, och man kommer att besluta om avgifterna i administrativ ordning. Om man väntar till dess, får man tillfälle till en samlad prövning av de avgifter som tas ut på patentavdelningen. Man behöver inte, som man nu gjort, välja ut en enda avgift bland de sex avgiftsposter som finns och höja den med 100 procent.

Det sägs i propositionen att flertalet remissinstanser har tillstyrkt det förslag till avgiftshöjning som nu föreligger, och det är naturligtvis korrekt på ett sätt. Vad remissinstanserna haft att yttra sig över är, såvitt jag förstått, ämbetsverkets samlade prispolitik, och då har de inte haft någon anledning att komma med någon erinran mot höjningen från 200 till 400 kronor av den speciella avgift som det nu är fråga om. Jag skulle tro att de som har yttrat sig har sett verksamheten som en helhet, varför man kanske inte bör fästa alltför stort avseende vid vad som sagts i detta sammanhang.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till den reservation som finns i ärendet.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Den motion som föranlett en enhällig borgerlig reservation i utskottet hade två syften dels att protestera mot att en avgiftshöjning som skulle ge tillräckligt mycket pengar för att täcka ett beräknat underskott koncentrerades till *en* post i patentverkets inkomster, nämligen ansökningsavgiften, men dels också att protestera mot den utomordentligt dåliga service som patentverket ger sina klienter; en service som efter vad jag förstår inte kommer att på minsta sätt förbättras genom den begärda avgiftshöjningen.

Beträffande avgiftshöjningen har herr Lidgard nyss förklarat läget med att en ny patentlag väntas träda i kraft den 1 januari 1968 och att man då kommer att ompröva avgifterna över hela fältet; vi anser på grund härav att man inte

just nu skall fastställa detta höga läge för ansökningsavgiften. Det är självklart att patentverket skall ha inkomster som täcker utgifterna — den principen har helt accepterats av näringslivet. Men när nu verket under en åttaårsperiod har haft ett överskott på 13 miljoner borde man under en kort övergångsperiod kunna tolerera ett underskott, enligt den åsikt som vi motionärer lagt fram; sedan kan man harmoniskt justera alla avgifterna i ett sammanhang.

Vår andra protest, som gäller den dåliga servicen, kan väl enklast beskrivas genom att fastslå att normaltiden när det gäller vanliga patentansökningar är fem år för slutbehandling och för besväravdelningens ärenden ända upp till tio år. Jämför det med den maximala skyddstiden på 17 år, så står proportionen fullt klar. Det finns en prognos över arbetsbalansen — just nu är den 62 000 ärenden — som visar att det blir en stegring fram till år 1969 upp till 72 000 ärenden och därefter en viss nedgång till 66 000 ärenden år 1974. Detta sker alltså i en tid av dynamisk teknisk utveckling. Och siffrorna är, väl att märka, framräknade under förutsättning att verket kan rationalisera enligt en utarbetad plan liksom att den lättnad, som väntas inträda när den nordiska lagstiftningen är klar, kommer att bli verklighet.

Vem skall nu i första hand lastas för detta sakernas sorgliga tillstånd? Ja, verket har begärt personalförstärkningar som avslagits, och ingen ljusning synes vara inom räckhåll. Skulle det inte vara rimligt att höja ambitionsnivån och planera ordentligt för en avarbetning av denna högst betungande arbetsbalans? Om verkets klienter blev tillfrågade, skulle de säkert säga: »Bättra på servicen och begär sedan bättre betalt i sammanhang med beslut som innebär en förbättring.»

Herr talman! Propositionen bör avslås och motionen bifallas enligt reservationen, så att det kan bli en sig-

Ang. höjning av ansökningsavgiften i patentärenden

nal till ett ordentligt krafttag för att komma ur dessa missförhållanden. Vad som behövs är inte att man liksom fantasilöst och oengagerat klipper till med en avgiftshöjning där det är enklast, för att få räkenskaperna att gå ihop. År 1953 och år 1958 höjdes just denna avgift, varje gång med 100 procent. År 1958 ville inte majoriteten ändra en annan avgift, nämligen trycknings- och utfärdningskostnaderna, vilket hade föreslagits i motion. Man ville tänka på saken — och man tänker tydligen fortfarande på nionde året, eftersom ingenting hänt i den frågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! I den proposition som nu behandlas föreslås, som redan erinrats om, en höjning av ansökningsavgiften i patentärenden från nuvarande 200 till 400 kronor, alltså en fördubbling av avgiften. Denna höjning motiveras, som herr Lidgard nämnde, med att patentverket, som skall vara självfinansierat beträffande denna verksamhet, för innevarande budgetår kommer att redovisa en förlust med tre miljoner kronor, och för nästa budgetår beräknas förlusten med oförändrade avgifter bli 2,9 miljoner kronor. En avgiftshöjning enligt förslaget beräknas inbringa 3,7 miljoner kronor.

I propositionen sägs att den föreslagna höjningen står i god överensstämmelse med de avgiftsnivåer om vilka enighet har nåtts vid nordiska överläggningar på departementsplanet.

De föregående ärade talarna anmärkte på de långa behandlingstiderna i patentverket och den stora balans som föreligger beträffande ärenden. Det förhållandet att det är långa behandlingstider är dock inte någonting speciellt för patentverket i vårt land; förhållandet är detsamma i alla andra industriländer där man har en stor verksamhet på detta område. Det förslag till ny nordisk patentlag som parla-

mentsutskott från de nordiska länderna håller på att arbeta med kommer att leda till en sådan rationalisering och arbetsbesparing för verken att det kommer att inverka fördelaktigt på behandlingstiderna. För det svenska patentverket beräknas arbetsbesparingen gå upp till ungefär 37 procent. Som nämnts siktas det nu mot att den nya patentlagen skall kunna komma i tillämpning den 1 januari 1968.

När herr Lundberg anmärker på att avgiftshöjningen sätts in just på ansökningsförfarandet och inte fördelas på andra avgifter som följer med patenteringen, kommer in i bilden att det förekommer ett stort antal ansökningar om patent som inte har något praktiskt värde. Det är faktiskt så att endast ett mindre tal av de patentansökningar som görs leder till praktiskt användbara uppfinningar. Just en höjning av ansökningsavgiften skulle kanske i viss mån kunna bidra till att det blir en minskning av antalet rena slentrianansökningar. Därav skulle följa en minskning av patentverkets arbete, ty även de ansökningar som inte leder till någonting kräver sitt arbete, granskning och hela den process som försiggår inom patentverket. När därför reservanterna motiverar sitt avslagsyrkande i fråga om en avgiftshöjning med uppgiften att verket har en så stor balans av ärenden är det enligt min mening inte så särskilt välbeställt med logiken i detta yrkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtagandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. höjning av ansökningsavgiften i patentärenden

Herr *Lidgard* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lidgard* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 76 § 1 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612); och

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 54 § 2, 5 och 7 mom. lagen om val till riksdagen;

nr 284, i anledning av framställning från riksdagens förvaltningskontor angående grupplivförsäkringen för riksdagens ledamöter jämte motion;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunallagen m. m., innebärande ändrade delegationsregler, jämte motioner; samt

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 28 § 1 och 2 mom. kommunallagen m. m., innebärande ändrade ersättningsregler, jämte motioner.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 290, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder på vuxenutbildningens område m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 135, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisned-satta läkemedel.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 34, i anledning av granskning av de i statsrådet förda protokollen; även som

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av motioner angående allmänhetens inställning till ordningsmakten m. m. samt om åtgärder för att förbättra relationerna mellan polisen och allmänheten;

nr 39, i anledning av motioner om åtgärder för att öka trafiksäkerheten;

nr 40, i anledning av motioner om anläggande av pipe-lines; samt

nr 41, i anledning av väckta motioner angående planering av bebyggelseområden och regionplanering.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.10.

In fidem

K.-G. Lindelöw